

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

36 416₄

030026973

COBISS

KNJIŽNICA.
ZEK.

SOSEDA RAZUMNIKA
PRASIČJA REJA.

POLJUDNO NAVODILO
ZA REJO IN OSKRBOVANJE PRASIČEV.

NEMŠKI SPISAL
DR. L. STEUERT,
KR. PROFESOR NA KMETIJSKI AKADEMiji V WEIHENSTEPHANU,

PRELOŽIL IN PRIREDIL
GUSTAV PIRC,
RAVNATELJ C. KR. KMETIJSKE DRUŽBE KRANJSKE.

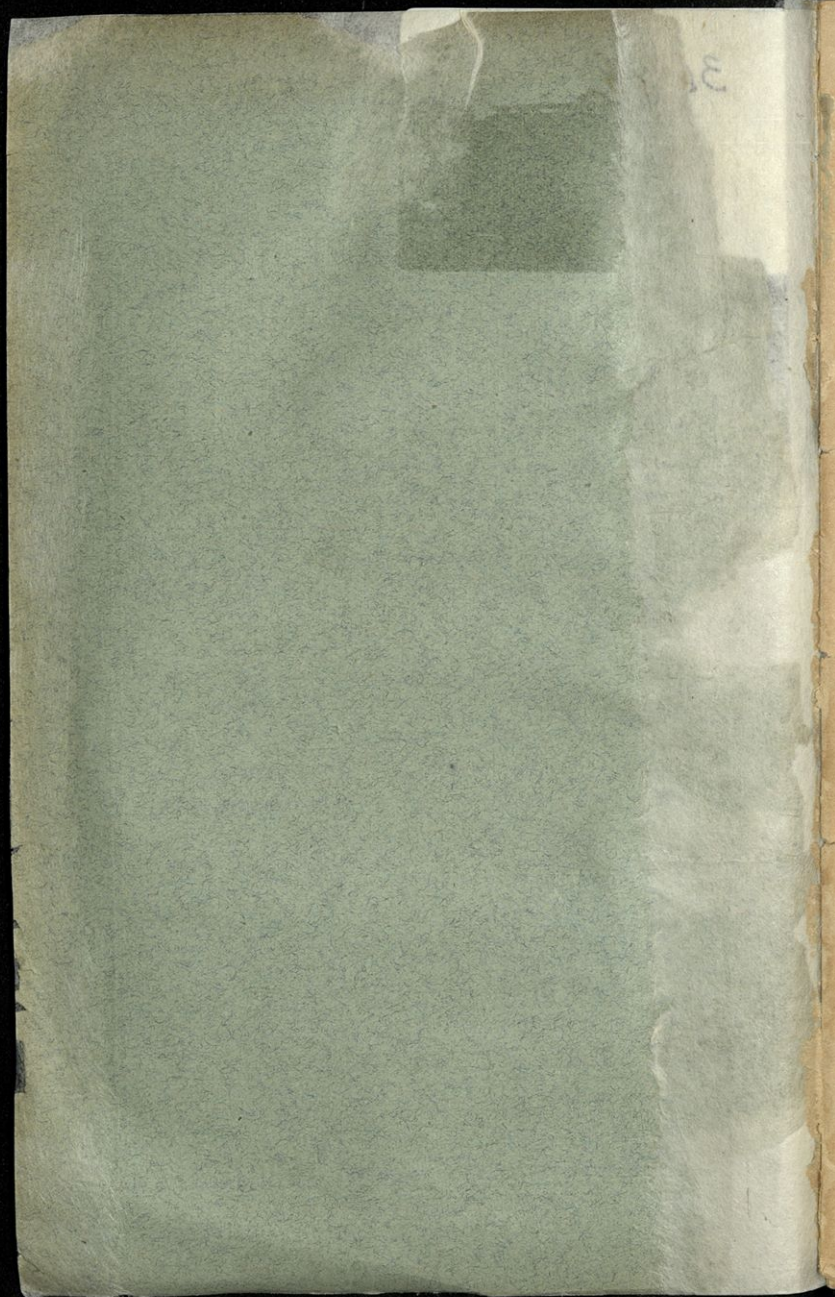
44 podob.

LJUBLJANA, 1905.

IZDALA IN ZALOŽILA C. KR. KMETIJSKA DRUŽBA KRANJSKA.
TISK J. BLASNIKA NASLEDNIKOV.

Cena 1 K (s poštnino vred).

Soseda Razumnika prasičja reja.

Poljudno navodilo za rejo in oskrbovanje prasičev.

Nemški spisal

dr. L. Steuert,

kr. profesor na kmetijski akademiji v Weihenstephanu,

preložil in priredil

Gustav Pire,

ravnatelj c. kr. kmetijske družbe kranjske.

⇒ 44 podob. ⇐

LJUBLJANA, 1905.

Izdala in založila c. kr. kmetijska družba kranjska.

Tisk J. Blasnika naslednikov.

36476/4

030026973

Kazalo.

I. Uvod	1
II. Premlada je	2
III. Doječa svinja nima mleka	6
IV. Nauk, kako je na zobeh spoznati prasičjo starost	10
V. Kako je ravnati z mladimi prasiči, ki bodo za pleme	12
VI. Od razuma je zavisna sreča pri prasičji reji . . .	17
VII. Sosedov vzoren svinjak	20
VIII. Skrb za zimske prasiče	26
IX. Tekališče za prasiče	29
X. Pomen paše za prasiče	34
XI. Kakšni naj bodo plemenski prasiči	36
XII. Plemenski prasiči morajo biti zdravi	41
XIII. Ktere lastnosti naj imajo plemenske svinje in kterih naj nimajo. — O podedovanju pri živino- reji	44
XIV. Snaga in solnce	47
XV. Redka krma je slaba krma	51
XVI. Važne opomnje pri krmljenju prasičev	55
XVII. Zakaj svinja izvrže	59
XVIII. Zakaj svinja ne donese	63
XIX. Trut ali izstop maternice	66
XX. Pomoč pri porodu svinje	71
XXI. Krč breje svinje	75
XXII. Porodna vročina svinje	77
XXIII. Nerodna mati	81
XXIV. Hudobna mati in vzreja prasičkov z mačeho . .	84
XXV. Sesajoči prasički z ostrimi zobovi delajo svinji bolečine	89
XXVI. Kako je krmiti doječo svinjo in kako je ravnati z njo	91

XXVII. Kako je ravnati z doječo svinjo in s pujski prve tedne po porodu	94
XXVIII. Odstavljanje pujskov	96
XXIX. Skopljenje ali rezanje mladih prasičev	98
XXX. Skopljenje starejših mrjascev	100
XXXI. Kako je ravnati z mladimi mrjaščeki, ki bodo za pleme	102
XXXII. Mršavi in osiveli pujski	103
XXXIII. Prasiček ne uspeva in hujša, če ima noter zakrivljeni okli	108
XXXIV. Sajasti prasički	111
XXXV. Driska sesajočih prasičkov	115
XXXVI. Kile v dimljah	118
XXXVII. Kile na popku	120
XXXVIII. Prasiči z mehкими kostmi	122
XXXIX. Zdravljenje izvinjenih in zlomljenih prasičjih nog	129
XL. Ikrasti prasiči in nevarnost odprtih stranišč na kmetih	130
XLI. Trihine v prasičih ter škodljivost podgan v svinjaku	139
XLII. Prasičja kuga	143
XLIII. Prasičja rdečica in nje zdravljenje s cepljenjem	150

Popraviti je

- na 66. strani v XIX. poglavju besedo **trust** v **trut**,
 » 144. » v 8. vrsti odzgoraj besedo **pijskov** v **pujskov**.

I. Uvod.

Razumnikova kmetija je danes najlepša v vasi in njegovo gospodarjenje je zgledno. Temu ni bilo vedno tako. Rajni Razumnik je bil kovač. Rokodelstva se je izučil na domu, in ker je prišla takrat naredba, da smejo konje kovati le kovači, ki so obiskovali podkovsko šolo, so ga dali starši bolj ali manj prisiljeni v podkovsko in živinozdravniško šolo kmetijske družbe v Ljubljani. Ta šola je bila sreča za starega Razumnika. V tej šoli se Razumnik ni naučil le konje kovati in živino zdraviti, naučil se je tudi boljših kovaških del, kakršnih kmetski kovači ne znajo, in kar je glavna reč: vodja podkovske šole dr. Bleiweis je znal vzbuditi pri svojih učencih zmisel za napredno kmetovanje ter umno živinorejo, in zlasti Razumnika so te reči posebno zanimale. Z veliko vnemo je prebiral „Novice“ in je pazno sledil kmetijskim poskusom in sadjarskim opravilom, ki so se vršila na kmetijskem preskušalnem dvorcu tik podkovske šole. Po dovršeni šoli je šel nekoliko na tuje, potem pa k vojakom, in kamor je prišel v tuje dežele, povsodi se je zanimal za kmetijstvo ter iskal, kaj bi bilo posnemanja vredno za domače kmetovanje. Po smrti svojega očeta je prevzel domačo obrt in malo kmetijo. Kmalu je zaslul daleč naokrog kot izboren kovač in vešč živinozdravnik. Trezen in varčen, kakor je bil, je zaslužil in prihranil veliko, a vse prihranke je porabil za izboljševanje in razširjanje svoje kmetije. Razumnik je dobro vedel, da se ima zahvaliti svojim uspehom poleg pridnosti in varčnosti v prvi vrsti svojemu šolanju, zato je v tem zmislu vzgajal tudi svoje otroke, in naj-

starejšega sina, ki mu je namenil svojo kmetijo, je dal v deželno kmetijsko šolo na Grm. Ko je stari Razumnik umiral, je vedel, da pride njegov dom v prave roke, in ni se motil. Razumnik je zgleden gospodar. On pa ne deluje le zase, temveč je vedno pripravljen pomagati tudi svojim sosedom.

„Samo nesrečo in jezo imam s svojo prasičjo rejo. Prasički ne uspevajo, celó ne pozimi. Strežem in krmim kakor drugi, a nimam drugega kakor stroške, jezo in slednjič prazen žep.“

Tako toži marsikteri prasičerejec v vasi svojim sosedom; ti ga poslušajo ter svetujejo to in ono. Pravega nihče ne ve, in zato ostane vse pri starem. Edino sosed Razumnik vselej pravo pogodi.

Kaj svetuje Razumnik svojim sosedom glede prasičje reje, ki se v tej stroki izvrstno spozna, to je popisano v tej knjižici.

Če bereš, dragi bralec, Razumnikove nasvete, ti bo to tolike koristi, kakor sosedom v vasi, katerim govori dobri sosed.

II. Premlada je.

Kopitar je danes silno čemerren.

Mlada svinja angleškega plemena, prvesnica, ki jo je drago plačal, je storila danes zjutraj.

Storila je samo šest prasičkov, in še od teh so trije takoj poginili.

Ostali trije prasički so majhni in slabotni, in eden je tako reven, da se komaj giblje.

Kopitarjeva hčerka je mladim prasičkom postlala v jerbasu na seno; dva sta kobacala po senu, tretji se je pa boril s smrtjo.

„No, lep uspeh,“ je rekel Kopitar; „za drage denarje sem kupil to plemensko svinjo — žlahtno svinjo, kakor pravijo; razen nje sem kupil tudi enakega in dragega mrjasca, in kaj imam od tega? V jerbasu sta dva cvileča revčka, eden se steguje in na gnoju leže trije mrtvi! Svinja pa leži na stelji, kakor bi tudi hotela

poginiti. To je pričetek! Resnično, lep pričetek, ki veliko obeta! In k tej nesrečni prasičji reji mi je svetoval prebrisan sosed Razumnik, ki vse vé.“

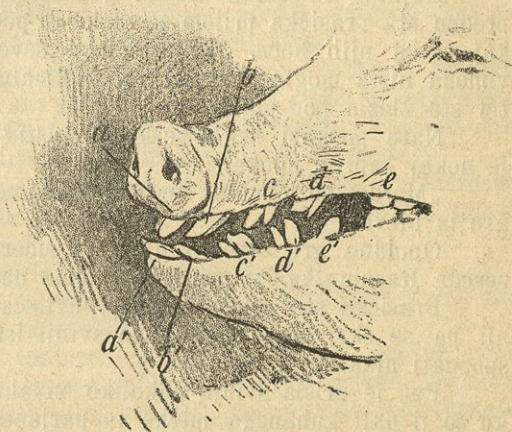
Kopitar stopi k svinji in jo sili na noge. Počasi in klavrno se ta vzdigne. Vime ji prazno in velo dol visi. „Mleka tudi nič nima,“ toži Kopitar, čigar nevolja se je vnovič zbudila. „Za dva žlahtna prasička te velikosti bo menda vendar dovolj mleka,“ pristavi v šali.

Klavrna in počasi gre svinja h koritu, kamor je hči pred nekterimi urami nasula krme: posnetega mleka, nekaj zdrobljenega ječmena in par kuhanih in zmečkanih krompirjev. Svinja najprej stika po krmi in prične potem živahneje žreti shlajeno krmo.

„Izprazni korito,“ pravi Kopitar hčerki, „in prinesi malo kuhanega mleka!“ Dekle uboga, in kmalu prinese v loncu kaka dva litra kuhanega mleka. Z velikim tekom je žival posrkala skoraj vse mleko. To je bilo Kopitarju všeč.

„Poginila menda še ne bo,“ pravi. „Tek ima še. Če pa pride mleko v vime, to je drugo vprašanje. No, dva prasička bo že preživila.“

„Sedaj je tudi četrti prasiček mrtev,“ zakliče dekla, ki je stala ob jerbasu.

Podoba 1.

a a' kleščnika, *b b'* srednjika, *c c'* menjana krajca, *d d'* menjani okli. (Mlečniki v *c c'* in *d d'* še niso izpadli.) Prasič s takim zobovjem je 8 do 9 mesecev star.

Kopitar ne reče nič, prime mrtvo žival in jo vrže na gnoj k drugim. Potem vzame vile in zagrebe v gnoj male poginule revčke.

Vrnivši se v hlev, vzame ostala prasička iz jerbasa ter jih dene k svinji, ki se je zopet zarila v steljo.

Cvileča prasička najprej nista razumela, kaj hoče Kopitar. Kolikokrat jih je dal k seskom, tolikokrat sta ušla. Povsod sta vohala po materi, na ušesih in na rilcu, za seske pa vendar nista hotela prijeti.

Kopitar in dekla sta se gotovo pol ure trudila, preden sta prasička prijela za seske in počasi razumela, kaj se od njih hoče. Veliko mleka seveda iz velega vimena nista mogla dobiti, zato sta kmalu nehala sesati ter sta zlezla pod slamo.

Nato poskusi dekla seske izmolsti, a priteklo je le nekaj kapljic mleka.

„Morda bo opoldne več mleka,“ meni Kopitar in gre iz hleva.

Opoldne gre zopet v hlev, in sicer v spremstvu soseda Razumnika, ki mu je to pleme nasvetoval.

Prasička sta zopet nemirna, cvileča okoli tekala, ali pa se skrivala v slami; na svinji istotako ni bilo spoznati nikake izpremembe.

Pač je prišla svinja nekoliko živahneje h koritu, ko so ji dali kuhanega mleka in parjenega krompirja. Mleka je nekoliko posrebala, drugega se ni doteknila.

„To je moj tako hvaljeni žlahtni prasič,“ začne zbadljivo govoriti Kopitar. „Denar je kar proč vržen. Plemenska vrednost teh živali se mi je tako hvalisala, in kaj imam sedaj? Dva revna prasička z materjo, ki jih bo komaj mogla preživiti. Slepništvo, pravim, samo slepništvo je to novo pleme. Žal mi je le denarja, ki sem ga zastonj proč vrgel.“

Sosed Razumnik najprej molči. Mirno gleda svinjo, ki se je zopet zarila v steljo.

„Koliko je stara svinja?“ vpraša čez nekaj časa. „Mislim, da je še zelo mlada. Jaz sem tudi iz istega gnezda kupil dve prasici, ki pa še danes tekata med mladiči, ter jih pripustim, kadar se bosta prihodnjič bukali; to bo bržkone prihodnji teden.“

„To ne more biti, da so tvoji prasiči iz istega gnezda kakor moja svinja,“ odgovori Kopitar. „Sicer ne vem natanko za njeno starost, menim pa, da je leto stara. Saj je velika kakor letnica. Gospodar, ki mi jo je prodal, je rekel, da se bo smela kmalu plemeniti, kajti je zelo razvita. Imel sem jo takrat za 7—8 mesecev staro.“

„Poglejmo, kaj pravijo zobje,“ odvrne Razumnik.

„Menim, da se ne motim; ta svinja in tudi moji, ki jih sedaj pripustim, so iz istega gnezda.“

Razumnik stopi k ležeči svinji ter ji s pomočjo Kopitarja nekoliko privzdigne gornjo ustnico, kar ni tako težko pri ležeči in onemogli živali.

„Svinja je sedaj dobro 9 mesecev stara,“ razlaga mirno sosed, „in je sedaj že storila. Bila je torej samo 5½ meseca stara, ko se je oplemenila. Kopitar, pri tej starosti nisi smel pričakovati kaj boljšega.“

„Na čem pa poznaš, da je prasič šele 9 mesecev star?“ vpraša neverno Kopitar. „Zdi se mi, da nimaš prav.“

„Sem poglej!“ ga zavrne sosed.

„Svinja je vrgla v zgornji in spodnji čeljusti oba krajca kakor tudi okli.“

„Prasič namreč prične menjavati mlečne zobe okoli osmega meseca. Navadno prvi izpade krajec v spodnji čeljusti (glej pod. 1.), temu sledi oklo (čekan) v zgornji čeljusti, in kmalu za tem oklo v spodnji čeljusti. Slednjič se menja zgornji krajec.“

„To je precej zamotana reč“, meni Kopitar; „kar si mi sedaj povedal o menjavi prasičjih zob, ni tako lahko zapomniti. Pri konjih se prav dobro spoznam in tudi pri govedi, a pri prasičih se dosedaj še nisem briga. Prasiči so pa tudi uporni in jih je težavno preiskovati.“

„To je pač res“, odgovori sosed. „Vzlic temu gre vendar starost prasičev presojati po zobeh. Pravo presojanje prasičje starosti je prav važno pri plemenskih živalih, zlasti pri mrjascih. Če kupim prasiča kakega rastnega plemena, ki ima 6 mesecev, je stot težak; torej je taka žival več vredna in bolj prikladna za rejo kakor druga, ki doseže to težo šele z 10 ali 11 me-

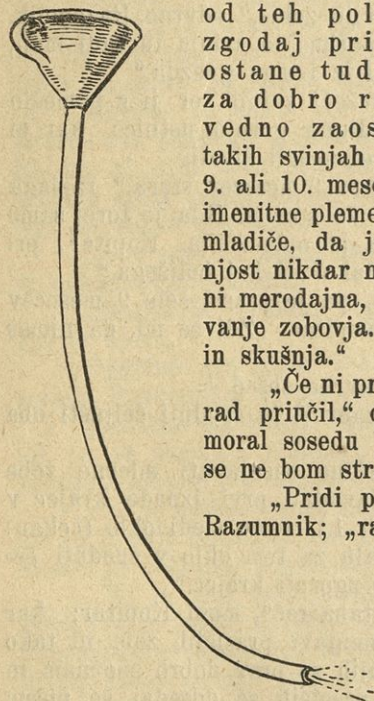
secem. Posebno važno je pa vedeti starost kupljenih svinj, ki še niso bile pripuščene. To ni vse enako, če pripustim krepko doraslo svinjo s $5\frac{1}{2}$ meseca, ali pa z 9—10 meseci. Če pripustim tako rasto svinjo, ki je s $5\frac{1}{2}$ meseca že izredno velika, potem se zgodi kakor se je s tvojo svinjo. Storila

bo malo revnih pujskov, in še od teh polovico mrtvih. Prezgodaj pripuščena svinja zaostane tudi v rasti, in ni več za dobro rejo. Taka žival za vedno zaostane. Če se pa pri takih svinjah čaka s pripuščanjem do 9. ali 10. meseca, potem se pa vzgoje imenitne plemenske svinje, ki skotevajo mladiče, da je veselje. Prasičja vnanjost nikdar ne kaže starosti, teža tudi ni merodajna, zato ostane le pregledovanje zobovja. Seveda je potrebna vaja in skušnja.“

„Če ni pretežko, potem bi se temu rad priučil,“ odgovori Kopitar, ki je moral sosedu prav dati. „Malo truda se ne bom strašil,“ pristavi končno.

„Pridi popoldne k meni,“ pravi Razumnik; „ravno danes utegnem, in v mojem svinjaku je dovolj živali za razkazovanje.“

„Prav gotovo pridem“, zagotavlja Kopitar, ki je že davno želel videti Razumnikovo prasičjo rejo, a si dosedaj ni upal nadlegovati bogatega soseda.

Podoba 2.

Kavčukova cev s pločnatim
lijem.

III. Doječa svinja nima mleka.

„Kaj naj pa sedaj naredim s ponesrečeno svinjo in z obema na pol mrtvima pujskoma?“ vpraša Kopitar.

„Pujska bi vendar hotel rešiti in bi mi tudi ne bilo prav, če bi moral zaklati shujšano doječo svinjo. Ko bosta pujska odstavljena, ju opitam, če bo šlo, potem dobim vsaj nekaj visoke nakupnine nazaj.“

„Klati pač ne bo treba,“ pojasnjuje sosed. „Svinja je res zelo slaba. Porod je menda dolgo trajal. Koliko časa je pa preteklo od skotenja prvega pujska do zadnjega?“

„Prvi pujsek je prišel zvečer ob desetih na svet,“ pravi Kopitar, „in peti ob štirih zjutraj, a ob šestih se je pokazal še en mrtev pujsek.“

„Potemtakem je trajal porod 8 ur,“ odgovori sosed, „potem pač ni čudno, da je uboga žival sedaj slaba. Poglejmo kako je z mlekom!“

Razumnik gre k ležeči svinji ter skuša pomolsti. Tenak curek mleka brizgne iz seska.

„Nekaj mleka je že,“ pomirljivo pravi Razumnik. „Bomo že poskrbeli, da ga bo več. Kako pa svinja žre?“

„Nič kaj dobro,“ pravi Kopitar. „Kak poldrugi liter mleka je popila, drugega pa ne mara.“

„Bomo videli, kaj se dá narediti,“ odvrne sosed. „Mleko torej jé. Poskusimo sedaj z zdrobljenim ovsom. Daj, naroči par perišč takega ovsa, malo otrobov in par žličic soli!“

Dekla brzo prinese vse naročeno.

Razumnik ponudi ležeči svinji slano mešanico iz ovsa in otrobov v plitvi posodi. Svinja poskuša jesti, a kmalu preneha. Potem ponudi še enkrat žlico soli, pomešane z otrobi. To je svinji že nekoliko bolje teknilo.

„Kaj pa pomaga sol bolnemu prasiču,“ začuden vpraša Kopitar. „Še nikdar nisem videl s soljo zdraviti prasiča, ki ne žre. Glauberjevo sol sem že dajal za zdravilo, a o soli sem celo bral, da je za prasiča strupena.“

„Velike množine soli res prasič ne prenese,“ odvrne sosed. „V tem slučaju je pa sol koristna. Vsled prerane brejosti je bila svinja že samaodsebe oslABLJENA, a dolgo trajajoči porod jo je še bolj oslabil. Oslabljenje se pa tiče tudi prebavil. Če daš živali nekoliko soli, potem ta draži žleze, ki izcejajo prebavilne sokove, in

tako pospešiš tek. Na drugi strani pa nekoliko soli, recimo slaba žlica, dela žejo, ki žival sili piti. Zato bomo pozneje dali svinji posnetega mleka, ali pa pinjenca.“

„No, na tak način se pa prasiči lahko prisilijo jesti,“ veselo vzklikne Kopitar. „Zdi se mi, da to tudi moji svinji pomaga.“

Razumnik je medtem še enkrat ponudil svinji zdrobljenega ovsa in soljenih otrobov. To pot je žival že veliko zavžila; sedaj je imela gotovo že žlico soli v sebi.

„Za enkrat naj bo dovolj,“ razlaga Razumnik. „Sedaj poskusimo s pijačo. Pošlji na moj dom po liter pinjenca.“

Na Kopitarjevo povelje prinese dekla kmalu zahtevano mleko.

Videlo se je, da ta pijača prija slabotni in bolni svinji, ki je hlastno popila ves pinjenec.

„Prasič je bil žejen vsled slanih otrobov,“ pravi smehljaje sosed. „Menim, da bo prebavljanje kmalu v redu. Tudi mleka bo jutri več.“

„Ali bi ne kazalo seske s kako rečjo odrgniti, da bi mleko bolje vanje šinilo,“ vpraša Kopitar. „Nekoč sem nekaj takega bral, a se natančno ne vem spominjati.“

„To bi ne škodovalo,“ meni sosed. „Tako drgnjenje in stiskanje v bližini mlečnih žlez povzroča močnejši pritisk krvi, kar vsekakor pospešuje tvorjenje mleka. S takim trenjem se mi je že posrečilo tok mleka izdatno pospešiti.“

„Sčim naj pa trem?“ vpraša Kopitar. „Doma imam žganje, jesih in olje.“

„Jesih in olje nista za to,“ odgovori Razumnik, „dočim je žganje, zlasti tropinovec, pomešan s soljo, takozvano francosko žganje, zelo umestno. Trenje s žganjem vpliva oživljajoče in dražeče na kožo in pospešuje pritok krvi.“

Ko je Kopitar donesel kozarec žganja, sta šla moža na delo ter sta svinji krepko trla vime in seske. Vsega tega pa svinja ni rada pustila, kajti vsled zavžite krme se je okrepila.

Razumnik meni, da se zlepo več doseže kakor s silo, zato najprej popraska svinjo po hrbtu. To je svinji prijalo in je mirno obležala. Počasi prime tudi za seske. Svinja je sicer parkrat zakrulila, a se ni več zoperstavljala. Na ta način sta moža krepko otrla z žganjem seske in vime na desni strani, in potem tudi na drugi strani.

„Tako, za danes bodi dovolj,“ meni Razumnik. „Sedaj dajmo mir materi in mladičem. Zvečer daj še enkrat posnetega mleka ali pinjenca. Če hočeš, pri meni vsega lahko vzameš.“

„Kaj naj doječi svinji še dajem? Ktera krma mlečnost najbolj pospešuje?“ vpraša še enkrat Kopitar.

„Zapomnim si to tudi za bodočnost, kajti že večkrat se mi je pripetilo, da doječe svinje niso imele skoraj nič mleka.“

Najboljša krma za pospeševanje mlečnosti doječih svinj je

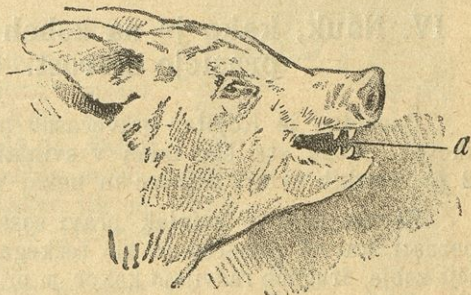
zdrobljen oves, in sicer kuhan, poleg tega zdrobljen ječmen, krompir in posneto mleko ali pa tudi pinjenec. Sme se dajati tudi po nekaj pese,“ odgovori Razumnik.

„Imaš kaj korenja v kleti?“

„Korenja sem letos veliko pridelal,“ odgovori Kopitar.

„Potem daj svinji vsak dan precejšen delež korenja, kuhanega ali sirovega,“ pojasnjuje sosed. „Korenje prav posebno povzdiguje mlečnost doječih svinj.“

„Če bo treba, moreš jutri dati svinji še enkrat majhno množino soljene zmesi iz ovsenega droba in

Podoba 3.

a sta mlečni okli in krajnika.

otrobov; sicer pa utegne svinja do jutri biti že bolj ješča. Pazi pa, da svinja ne bo zaprta! Če se pa vendar zapre, vzemi za prst debelo kavčukovo cev, vtekni vanjo na enem koncu pločnat lij (glej podobo 2.), drugega pa porini v mastnik. Skoz lij vlij v mastnik 1 do 2 litra mlačne milnice. Nato se žival gotovo kmalu izdatno iztrebi. Upajmo, da tega ne bo treba, kajti pi-njenec zaprtje že prepreči.“

Pri teh besedah se sosed poslovi, a Kopitar spremi svojega dobrega svetovalca do ceste ter mu obljubi priti po kosilu k njemu, da se pouči, kako je na zobeh spoznati starost prasičev.

IV. Nauk, kako je na zobeh spoznati prasičjo starost.

Popoldne je Kopitar pravočasno prišel k Razumnikovim. Moža sta šla takoj v svinjak, kjer je bilo 12 plemenskih svinj, mrjasec in nekaj mladičev.

Že na potu v svinjak pravi sosed: „Na zobeh spoznati starost prasičev ni nič težkega, čeprav se prasičji zobje drugače razvijajo kakor n. pr. konjski, goveji ali ovčji.“

V svinjaku Razumnik nadaljuje: „Predvsem si zapomni, da pujsek najprej dobi krajnike in okla. To moremo videti pri tehle pujskih, ki so včeraj prišli na svet.“

Razumnik vjame pujska, ki je pač silno cvilil in otresal, ter ga rahlo položi na levo roko in mu z desnico nekoliko odpre ustni.

„Poglej, spodaj in zgoraj ima na vsaki strani dva kakor igla ostra zoba (pod. 3.)! Ti zobje niso konci čeljusti, temveč bolj zadaj. Kleščniki in srednjiki torej ne morejo biti, kajti ti stojijo čisto spredaj. Ti zobje so krajniki in okla. S temi zobmi pride pujsek na svet.“ — „Tako; to sem videl in si zapomnim,“ zagotavlja Kopitar.

„Kako pa naprej?“

„Tu imam 4 tedne stare pujske,“ pravi sosed in privleče drugega cvilečega pujska. „Pri teh so že kleščniki predrli.“ (Na pod. 4. c c).

„Vidim,“ pravi Kopitar, „s četrtnim tednom pridejo torej kleščniki; kdaj pa pridejo srednjiki?“

„Srednjiki pa prederejo z 12 tedni, in le pri hitro rastočih plemenih tudi že z 8 tedni,“ nadaljuje Razumnik. „Poglej torej še enega, 12 tednov starega pujska. Imam ravno eno gnezdo v tej starosti.“

S pomočjo dekle so vjeli večjega pujska, ki se je pa že kar pošteno branil, a so ga slednjič vendar premagali.

„Tukaj so ravnokar prebodli zadnji mlečni zobje, in sicer srednjiki,“ pravi Razumnik ter kaže Kopitarju zobovje (pod. 5). „Sedaj so vsi mlečni zobje zunaj. V istem redu, kakor jih je pujsek dobil, jih pozneje prasič tudi menja.“

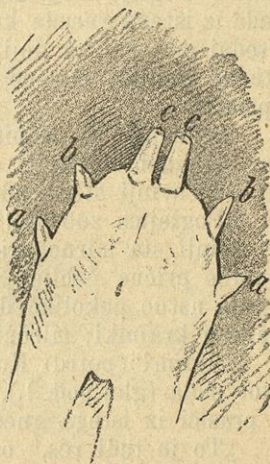
„Potemtakem se torej najprej menjajo krajniki in okla, potem kleščniki in nazadnje šele srednjiki?“

„Da, tako je,“ pritrdi sosed. „Z 8 do 9 meseci se menjajo krajniki in okla, z 12 meseci kleščniki in nekako s 16—18 meseci pa srednjiki.“

„Vselej preteče 4 mesece, preden se vrši kakšna menjava zob. 18 mesecev star prasič ima vse stalne zobe. To ti pa morem pokazati na čeljusti, ki jo imam hranjeno in grem takoj ponjo.“

Razumnik je šel vun, a se je kmalu vrnil s prasičjo čeljustjo v roki.

„Ta spodnja čeljust (glej pod. 6.) je od poldrugo leto starega prasiča, ki smo ga zaklali,“ prične Raz-

Podoba 4.

aa mlečni okli, bb mlečna krajnika, cc mlečna kleščnika.

umnik, „zato dobro vem za starost. Ta žival je že sred-njike menjala in tudi zadnji kočnik je že zrasel.“

„No, zdi se mi, da ne bo težko vse to zapomniti,“ meni Kopitar. „Mislil sem, da je vsa reč težavnejša.“

„Za prasičerejca pa ni potrebno vse to vedeti,“ poučuje Razumnik naprej. „On naj vsaj toliko ve, kdaj prasič menja krajnike ter okla in kdaj kleščnike. Dokler mlečni krajniki niso nadomeščeni s stalnimi zobmi, se prasič še ne sme za pleme rabiti. Poglej, Kopitar, tu imam dve svinji, ki sta menda iz istega gnezda kakor tvoja ponesrečena svinja, ki sedaj dva pujska doji. Ti dve svinji sta pred kakimi 4 tedni menjali mlečne krajnike, zato jih prihodnjič pripustim.“

Razumnik in Kopitar stopita h kočn, kjer sta ležali dve dobro razviti svinji po 75—100 kg težki.

„Ti svinji sta vendar starejši,“ vzklikne Kopitar.

„Poglejmo zobovje!“ odvrne Razumnik ter stopi v koč. Svinji sta mirno pričakovali gospodarja, in on jih previdno prične čehljati za ušesi in po licih. Potem spodnjo ustno nekoliko dol potisne. „Vidiš, Kopitar, to so stalni krajniki; mlečni so že izpadli!“

„Vidim!“ potrdi Kopitar. „Svinja ima isto zobovje kakor moja (glej pod. 1.), vendar je tvoja veliko večja; no, prasiči iz istega gnezda niso vedno enaki.“

„To je tudi res,“ odgovori sosed, „vendar menim, da bi se bila tvoja svinja tudi tako razvila, da se ni s 5½ meseca ubrejila.“

„Razumem,“ meni sedaj klavrno Kopitar. „Velikost svinje me je zapeljala. V bodočnosti bom drugače ravnal.“

V. Kako je ravnati z mladimi prasiči, ki bodo za pleme.

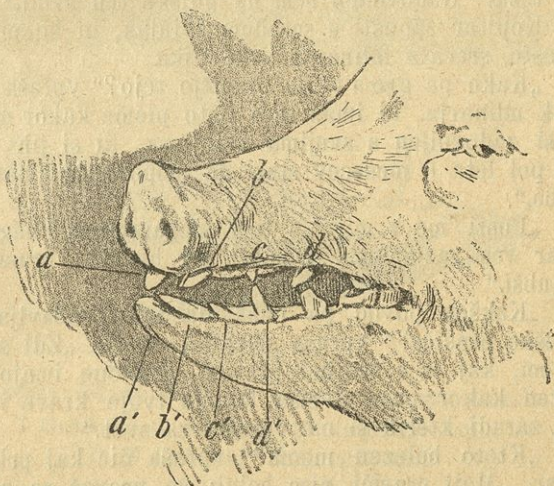
„Ali pa ni nevarno predolgo čakati, preden se mlada svinja pripusti?“ vpraša čez nekaj časa Kopitar.

„To je pač upoštevati,“ odgovori sosed. „Živali rastnih plemen, kakor ta žlahtna angleška svinja (glej pod. 7.), so pač k temu nagnjene, da se rade prezgodaj

odebele. Pri takih žlahtnih svinjah se kaj lehkó pripeti, da se odebele in da bukanje tedaj preneha, ko bi se šele smelo pričeti kazati. No, jaz si vem pomagati.“

„Kaj počneš, da ti debelenje plemenskih prasičev ne škoduje?“ vpraša Kopitar začuden. „To sem pa res radoveden.“

„To je zelo preprosto, “odvrne sosed smehljaje. „Jaz jih tako krmim, da se sploh ne morejo debeliti. Ko so 5 mesecev stari, dobivajo po 3 litre posnetega

Podoba 5.

Zobovje 8 do 12 tednov starega prasiča.

a a' kleščnika, *b b'* srednjika, *c c'* krajnika, *d d'* okli.

mleka, $\frac{3}{4}$ kg zdrobljenega ječmena in otrobov, 2 kg krompirja in vrhutega še malo pese. Glavna reč za mlade plemenske prasiče pa je, da so spomladi, poleti in jeseni ves dan na prostem. To je najboljše sredstvo, ohraniti rodovitnost in sposobnost za bukanje pri angleških prasičih. V mojem svinjaku se nikdar ne pripeti, da bi bila kaka svinja

jalova zaradi debelosti. Moji mladi plemenski prasiči so zaradi pregibanja na prostem in zaradi razmerno ne preobilne krme vedno manj rejeni, a njih okostje, zlasti v zadnjem delu, je odlično razvito.“

Razumnik spravi prasiče pokonci ter jih požene v svinjakov hodnik.

„Rejeni pač niso,“ potrdi Kopitar, „mršavi pa tudi ne. Kar je res, je res: lepi so. Kosti imajo močne, život je širok in globok in posebno zadnji del ter prsi sta izborno razvita. Kadar bodo ti prasiči spitani, to bodo težki! Radoveden sem na pujske teh svinj.“

Kopitar zapusti s sosedom svinjak, in ko prideta na cesto, srečata mlinarja Vrhovnika.

„Kako pa gre s tvojo prasičjo rejo?“ vpraša Razumnik mlinarja. Ti imaš tudi tisto pleme kakor midva. Ali si zadovoljen s svojima svinjama, ki si jih kupil pred pol leta 6 mesecev stari na priporočilo kmetijske družbe.“

„Pusti me v miru s tem sleparstvom,“ odgovori mlinar ves razjarjen. „Domači ali hrvaški prasiči so mi ljubši.“

„Kakšen povod pa imaš, da tako zabavljaš na angleške prasiče?“ vpraša smehljaje sosed. „Zdi se mi, da vem, kaj je s tvojimi prasiči. Bržkone imajo isto bolezen kakor pred dvema letoma tvoje krave in junice, zaradi katerih si me vprašal za svet.“

„Ktero bolezen meniš?“ vpraša nič kaj prijazno mlinar. „Moji prasiči niso bolni; še preveč so zdravi in jedo kakor polhi.“

„Jaz menim debelost,“ odvrne Razumnik; „ta je pri plemenski živini bolezen, in še precej huda.“

„Debele so pač moje svinje, a jaz nimam zato živine v hlevu, da bi stradala,“ odgovori bahato mlinar.

„Če dovoliš, pojdimo pogledat tvoje angleške prasiče,“ tolaži sosed; „morda se mi posreči jih zopet usposobiti za pleme, kakor se mi je posrečilo s tvojimi junicami.“

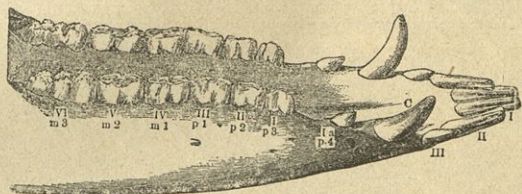
„Prav,“ meni mlinar; „morda bi bilo bolje, da sem te že poprej vprašal za svet.“

Vsi trije so korakali proti Vrhovnikovemu mlinu.

„Priženi svoje prasiče venkaj na dvorišče; v svinjaku tvojih pitancev ne moremo dovolj občudovati,“ naroča Razumnik; „če naj ti kaj svetujem, moram do dobrega spoznati tajnosti tvojega ravnanja.“

Dekla je prignala dve debeli živali iz svinjaka.

„Tako, to sta tvoji plemenski svinji!“ vzklikne smeja se Razumnik. „Plemenski svinji pač nista, temveč odlični živali za kako razstavo za pitano živino. Vso čast tvoji umetnosti v pitanju, a prasičerejec si zelo slab. Nedostaja ti še temeljnih pojmov umne prasičje reje. Poslušaj, Vrhovnik, koliko si pa dal za ti svinji, ko sta bili pol leta stari. Gotovo sta bili zelo dragi.“

Podoba 6.

Spodnja čeljust 18 do 20 mesecev starega prasiča.

I kleščnik, II srednjik, III krajnik, c oklo,

I—IV kočnjaki. Zobje so stalni.

„Po sto kron sem jih plačal,“ odgovori mlinar jezno. „Sleparstvo je bilo.“

„Ne, mlinar,“ meni Razumnik, „živali sta bili vredni tega denarja. Jaz sem takrat videl ti živali, a ti nisi znal z njima ravnati. Ti in tvoje nes pametno krmljenje sta vzrok. Kaj si jima pa vendar pokladal?“

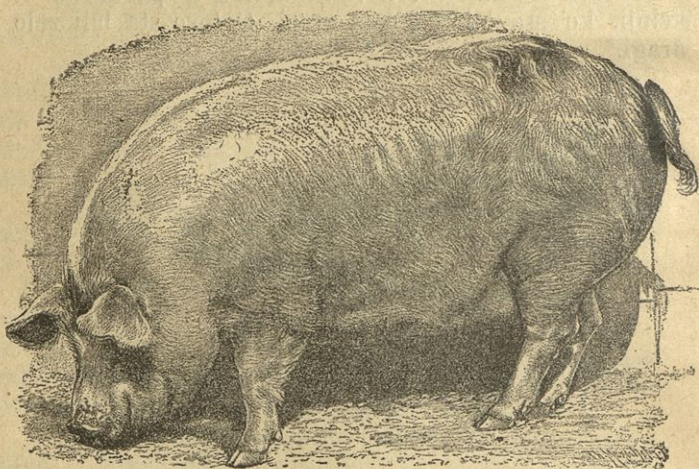
„Dobivali sta mleka, otrobov, krompirja in slabe moke, kolikor sta hoteli žreti.“

„No, in poleg tega seveda dovolj miru za prebavljanje,“ se roga sosed. „Mlinar, ali sta svinji prišli kdaj na prosto, odkar si jih kupil? Povej odkritosrčno!“

„Saj vidiš, da nimam prostora, da bi prasiče kam izpušchal,“ odgovori mlinar; „na hodnik v svinjaku sta pa semtertja že prišli.“

„Toliko, da ravno nista pozabili hoditi,“ pravi Razumnik; „poglejmo tvoje šetališče za prasiče v svinjaku!“

Razumnik hiti v svinjak ter smehljaše ostane na pragu in vzklikne: „Tako, to je tekališče! Dvanajst korakov dolgo, in široko, da se prasič komaj obrne. Sedaj se ne čudim več. Mlinar, prodaj ali zakolji pra-

Podoba 7.

Mlada angleška svinja.

sici, kajti ubrejili se nikdar ne bosta. V bodočnosti pa ne kupuj za pitanje polletnih prasičev po 100 kron. Drži se pitanja, to razumeš, a v to svrho kupuj cene mladiče, ne pa dragocenih plemenskih živali. Rejo prasičev pa opusti.“

„Torej sem naredil slabo kupčijo!“ odvrne mlinar čemerno.“

„To bi lahko vedel, da plemenskim prasičem ne smeš tako pokladati in da se morajo take žlahtne in

rastne živali dovolj pregibati na prostem, če naj se bukanje ne zamori popolnoma. Domači prasiči, ki so veliko manj rastni in se v mladosti ne debele radi, že prenašajo tako ravnanje, angleški žlahtni prasiči pa nikakor ne. Za enkrat ti ne vem dati drugega sveta kakor: prodaj ali zakolji prasiča!“

S temi besedami zapusti Razumnik s Kopitarjem mlinarjevo dvorišče.

VI. Od razuma je zavisna sreča pri prasičji reji.

Kopitarjeva svinja je nekoliko okrevala; jedla je rajša, in tudi več mleka je imela. Pujska nista več stradala. Posebno rada je svinja jedla korenje, ki so ji ga polagali skrbno osnaženega in razrezanega. Pujska sta se pozneje dobro razvijala, ker je bilo za dva primerno dovolj mleka. Posebnega dobička pa Kopitar ni imel od tega prvega poroda svoje svinje.

Čez nekaj časa se je ta svinja zopet bukala, in Kopitar jo je dal, da se je oplemenila s sosedovim mrjascem. Sosed Razumnik je sicer dejal, da bi bilo bolje svinjo zaklati, ker od nje ni več kaj prida pričakovati, a Kopitar je na vsak način hotel še enkrat poskusiti svojo srečo. „Morda pojde sedaj bolje,“ je menil, „potem bo škoda vsaj nekoliko poravnana.“

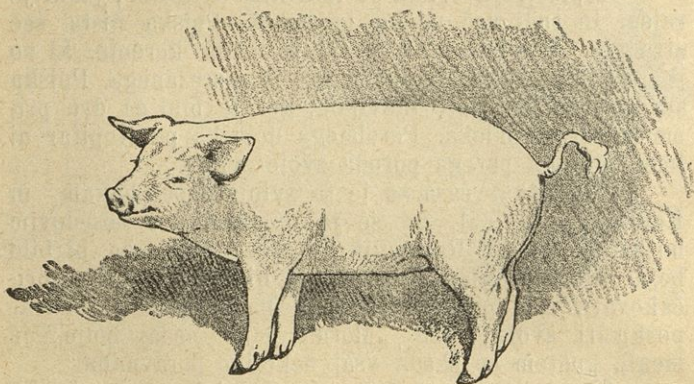
Čez 3 mesece, 3 tedne in 3 dni je svinja drugič storila, in sicer to pot 8 mladičev, a že v prvih urah jih je 5 poginilo. Le trije so živeli. — Mati je imela zopet malo mleka, in zopet so morali ponavljati vse ono kakor prvič, če so hoteli pujske kvišku spraviti.

„Bolje bi bilo, da si me ubogal,“ je rekel Razumnik, ko je nekoč prišel v Kopitarjev svinjak. „Pri tej svinji ne boš imel nikdar veselja, ker je bila s prezgodnjo oplemenitvijo preveč pokvarjena. Rasla tudi ne bo več, kar ni čudo, kajti dvakrat se je že oprasila, pa je šele 17 mesecev stara.“

Razumnik stopi k svinji, jo previdno popraska za ušesi in po licih ter ji potem dvigne konec rilca, da ji pogleda na zobe. Zaradi previdnosti je vzel v roko

palico, da bi se branil, če bi ga svinja hotela napasti. No, žival je bila prav pohlevna in je mirno pustila tipati okoli gobca. „Svinja še niti srednjikov ni menjala,“ pravi sosed. „Glede starosti se torej nisem zmotil. Kleščnike je že menjala, a mlečni srednjiki tičijo še v čeljusti kakor majhne štule. Žival je torej pravzaprav šele 16 mesecev stara, kajti stalni srednjiki prederejo šele z 18 meseci. Dvakrat prasiti v tej mladosti je pač nekoliko preveč!“

„Kopitar, jaz ti svetujem, da to svinjo zakolješ ali prodaš, kadar dodoji mladiče. Kupi si drugo, dobro angleško svinjo, ki ti bo skrb in klajo bolj plačevala kakor ta revica.“

Podoba 8.

Lepe rasti in dobro razvit, $3\frac{1}{2}$ meseca-star angleški prasiček.

Kopitar je molče pokimal; saj je bil sedaj prepričan, da od svoje svinje ne more kaj prida pričakovati.

Preden sosed zapusti svinjak, ga Kopitar še vpraša, če ni nevarno, starejšim prasičem, zlasti doječim svinjam, gledati zobovje.

„Pri vseh prasičih to res ni varno,“ odgovori sosed. „Vsako žival je treba poznati. Navadno prasiči tistih ljudi ne napadajo, ki jim strežejo. Previdnost

je vsekako dobra. Dokler prasič stegnjen na stelji leži, toliko časa tudi ne more nevarno napasti. Pri hudobnih živalih je glede varnosti vse storiti, ravnotako pri prasičih, ki jih ne poznamo, in doječe svinje so tudi muhaste. Največ je pa od tega odvisno, kako se ravna s prasiči že od malega. Tudi pri prasičih je ljubeznivo ravnanje v vseh ozirih hvaležno. Nekatere svinje so že od rojstva hudobne in uporne, in če so brezobzirne proti mladičem in jim celo nevarne, potem jih je bolje pravočasno odstraniti, kajti z njimi je le jeza in škoda, od njih pa presneto malo koristi. Vrhutega to lastnost podeduje tudi zarod.“

Razumnik se napoti domu in Kopitar ga spremi do vrat na dvorišču.

„Pojdi z menoj v moj svinjak,“ vabi sosed Kopitarja, ko se je ta hotel posloviti. „Videl boš, kaj sta mi skotili dve angleški svinji, ki sta enake starosti s tvojo ponesrečeno.“

„To sem pa res radoveden,“ pravi Kopitar, „in prav rad te spremim.“

Kmalu dospeta v Razumnikov svinjak, kjer poiščeta koča z mladiči.

„Tu sta oba gnezda, 20 pujskov je,“ reče zadovoljno smehljaje sosed. „Kmalu bodo tako težki, kakor prasiča iz prvega gnezda tvoje angleške svinje.“

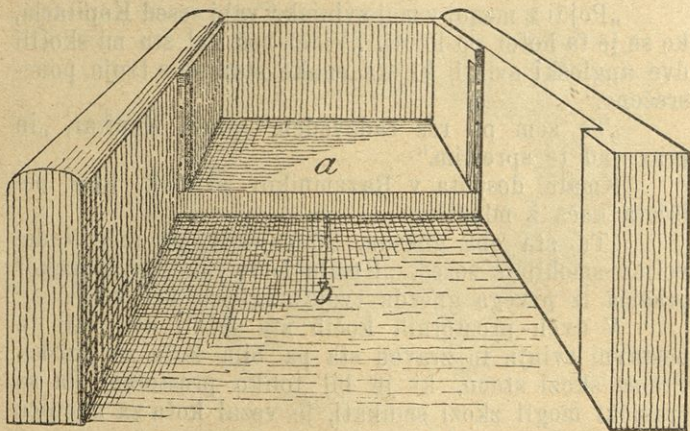
V dveh prostornih kočih sta ležali dve zali in postavni svinji, in zraven sta pa bila koča za pujske. Prelaz skozi steno, ki je bil toliko prostoren, da so prasički mogli zkozi smukati, je vezal koča za mladiče in za svinji.

V koču za mladiče so ležali drug pri drugem in drug na drugem, kakor snopje, krasni pujski, ki bi jih celó veččak imel za polletne. Sosed je izpustil enega pujska na hodnik (glej pod. 8.).

„To so res imenitna praseta,“ zagotavlja Kopitar. „Za polletna jih človek ima, dasi so šele 3½ meseca stara.“

„To je pač druga prasičja reja kakor v mojem svinjaku. Če ima človek tako srečo pri reji, potem se res da kaj zaslužiti in se kaj dobi za trud in za polklajo. Mi reveži pač nimamo sreče!“

„Motiš se, Kopitar,“ ga zavrne sosed. „Tudi jaz sem imel srečo in nesrečo, kakor vi drugi vaščani, a neka razlika je vendar. Dočim vi ostajate pri starem, se jaz iz nesreče učim, ker ji iščem vzroka in vprašujem veščake ter dobre knjige za svet. Sedaj se držim pri prasičji reji umnih načel, ki so se povsodi obnesla, in to dela srečo v mojem svinjaku. In po možnosti skušam dajati svojim prasičem naravne razmere. Dajem jim vsega, česar potrebujejo. Pozimi jih varujem mraza, poleti vročine. Poglej, ljubi sosed, po mojem svinjaku! Kar sem jaz v velikem naredil, to vam vaščanom ni težko zvršiti v malem.“

Podoba 9.

Prasičji koč. *a* lesen oder, *b* cementna tla.

VII. Sosedov vzoren svinjak.

Oba moža sta korakala do konca svinjakovega hodnika, in Razumnik je svojemu prijatelju vse natančno razkladal.

„Predvsem,“ je rekel, „skrbim, da je svinjak prostoren, svetel in zračen, ter za suho in gorko ležišče; to so reči, ki so za uspevanje

prasičev neobhodno potrebne, katerih pa, žal, Slovenci v svojih svinjakihi nimajo, ali vsaj dovolj ne upoštevajo.“

„Posamezni oddelki, koči, so prostorni. Tla so iz grapavega betona, t. j. cementa. Nakonci koča vložim premekljiv lesen oder (glej *a* na pod. 9.), ker je beton pozimi premrzel in bi moral preveč nastiljati, a steljo hočem hraniti, kajti napravljjanje stelje stane mnogo dela in časa, in to pomeni denar. Dandanes, zlasti ker nam poslov in delalcev manjka na vseh straneh, moramo varčevati z vsakim nepotrebnim delom. Vrhutega pa stelja ni nikak gnoj.“

„Ali bi ne bila lesena tla toplejša in pripravejša?“ vpraša Kopitar. „Jaz imam po stari navadi še vedno lesena tla.“

„Lesena tla že imajo nektere prednosti,“ odgovori sosed; „ona so predvsem topla. V svinjaku so gorka ležišča prav posebno važna. Na lesenih tleh prasičem tudi tako rado ne drsi, kar je prav, kajti brejim svinjam more biti kaj nevarno, če jim drsi. Nasproti imajo pa lesena tla to zelo slabo stran, da se ne dajo zadosti snažiti, in če se zatepe v svinjak kaka kužna bolezen, potem takih tal skoraj ni mogoče tako osnažiti, da bi se zamorile vse kali boleznii. Najbolje bi bilo oboje združiti, namreč narediti cementna tla in na ta položiti tenka lesena tla, ki se dajo brez posebnih stroškov nadomestiti. V tem slučaju je lesen oder nepotreben. Tudi jaz mislim te lesene odre odpraviti, kadar bodo obrabljeni, in jih nadomestiti z deskami, ki jih kar preprosto položim na betonska tla. Če pride kaka kužna bolezen, potem deske potrgam in jih sežgem.“

„Zakaj nisi več za lesen oder?“ vpraša zopet Kopitar. „Jaz sem mislil, da je to prav lepa in dobra naprava, saj jo imajo v najvzornejših svinjakihi.“

„So razni vzroki, da želim lesene odre odpraviti,“ odgovori Razumnik.

„Brejim svinjam je stopanje z odra večkrat težavno in neredkokrat tudi nevarno. Živalim se zdrsne in si izvinejo nogo. Razentega je pa prostor pod odrom najlepše skrivališče za miši in podgane, in teh ne maram v svinjaku. Polegttega sem opazil, da kak prasič za

oder kar nič ne mara in se vleže, če je koč dovolj prostoren, poleg odra na tla. Sicer pa prasiči tudi brez

odra drže svoje ležišče snažno, dokler so zdravi, kar je opazovati že pri najmlajših pujskih.“

„Zakaj si pa tako proti podganam v svinjaku?“ vpraša Kopitar. „Ali so podgane v svinjaku tako zelo škodljive?“

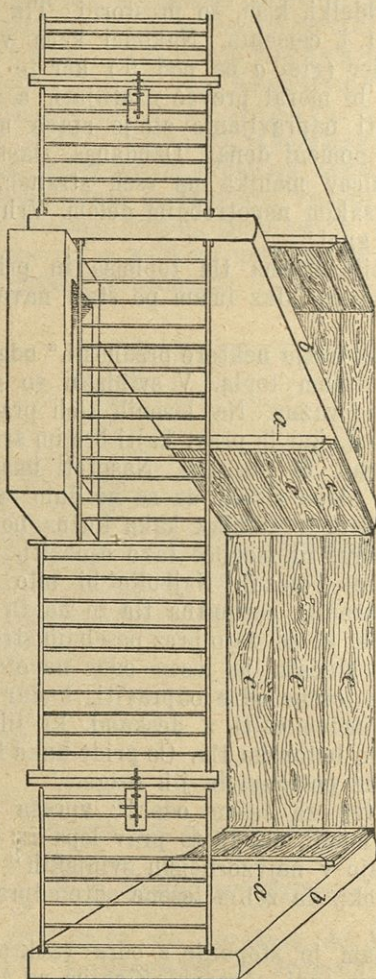
„Podgane so v svinjaku zelo nevarne,“ zagotavlja Razumnik,

„ker prenašajo kužne bolezni in, kar je glavna reč, povzročajo nalezje trihin, to je živalic, ki žive v prasičjem mesu in ki so človeškemu zdravju silno nevarne. Že dlje časa je namreč znano, da imajo podgane pogostokrat trihine v sebi; ravnotako je znano, da prasiči podgane love in žro. Če prasič požre podgano s

trihinami, potem jih tudi on nalezje, in to hočem preprečiti.“

Koči z lesenim obojem. *bb* cementne stene, *aa* vzdidane šine oblike U, *ccc* deske.

Podoba 10.

„To je zelo zanimivo,“ meni Kopitar. „Kako pa podgane dobe trihine?“

„Popolnoma razjasnjeno to še ni,“ odvrne sosed. „Mogoče je, da so podgane že odnekaj nositeljice trihin, a bodisi kakor hoče, jaz skušam vse storiti, da se mi ti nevarni gostje ne zarede v svinjaku.“

„Zakaj so tukaj stene obite z lesom (glej pod. 10. in 11.)?“ vpraša Kopitar. „Tega še nikjer nisem videl, dasi sem bil že marsikje. Menda zaradi toplote.“

„Pravimaš, Kopitar. Prasiči so silno občutni, če so stene vlažne in mrzle.

Vrhutega je ravno tale stena na

senčni strani.

Mrzli vetrovi,

dež in sneg

bijejo jeseni

in pozimi na

to steno, ki,

žal, ni dovolj

debela. Dru-

gega po-

slopja, zidu,

drevja itd.

tudi ni, da

bi varovalo,

kajti svinjak je konci dvorišča čisto na samem. Če bi še

kdaj zidal, bi vse drugače uredil. Svinjak

bi obrnil s pročeljem proti solnčni strani,

druge strani bi pa skušal zavarovati z drugimi

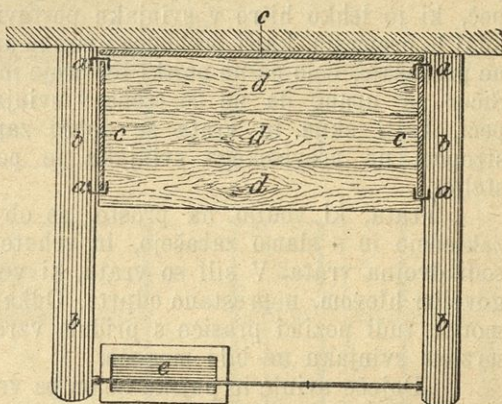
stavbami. Za sedaj si moram že drugače pomagati.

Stena tukaj je mrzla, in zato je obita z lesom. Leseni

oboj je tako urejen, da se spomladi z lehkoto izsname.

Poglej sem! V stene, ki ločijo koče, imam vzdane

železne šine, ki imajo v prerezu obliko črke U. Prosta

Podoba 11.

Leseni oboj, kakor se vidi od vrha.

aa vzdane šine oblike U. *bb* cementna

stena. *ccc* stranske deske. *ddd* deske na

tleh. *e* korito.

stran te železne šine tvori žlebič, ki drži konce vanj potisnjenih desak (glej podobo 11.).

Vtikanje in izsnemanje desak ne dela nikakih težav, in stroški niso posebni, kajti dobre so tenke in grčave deske, ki jih vrhutega s karbolinejem naredim trpežnejše.

Na ta način imajo prasiči v najhujši zimi topel kot, kjer radi leže.

Tudi skrbim, da v mrzlih dneh toplina ne pade pod 16° C. Za vsak slučaj imam pripravljeno železno peč, ki jo lahko hitro v svinjaku postavim, če bi bilo kdaj le premrzlo, kajti prehudega mraza angleški prasiči ne prenašajo, celo pa ne pujski ter breje in doječe svinje. Sicer pa upam, da ne bo treba v svinjak postavljati peči, kajti okna in vrata se dobro zapirajo in nad stropom ne previsokega svinjaka je polno slame in stelje.

Vrata, ki vodijo na prosto, se ob hudem mrazu zaklenejo in s slamo zabašejo, in vrhutega imam povsodi dvojna vrata. V sili so vrata, ki vežejo svinjak z govejim hlevom, neprestano odprta. Odkar tako ravnam, morem tudi pozimi prasiče s pridom vzrejati, kar bi v mrzlem svinjaku ne bilo mogoče.

„Doječe svinje in pujske imam pa vedno v srednjih kočih, in ne v kočih ob stenah.“

„To bo pač vse eno, v katerem koču so prasiči,“ meni Kopitar.

„O, ne!“ odgovori sosed. „Predvsem se bojim pri brejih in doječih svinjah ter pri pujskih mraza, ki gre iz tal. No, in kje se bodo tla hitreje ohladila: tukaj na sredi svinjaka ali ob stenah?“

„Menda ob stenah,“ odgovori Kopitar.

„Če zunaj, na prostem tla zmrzujejo, potem se bodo tla v svinjaku tam najpoprej shladila, kjer so najbližje vnanjim, zmrzlim tlom, torej pri obzidju.“

„Prav imaš,“ potrdi Kopitar.

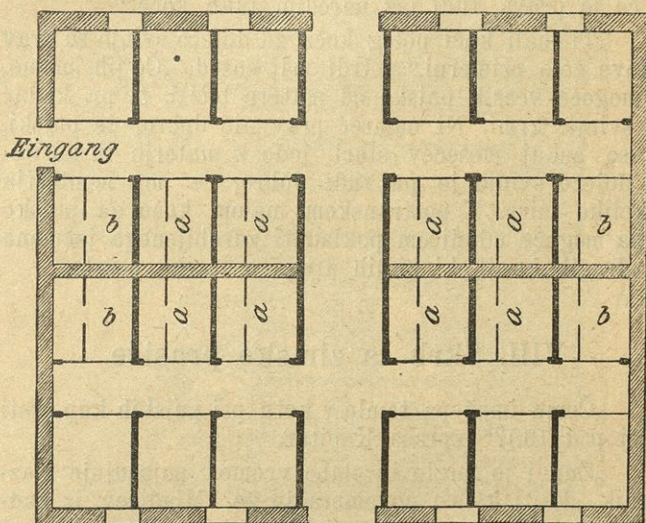
„Vselej traja precej dolgo, da se tla shlade do srede svinjaka, in tudi gorki hlevski zrak zadržuje ohlajevanje. V resnici so tla sredi svinjaka pozimi vedno toplejša kakor ob stenah.“

„Sedaj mi je vse to čisto jasno,“ zagotavlja Kopitar; „sam bi ne bil prišel na to. Je že tako; kar je najbolj očitno, se najlaže prezre.“

„Kako pa je to, da nimaš zimskih, t. j. dvojnih oken? To se mi čudno zdi, saj na vse misliš. V graščini jih imajo, in tam jim zimski prasički tudi dobro uspevajo.“

„Prav imaš, Kopitar!“ zagotavlja premeteni sosed. „Vendar moram napravo zimskih oken odložiti za dve leti, ker takrat mislim svinjak prezidati. Takrat nameravam še nekaj drugega narediti.“

Hof.

Hof.

Podoba 12.

a a koči za breje in doječe svinje ter za prasičke.
b za starejše jalove prasičke.

„Kaj pa?“ vpraša pozorno vedoželjni Kopitar. „Menim, da tu notri pač ne manjka nobene reči več.“

„Obzidja bi ne hotel več izcelega narediti,“ razjasnjuje Razumnik. „Nameravam namreč narediti dve tenki steni in med tema pustiti prazen prostor, ki ga

potem napolnim s šotnim drobom. Zračne plasti, šotni drob, žaganje itd. so namreč slabi prevajalci toplote, in na ta način upam narediti prav topel svinjak. Vrhutega dosežem še to prednost, da zidovje ostane tudi pozimi suho.“

„To si tudi hočem zapomniti,“ zagotavlja Kopitar; „kajti tudi jaz hočem kmalu enkrat prezidati svoj svinjak.“

„Ti, Razumnik, ali so ti mali koči za pujske pripravi (glej podobo 13.)?“ vpraša čez nekaj časa Kopitar svojega svetovalca. „Tako ureditev sem že parkrat videl, in če je prava, tudi jaz naredim take koče.“

„Ti mali koči poleg koča za doječo svinjo so prav gotovo zelo primerni,“ potrdi vrli sosedi. „Če jih imamo, je mogoče včasih pujske od matere ločiti, n. pr. kadar se svinja krmi. Ni namreč prav nič dobro, če pujski, ko so nekaj mesecev stari, jedo z materjo iz korita. Za doječo svinjo je pa tudi dobro, če ima semtertja nekoliko miru. V postranskem malem koču za pujske je pa mogoče mladičem pokladati zdrobljenega ječmena ali drugih krmil, ki bi jih drugače starka požrla.“

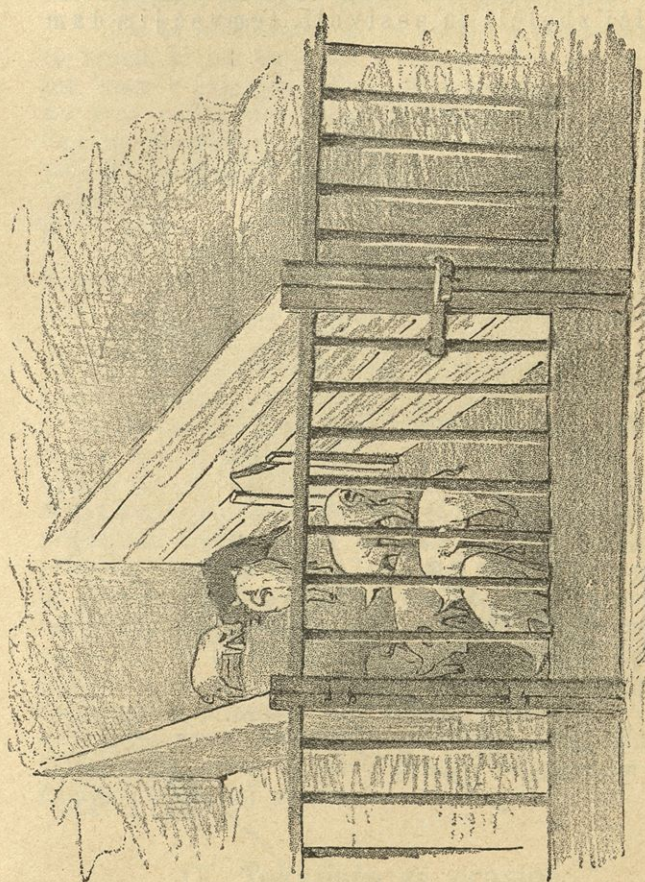
VIII. Skrb za zimske prasiče.

„Čemu imaš pa tamle v kotu pri pujskih kup prsti (glej pod 13.)?“ vpraša Kopitar.

„Zunaj je mrzlo in slabo vreme,“ pojasnjuje Razumnik, „kajti konec novembra je že. Mladičev iz zadnjega gnezda, ki so pet tednov stari, ne smem več vunkaj izpuščati. Če naj pa zdravi ostanejo, moram predvsem skrbeti, da dobivajo v sé nekaj rudninskih snovi, ki bi jih drugače dobili zunaj na prostem. Ker pa pozimi prasički ne pridejo na plano, jim moram prsti v hlev prinesti. Ti mladiči bi prav gotovo ne uspevali, če bi jaz tega ne upošteval. Prej sem imel z zimskimi mladiči velik križ, dokler nisem prišel na to prav preprosto sredstvo, ki ga je priporočal „Kmetovalec.“

Razumnik pokliče svojega sina in mu veli, naj iz omare za knjige prinese predlanski letnik „Kmetovalca“.

Kmalu priteče sinko z zahtevano knjigo. Razumnik jo odpre, poišče dotični spis in bere glasno: „Pogostokrat se dogaja, da se zimski prasički do petega tedna prav povoljno razvijajo,

Podoba 13.

Koč za prasičke poleg doječe svinje. V desnem zgornjem kotu je kup prsti.

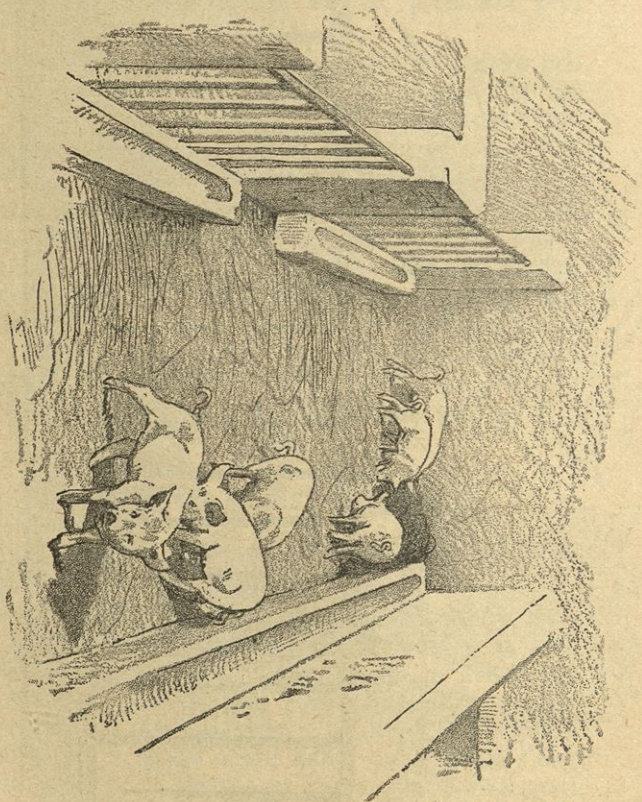
potem pa prično bolehati, slabé in se veliko zarivajo v steljo. Končno shujšajo in dobe sivkasto polt. To bolezen imenujejo posivljenje prasičkov. Če je tako bolne prasičke

mogoče izpuščati iz svinjaka ali če se jim poklada v koč prsti, peska, pepela in oglja, potem se večkrat zopet ozdravijo.“

„Tako je tedaj pisal „Kmetovalec,“ nadaljuje Razumnik, „in odkar to vem, ne čakam, da bi mladiči zboleli in posiveli, temveč jim dam

Hodnik v svinjaku s koriti. V zgornjem desnem kotu je kup prsti.

Podoba 14.

že prvi teden prsti, presejanega zdrobljenega zidovja in enakih reči v koč, da jih morejo užiti, kolikor se jim zljubi. Kar je res, je res; odkar tako počnem, uspevajo pri meni tudi zimski prasički izborni.“

„Ali je morda to vzrok, da toliko jesenskih mladicev ne uspeva in gre pod zlo?“ vpraša Kopitar. „Neko leto se mi je vse gnezdo jesenskih prasičkov popolnoma izpridilo.“

„Gotovo je tako,“ potrdi vrli svetovalec.

Če bi kmetovalci, ki se pečajo z vzrejo prasičev, to vedeli, bi jim bolje šlo z rejo prasičev pozimi. Vsaj jaz imam v svinjaku, odkar tako počnem, obilo sreče, da, prav veliko sreče. Pa tudi po hodniku v svinjaku dam na raznih mestih nasuti kupčke prsti in enakih reči, ki jih mladiči kakor tudi drugi prasiči lahko poljubno uživajo. In to uživajo prav radi, kakor boš précej videl.“

Sosed odpre vrata koča, kjer je bilo nekaj pujskov. Živahno pritečejo na hodnik in nekteri precej drve proti kupu prsti ter začno v njem brskati (glej pod. 14.).

Smejaje opazujeta moža živahne živali.

„Čemu so pa tale korita?“ vpraša Kopitar. „Ali krmiš prasiče na hodniku?“

„Če pozimi prasiči ne morejo na svoje tekališče, potem naj se vsaj tukaj na hodniku nekoliko izprehodijo. Če dobe vselej v teh koritih (glej pod. 14.) nekaj krme, potem gredo prav radi vun in jih ni treba priganjati. Še boljši bi bil kak skedenj, nalašč zato prirejen, pa ga nimam. Tudi kak večji pokrit prostor na planem, kjer bi prasiči lahko rili, bi bil pripraven. Ob solčnih, lepih dneh pa spodim tudi pozimi prasiče na plano, če le ni snega in niso tla preveč zamrzla. Nekteri deli mojega tekališča so namreč tudi pozimi za ta namen pripravi. Ali naj jih ogledava?“

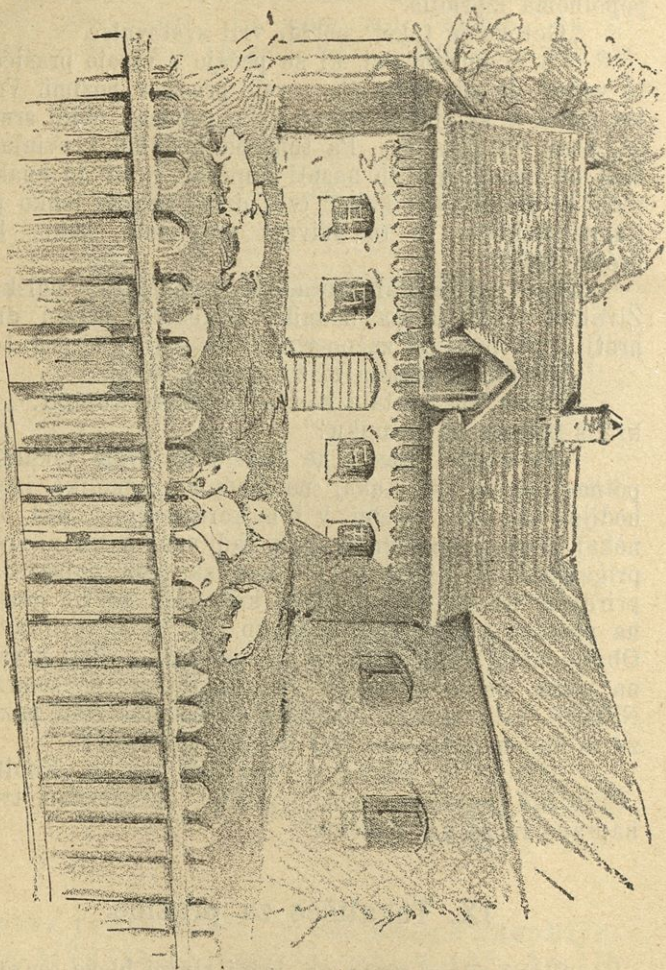
„Gotovo z največjim veseljem,“ pridi Kopitar. „Prav rad porabim današnjo priliko, da spoznam tvoje naprave in se kaj naučim.“

IX. Tekališče za prasiče.

Sosed odpre vrata na južni strani hleva ter stopi s Kopitarjem na prosto.

Pred njima se razprostira lep, kakih 40 štirjaških metrov velik ograjen prostor na južni strani svinjaka.

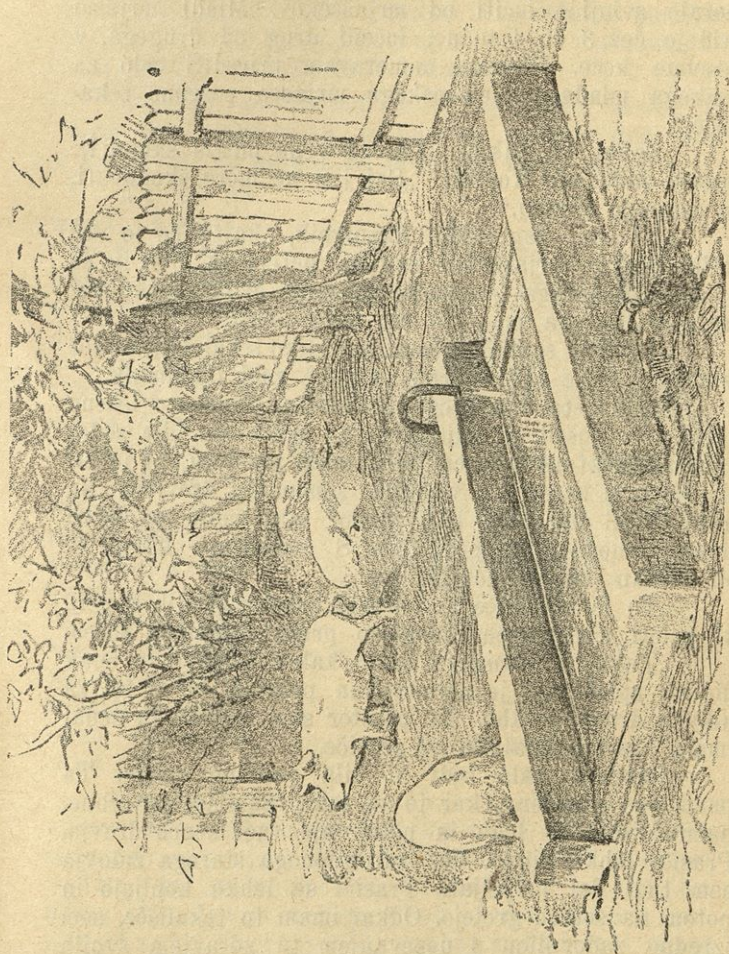
V jesenskem solncu (bilo je meseca novembra) je zadovoljno ležala lepa doječa svinja, in okoli nje so se drvili živahni pujski (glej pod. 15.).

Podoba 15.
Tekališče za doječe svinje.

„Ta prostor je določen le za eno družino,“ pojasnjuje Razumnik. „Dve drugi tekališči sta takoj tik tega, a nista toliko prostorni ter sta strmi.“

„Kaj ne škoduje pujskom, če se morajo plaziti po takih strminah?“ vpraša Kopitar. „Saj se lahko prekučnejo ali dol popadajo.“

Podoba 16.

Tekališče za plemenske prasiče s kopališčem.

„Pujski plezajo okoli kakor koze,“ zagotavlja smeje sosed; „to plezanje gorindol jim nič ne škoduje, narobe, po mojem mnenju jim celo še zelo prija. Udje

in prsi se jim pri takem plezanju imenitno razvijajo. Sicer pa imajo tudi steze. Na teh tekališčih ostanejo pujski še potem, ko so odstavljeni, toliko časa, da se morajo svinjice ločiti od mrjaščekov. Mladi mrjasci pridejo čez 3 do 4 tedne, ločeni drug od drugega, v posebne kočje. Pozneje nameravam prirediti celó za vsakega mladega plemenskega mrjasca posebno tekališče.“

„Zakaj pa takih mrjaščekov ne pustiš skupaj?“ vpraša začudeno Kopitar. „Saj jim ne more škodovati, če ostanejo skupaj.“

„Ni res,“ zagotavlja Razumnik, „kajti, če je več toliko starih mrjaščekov skupaj, potem se love in se upehajo. Vrhutega prezgodaj spoznajo svojo moško naravo, in tudi ne uspevajo več tako dobro.“

„Pojdiva sedaj pogledat še veliko tekališče, kamor izpuščam svoje velike breje svinje,“ vabi Razumnik.

Kmalu sta bila pred 2 m visoko, preprosto leseno ograjo, in sosed je odprl vrata. Moža sta bila sedaj na četrth hektara velikem ograjenem prostoru, ki je bil okoliinokoli zasajen z visokim, senčnatim drevjem. Na sredi je bil cementni kal, kamor sta vodila od dveh strani dohoda (glej pod. 16.). S cementnim kalom je bil zvezan iztok vodovoda.

„To je tekališče za odrasle prasiče in njih kopelj, ki poleti ščetinarjem imenitno prija,“ razklada sosed.

„Tukaj ni drugega raslo kakor kropive in enak plevel, sploh: bil je nerodoviten prostor, ki ni bil za nikako drugo porabo. Ta prostor sem ogradil in sedaj imam krasno tekališče za prasiče.

Naprava kala tudi ni bila posebno draga. Tu imam vse združeno, kar je za tako tekališče potrebno, namreč solnčno lego in poleg nje tudi senco drevja. Prasiči lahko rijejo. Voz zdrobljenega starega zidovja sem tudi dal pripeljati. Prasiči se lahko kopljejo in potem na solncu grejejo. Odkar imam to tekališče, sem izredno zadovoljen z uspevanjem in zdravjem svojih prasičev.“

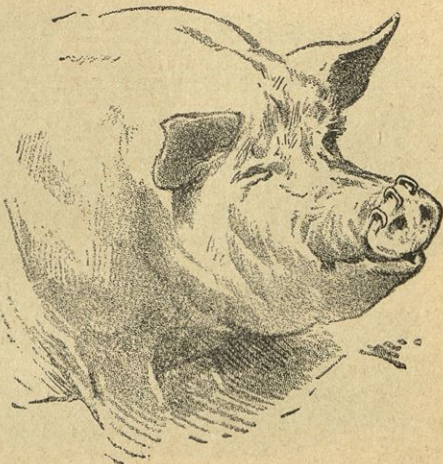
„Da, da, to je že res; ali taka tekališča morejo prirejati le bogati ljudje, kakor si ti, sosed,“ ugovarja Kopitar. „Mi reveži tega ne moremo.“

„Popolnoma tvoj ugovor ne velja,“ odvrne Razumnik. „Koliko pustinj se nahaja v bližini posameznih hiš ali vasi; koliko je prostorov, kjer rasejo samo kropive in plevel! Vsi ti prostori bi se dali kaj koristno porabiti za taka tekališča. Saj ni nikjer zapisano, da mora tekališče meriti četrť hektara.

Preprost kal iz ilovice se kaj kmalu naredi, in če ni druge vode blizu, se pa vanj napolje deževnica s streh. Vse se naredi, če je le kaj resne volje.

Če bi se naši kmetje vselej in povsoditer v vseh pogledih vedeli okoristiti z vsako priložnostjo, bi bilo v marsičem veliko boljše!

Tudi majhno tekališče zadostuje. Poglej to tekališče! Prasiči ga rabijo komaj do polovice. To ti kaže tam zadaj nepohojen plevel. Prasiči so največ blizu vhoda in okoli kala.

Podoba 17.

Trnkan prasič.

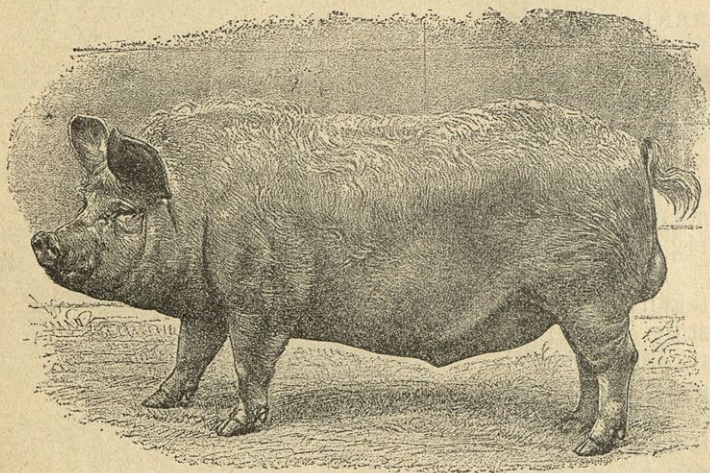
Če ni drugače, zadostuje za prasičje tekališče popolnoma tudi kak majhen prostor, da je le 20 do 30 štirjaških metrov velik, da je solnčnat in deloma z drevjem ali s čim drugim obsenčen in da je na njem, seveda če je mogoče, majhen kal ali vsaj luža, ktere voda se dá od časa do časa premeniti ali obnoviti.“

Temu razkladanju je Kopitar seveda moral pri-trditi.

X. Pomen paše za prasiče.

Čez nekaj časa vpraša Kopitar: „Kaj pa, ali bi ne bilo dobro prasiče tudi na pašo goniti, na pr. na strnišča?“

„Gotovo je to zelo primerno,“ odgovori sosed. „Ne le, da se prasiči pri tem gibljejo, oni dobivajo na strniščih tudi mnogo takega, kar lahko pojedó, in doma jim potem ni treba toliko pokladati. Računati je seveda, če pastir ni predrag in če se taka paša izplačuje.“

Podoba 18.

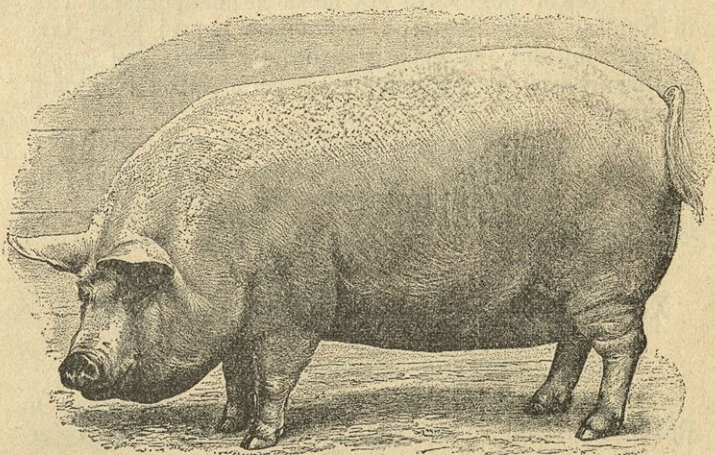
Plemenjak „Perun.“

„Jaz sem menil, da se prasiči tudi na paši lahko preživljajo,“ dostavi Kopitar. „Na grajskem deteljišču v Zaloki sem nedavno videl, da se je pasla čreda prasičev kakor goved.“

„To je res,“ pritrdi sosed. „Na deteljiščih ali na njivah, posejanih z mešanico iz detelje in trav, se prasiči s pašo prav dobro preživljajo, če se jim potem doma še nekoliko dodaja. Prasiči se na pašo prav kmalu in izbornó privadijo. Poleti je taka reja prasičev prav poceni. Če je prostor ograjen, niti pastirja ni treba.“

„Jaz bi pa mislil, da prasiči deteljišče hitro popolnoma razrijejo in potem prav kmalu nimajo več jesti,“ pripomni Kopitar neverno. „Jaz kar umeti nisem mogel, da so se prasiči tako mirno pasli, kakor da bi bili čisto pozabili na svojo navado, da povsodi rijejo.“

„To ima pa zopet svoj poseben vzrok,“ se smeja Razumnik. „Prasiče, ki naj se pasejo, je treba trnkati, to je: skoz gornji rob rilca se jim vtaknejo žičasti obročki, (glej pod. 17.). Če trnkan prasič hoče riti, mu

Podoba 19.

Mlada plemenska svinja „Lada.“

ti obročki delajo prav znatno neprijetnost, in prav rad neha riti.“

„Potem bom pa svoje prasiče trnkal, preden jih spustim na tekališče,“ meni Kopitar. „Kolikokrat sem se jezil, ker so vse prerili.“

„To bi pa ne bilo pametno, ljubi moj,“ ga zavrne smejaje sosed. Kaj naj pa pojedó prasiči na tvojem pustem tekališču, kjer je komaj nekaj plevela. Če se prasiči ženó na tekališče ali na strnišče, potem bi bilo pač silno neumno s trnkanjem zavirati jih, da bi ne

rili. Pustinji vendar nič ne škoduje, če jo prasič razrije, kakor tudi ne strnišču in sprašeni njivi, ki je za prasičjo pašo tudi primerna. V zemlji dobivajo prasiči marsikaj, kar jim prija: črve, gliste, polže, žuželke itd., posebno pa rudninske snovi, ki so jim toli potrebne.

Pusti torej mirno svoje prasiče, naj rijejo po takih tleh. Če boš pa prasiče pasel po deteljišču ali travni celini, potem jih seveda trnkaj, prej pa ne. Na tekališču pa pusti svojim prasičem vso prostost ter jim ne brani riti.“

V takih pogovorih sta moža prišla počasi v vas, in Kopitar se je hvaležno poslovil, a poprej je še Razumniku obljubil, da pride v nedeljo z nekterimi sosedi k njemu v vas, da jih nekoliko pouči o reji in krmljenju prasičev.

Razumnik je namreč nekoč obljubil svojim sosedom, ki se za to zanimajo, da jih nekoliko pouči in jih zlasti opozori na napake, katerih se vsakdo lahko ogiblje, če jih pozna.

XI. Kakšni naj bodo plemenski prasiči.

Bilo je v nedeljo popoldne.

Kakih šest vaščanov je prišlo s Kopitarjem k Razumniku. Saj so vsi vedeli, kako umen prasičerejec je njih sosed. Tudi jim je Kopitar pripovedoval, kaj vse je zadnjič videl in slišal.

Razumnik jih je prav prisrčno sprejel ter jih je takoj peljal v svoj svinjak.

Najprej jim je pokazal lepega mrjasca „Peruna“ (glej pod. 18.).

„To je pa lep mrjasec,“ meni mlinar Vrhovnik. „Lepši se redkokdaj vidi.“

„Mrjasec je že dober“ potrdi Razumnik. „Glava je lepa in primerna plemenu. Nos je zakrivljen, toda ne preveč. Rilec je krepak in ne predolg. Tega mrjasca lahko tudi spuščam na pašo.“

Sprednji del in hrbet sta dobra.

Križ je dolg in širok.

Vendar je hrbet malo vdrt, kar ni prav.

Život je globok in rebra so lepo vzbočena ter široka. Pleča in stegna so izredno mesnata.

Noge so kratke pa vendarle krepke.

„Perun“ je 10 mesecev star, in odslej ga bom spuščal po plemenu.

Dekla je „Peruna“ spustila na prostoren hodnik. Vsi so občudovali lepo ustvarjeno žival.

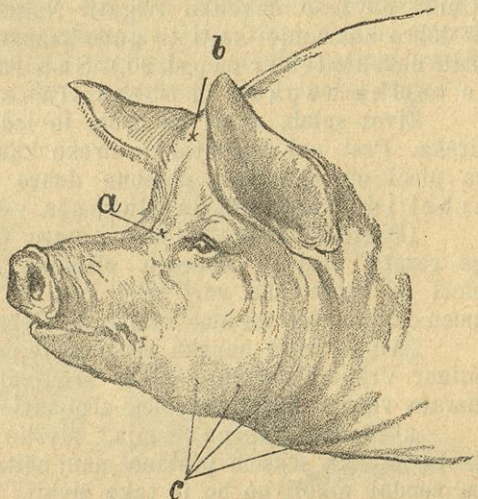
„Seveda, če bi mi imeli take mrjasce,“ meni Poljanec, „potem bi tudi mi kaj boljšega priredili.“

„Od mrjasca je res veliko odvisno,“ potrjuje sosed, „a dober mrjasec še ni vse. Tudi plemenske svinje morajo biti prave, če naj se reja izplačuje.“

„Kakšne pa naj bodo prave plemenske svinje?“

vpraša Kopitar. „Hvaležni ti bomo, če nam to razložiš. Glej, nedelja popoldne je, vsi imamo tako lep čas, in ker smo se od tebe že toliko koristnega naučili, smo prepričani, da nam boš tudi glede prasičje reje marsikaj dobrega nasvetoval.“

Razumnik je smehljaje poslušal. „Ljubi sosedje“ je dejal in se muzal, „predvsem morate izbrati dobro pasmo, in živali, ki jih hočete imeti za pleme, morajo imeti na sebi znake te pasme, morajo biti lepe in prave oblike,

Podoba 20.

c gube na podbradku, znaki lahkega pitanja.

morajo biti zdrave, rastne, in ne smejo imeti nikakih napak.

Kar se tiče oblik, razmotrivajmo jih na tejle svinji „Ladi.“ Ona je angleške, jorkširske pasme, kakor vsa moja reja. S to pasmo sem najbolj zadovoljen. Presojajmo „Lado“ (glej pod. 19.)!

Možje so obsuli koč, kjer jih je živahno motrila „Lada,“ ter so občudovali lepo, 10 mesecev staro žival.

„Glejte semkaj!“ pravi sosed, „vrat se mora od tilnika navzgor nekoliko dvigati. Naguban podbradek je dobro znamenje, kajti te gube kažejo, da se bo žival rada debelila (glej c na pod. 20.). Suh in medel vrat je velika napaka in obeta slabo debeljenje.

Život sploh, zlasti pa hrbet in ledja, morajo biti široka. Prsi naj bodo toliko široke kakor križ. Zadaj za pleči naj bo žival posebno dobro razvita. Vdrt hrbet in praznota za pleči sta veliki napaki.“

„Poglejte tole 12 tednov staro prase. Dal sem ga rezati, dasi je dobrega plemena. Prazno je za pleči in hrbet ima vdrt (glej pod. 21.). Takih živali umen živinorejec ne sme rabiti za pleme.“

„Ali se taka napaka sčasoma ne popravi?“ vpraša mlinar Vrhovnik. „Ob dobrem krmljenju in oskrbi se morata vendar hrbet in pleča zboljšati.“

„Jaz nisem takega mnenja,“ odvrne sosed. „Recimo, da ta napaka sčasom postane manj očitna; kaj pravega pa vendar nikoli ne bo iz take živali. Veliko bolje je, za pleme izbirati le dobre živali; saj je pri prasičji reji tako več pujskov na izbero. Kakšen dobiček bi pa tudi imel, če bi to prase obdržal za rejo? Mladiči od njega bi imeli večinoma vse njegove napake in bi ne bili za rejo, temveč za mesarja. To pa ni moj namen, kajti večino svojih prasičev prodam za pleme, ker mi to neprimerno več nese.“

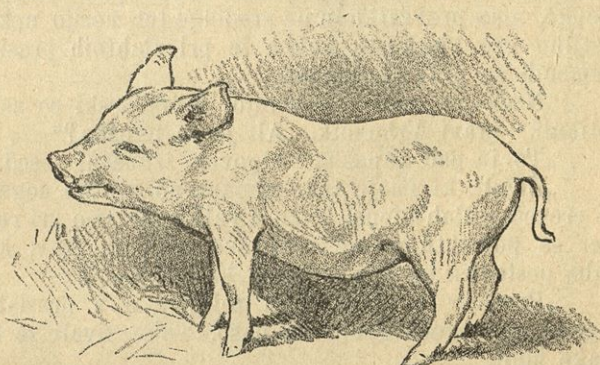
„Prav imaš,“ potrdi Kopitar. „Za pleme je odbirati najboljše živali, ki so brez napak.“

„Ali sta ta dva pujska tudi iz enega gnezda?“ vpraša Kopitar, ko mu prideta na hodniku dva pujska naproti. „Silno sta različna“ (glej pod. 22.).

„Da, iz enega gnezda sta,“ odgovori Razumnik. „Eden je revček, iz drugega ne bo nikdar nič prida.

Boljšega obdržim za pleme, drugega bom dal rezati in ga opitam.“

„Za pleme puščam najrajši one pujske, ki so ješči in glede krme neizbirčni. Taki pujski klajo najbolje plačujejo. Pa tudi tisti pujski niso nič prida za pleme, ki čutijo vsako vremensko izpremembo, ki se boje vsake sapice in vsake kaplje dežja, kakor ravno tale revček tu. Tale drugi. močnejši pujsek se ničesar ne boji; tudi ni bojazljiv in nemiren ter ne plane kvišku pri vsakem šumu. Jaz pri plemenskih prasičih zelo cenim mirno, pa živahno kri. Kdor živali skrbno opazuje, ta bo pri prasičkih že v tej starosti spoznal razliko v njih vedenju. Seveda je treba imeti nekaj vaje.“

Podoba 21.

Slabo narejen prasiček z vdrtim hrbtom in s praznoto za pleči.

„Kakšna naprava je pa to?“ vpraša Kopitar ter kaže na dve cementni koriti na hlevskem hodniku.

„Ob prav slabem, mrzlem vremenu in pozimi izpuščam prasiče na ta hodnik, in v ta korita (glej pod. 23.) jim dajem nekaj krme,“ odgovori Razumnik.

„Prasiči potem kaj radi hodijo na hodnik, če vedo, da dobe kaj dobrega, na pr. ječmena, itd.

Tele železne palice čez korita, ki sem jih zato dal narediti, da prasiči ne stopajo s korita, se pa ne sponašajo, ker otežujejo snaženje korit, kar je zelo na-

pačno. Zelo važno je namreč, da so korita vedno dobro osnažena in da v njih ne ostajajo ostanki krme, ki se spridijo.“

„Vrnimo se nazaj k Ladi,“ pravi sosed ter stopa proti koču, kjer biva krasna mlada žival. „Ta svinja ima prakrasen križ,“ razlaga nadalje. „Ona je široka in dolga in na vse strani izvrstno zaokrožena. Stegna so mesnata in široka. Prsi so tudi široke in globoke, kar jamči za dobro porabo krme.“

Lada je pa bila že z 8 tedni vsa drugačna kakor je 10 tednov stari pujsek, ki smo ga ravnokar videli.

Pa tudi telo Lade je lepo povito, kakor valjar. Trebuh ni stisnjen pa tudi dol ne visi. Najglobokejše mesto je le za spoznanje niže kakor prsi. Noge so krepke, niso prekratke in ne predolge ter merijo nekako tretjino vse visokosti, kakor je pri žlahtnih prasičjih plemenih za pravo spoznano.“

„Nedavno sem videl svinjo, ktere seski so se tal dotikali,“ pravi Vrhovnik. „Ali je to napaka?“

„To je pač napaka,“ odgovori izkušeni sosed.

„Živali, ki imajo tako nenaravno kratke noge, so že preveč požlahtnjene. Take živali nahajamo pri rejah, kjer se požlahtnjevanje pretirava, kar ni prav, kajti slabe posledice se kmalu začno kazati.“

„Prasičev s prerazvitim telesom a s preslabimi nogami ni mogoče goniti na pašo. Take živali se boje vsake hoje.“

Brez zadostnega pregibanja na paši ali na tekališču pa nihče ne more prasičev trajno rediti s pridom in srečo. Vrhutega se take svinje, kadar so breje, kaj lahko poškodujejo pri vstajanju in leganju.“

„To vse mi je prav razumljivo,“ meni Kopitar.

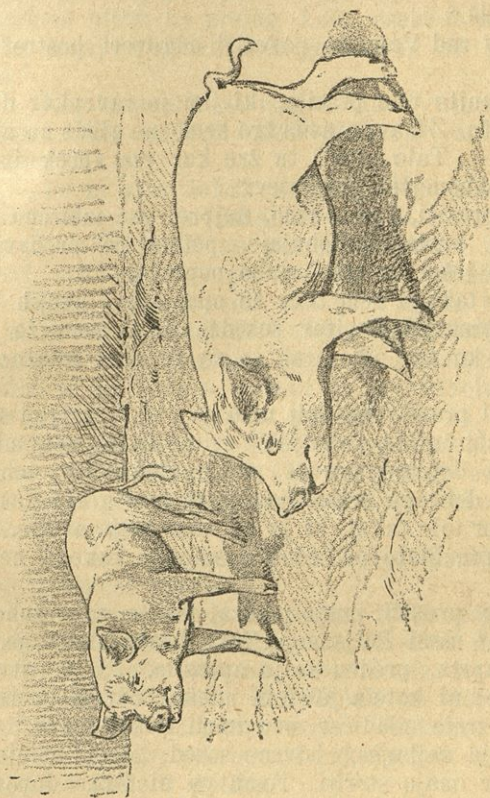
„Razentega je od reje izključiti vse živali, ki imajo ozke prsi, skrivljene noge, ki grdo stoje itd.“ poučuje sosed. „Revni pujski, ki se dobivajo v vsakem gnezd, se morajo odločno izključiti od reje.“

„Za živinorejca bo najbolje, če bo za pleme odbiral vedno najboljše, najlepše in najbolj rastne živali in bo celó srednje blago izključeval.“

XII. Plemenski prasiči morajo biti zdravi.

„Kaj nam je pa zapomniti glede zdravja plemenskih prasičev?“ vpraša še enkrat Kopitar.

Sosed odgovori: „Bolehne in pomanjkljive živali niso za rejo, to bodi načelo umne živinoreje.“

Podoba 22.

Prasička iz enega gnezda; eden je revček.

„Na čem se pa dá gotovo spoznati, da je kak prasič tudi resnično zdrav?“ vpraša mlinar Vrhovnik. „Že večkrat sem domneval, da je kak prasič zdrav, in vendar sem se motil. Pri zaklanem prasiču so se pokazala marsiktera znamenja bolezni.“

„So marsiktere skrite bolezni,“ odgovori sosed, „bolezni, ki se šele zaznajo, ko se prasič zakolje. Teh jaz sedajle ne mislim. Če govorim o zdravih prasičih, potem menim take živali, ki na njih vnanjosti ni poznati bolezni, ki se torej zdrave kažejo.“

„Ktera so torej znamenja dobrega zdravja?“ vpraša Vrhovnik. „Mi morda marsikaj prezremo, kar ti, sosed, opaziš.“

„Prav rad Vam to povem,“ odgovori postrežljivi sosed.

„Opazujte tele prasiče, ki jim je ravnokar dekla prinesla pičo. Zdravi prasiči žro krmo ne glede na njeno kakovost. — Tale prasič tu žre kar vse vprek in ne izbira najokusnejših grižljajev.“

„Če prasiči, kadar jedo, najprej vse izbirčno prebrskajo in krmo prehohnjajo, potem ne prebavljajo ali pa niso ješči in krmo slabo poplačajo.“

„Kaj takega sem tudi že opazil pri svojih prasičih,“ je prekinil Kopitar sosed. „Imel sem že take prasiče, in ko sem jih pital, so za drugimi izdatno zaostali.“

„Taki prasiči pa tudi niso za rejo,“ razlaga sosed naprej. „Izbirčne in slabo ješče svinje imajo malo mleka, ali jih pa dojenje preveč slabi. Znamenje dobrega zdravja in dobrega prebavljanja je tudi gosto kašnato blato, kakor tole tukaj, ki je od tele breje svinje. Pregosto in trdo blato je vedno znamenje kakega nereda v črevih.“

„Moji prasiči imajo skoraj vedno zelo suho in trdo blato,“ meni Poljanec. „Neka breja svinja je bila posebno zaprta, preden se je oprasila. Po skotitvi pa kar nič več ni hotela jesti in mleka tudi ni imela kaj prida. Z vzrejo mladičev smo imeli dokaj težav.“

„To je najhujše,“ odvrne sosed, „če so svinje zaprte, kadar imajo storiti. Temu pa ni težko dopomoči, in največkrat že pomaga, če se daje zaprtim prasičem med klajo vsak dan nekaj žlic Glavberjeve soli. Zaprtim prasičem je tudi dobro dajati pinjenca, ali poleti sveže klaje, slabo zelenjad z vrta, odpadlo sadje itd. Izdatno gibanje je tudi potrebno, kajti najnavadnejši vzrok zaprtja je pomanjkanje

gibanja. Če prasič samo leži in veliko je, potem delovanje črev oslabi in blato se v njih zabaše.“

„Ravnokar je tale pitanec zakašljaj,“ zakliče Vrhovnik. „Ali je to tudi slabo znamenje?“

„Prav gotovo,“ zagotavlja sosed.

„Kašljanje je vsekdar znamenje, da nekaj ni v redu. Dolgotrajno kašljanje, ki v ugodnem letnem času ali v gorkem hlevu ne preide, kaže vsekdar na kako bolešno stanje v dihalih, na jetiko ali še na kaj hujšega.“

„Kaj bi vendar še moglo biti?“ vpraša Kopitar pozorno. „Kaj hujšega kakor jetiko pri naši živini pač nimamo.“

„To ni prav tako,“ zavrne sosed. „Jaz mislim na prasičjo kugo, ki je dokaj nevarnejša kakor jetika. Za kugo oboleli prasiči se morejo ozdraviti in so videti zdravi, vzlic temu so pa nevarni, ker navidezno zdravi prav lahko druge prasiče okužijo. Prasiči, ki dolgo kašljajo, so vedno sumljivi. Kašljajočega prasiča naj nikdo ne pusti v svoj svinjak. Pogostokrat okužijo kupljeni prasiči, ki so bolezen našli na prevažanju ali drugje, domač svinjak s kugo na parkljih in na gobcu ali s prasičjo kugo. Če novo kupljene prasiče, ki so sumljivi, za par tednov denemo v kak drug, malo odstranjen in osamljen prostor, potem marsikterikrat lahko preprečimo okuženje svinjaka.“

„To nam je jasno,“ vzkliknejo kmetje, „in tako bomo v bodoče ravnali.“

„Na marsikterem dvorcu ni težko tega izvršiti,“ nadaljuje Razumnik svoj pouk. „Marsikdo ima kak star, prazen ovčji ali volovski hlev. Morda se v konjskem hlevu dobi kak prazen kot. Poleti se da vsaka šupa porabiti, če se primerno uredi. Vsekako mora take osamljene prasiče oskrbovati kaka oseba, ki z drugimi prasiči ne pride v dotiko.“

„Ali bi še kaj veljalo, če jaz svoja kupljena prasiča osamim?“ vpraša Poljanec. „Sedaj sta že 10 dni med drugimi.“

„To bi bilo sedaj popolnoma brezpomembno,“ pravi Razumnik. „Če sta nova prasiča okužena, potem sta druge že zdavnaj okužila. Osamljenje je le tedaj uspešno,

če se zvrši takoj. Sicer pa s tvojima prasičema morda ni tako hudo. Počakaj, morda kašelj pojenja in potem si lahko brez skrbi. Če pa ne poneha v prihodnjih tednih, potem ti svetujem prasiča spitati in jih hitro iz hleva spraviti. Ali je morda svinja breja?“

„Ne, še ni breja“ odgovori Poljanec. Stara je šele 8 mesecev, in mislim jo šele čez dva meseca pripustiti.“

„Do tedaj boš videl, kako bo s kašljem. Če neha, le pripusti svinjo, drugače jo pa opitaj,“ svetuje sosed.

„Prav imaš, tako naredim,“ zatrjuje Poljanec, ki ga je sosed prepričal. „Tudi to je dobro znamenje,“ nadaljuje sosed, „če imajo prasiči zavite repe, česar pri nekterih prasičjih pasmah sicer ni opaziti. Zavit rep je v zvezi s krepkostjo repovih mišic. Če prasiču krma ne prija, če je betežen, če ga prijema groznica ali če ima kakšne druge bolečine, potem otrpnejo repove mišice in rep visi ohlapen in vel.“

XIII. Ktere lastnosti naj imajo plemenske svinje in katerih naj nimajo. — O podedovanju pri živinoreji.

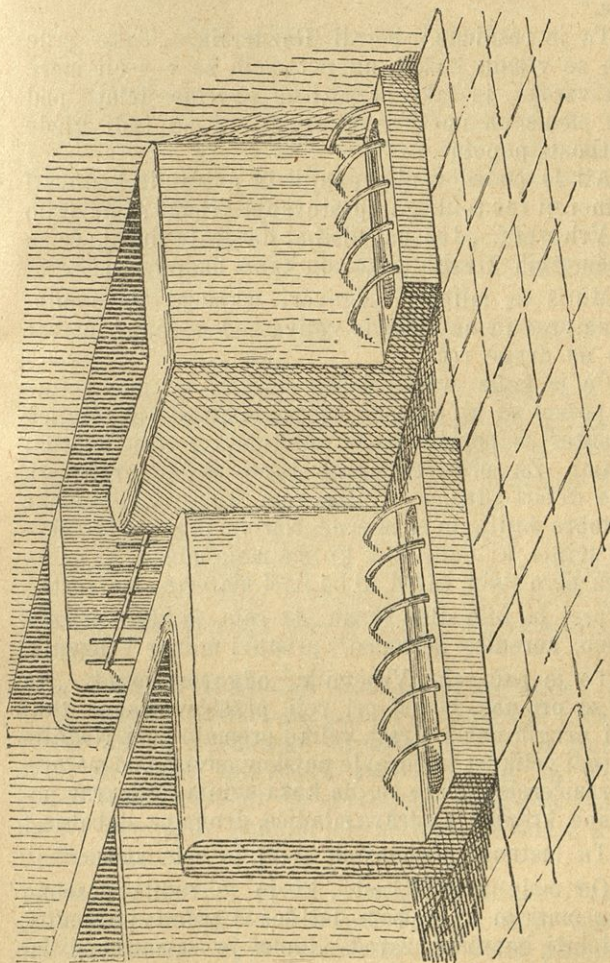
„So li še ktere druge napake, na ktere naj živinorejec pazi?“ vpraša nato Poljanec. „Imel sem enkrat doječo svinjo, ki je v eni noči pomorila vse pujske. Ko se je potem drugič oprasila, tudi ni bila dosti boljša mati.“

„Prav gotovo se je ozirati tudi na take napake plemenskih prasičev,“ potrdi sosed. „Nrav, ali če po domače povem, dobro ali zlo srce je reč, ki pri plemenskih živalih prav zelo hodi v poštev. Najboljša plemenska svinja ni zanič, če svoje mladiče poškoduje nalašč ali vsled nepozornosti, ali če jih celo zmečka.“

Druge svinje so tako lene krvi in brezozirne, da se za cviljenje mladičev niti ne menijo ne, kadar po njih stopajo ali se nanje zavale.

Mirna kri je pri plemenskih prasičih sicer ušurna, ker so mirni prasiči dobri za rejo in za pitanje. Hladno-

krvnost se pa zopet ne sme kazati v popolnem pomanjkanju ljubezni do mladičev. Živahne matere so včasih zelo skrbne za mladiče. Dobro ravnanje z mladiči je

Podoba 23.

Korita iz cementa na svinjakovem hodniku. Železne palice čez korita niso priporočene, ker otežujejo snaženje korit.

poglavitna lastnost dobre doječe svinje, a najhujše so tiste zverine med svinjami, ki svoje mladiče more in žro.“

„Kako pa je z mladiči takih brezozirnih zverin?“ vpraša Kopitar. „Če se prav spominjam, sem enkrat čul, da hudobija in slabe razvade prehajajo tudi na potomce.“

„To je resnično,“ potrdi Razumnik. „Take grde razvade se včasih kažejo na potomcih še v večji meri. Iz tega vzroka je take brezozirne zverine dejati pod nož, za pleme pa imeti samo živali, ki so tudi glede teh lastnosti popolne.“

„Ali je podedovanje vnanjih in notranjih lastnosti pri živinoreji res toliknega upoštevanja vredno?“ neverno vpraša Vrhovnik. „Jaz pa mislim, da je le slučaj, če se pri posameznih živalih pokažejo take hude razvade.“

„Motiš se, mlinar,“ odgovori izkušeni Razumnik. „Ne le na nprav in na razvade vpliva podedovanje, temveč tudi še na druge reči.“

„Če je kaka svinja dobra dojlja, če ima veliko mleka, potem so to posebno uščne lastnosti, in svinjice takih mater se pozneje tudi odlikujejo s temi dobrimi lastnostmi. Za prasičerejca je torej velike vrednosti, če more dobiti prasiče iz take reje, kjer so plemenske svinje dobre dojlje in so mlečne. Narobe je zopet pričakovati od svinje, ki slabo doji, ki ima malo mleka, ki jo dojenje čez mero slabi, zárod, ki bo imel materine lastnosti.“

Torej bi bilo silno važno, da rejo, iz ktere prasiče kupujemo, korenito poznamo,“ pristavi mlinar Vrhovnik.

„To je pač tako, Vrhovnik,“ odgovori sosed. „Na vse to se pri nas, bodisi pri reji prasičev kakor tudi pri reji drugih naših živali, veliko premalo pazi. Nadalje sta pa tudi velikost in zdravje pujskov odvisna od matere. Vsak prasičerejec dobro ve, da kaka svinja daje prav posebno lepe, krepke in zdrave mladiče, druga pa slabotne.“

„Ta lastnost plemenskih svinj je zelo važna.“

„Od moje svinje ‚Lade‘, ki jo je rodila posebno izvrstna mati in ki jo bom dal čez 4 tedne oplemeniti, upam dobiti imeniten zarod. ‚Lada‘ je samanasebi izvrstna žival in izvira od izvrstne matere. Vidite, ljubi sosedje, v pravem odbiranju živali za pleme tiči uspeh živinoreje, in to je tisto, česar vi nočete umeti; zato pa jadikujete.

Srečo pri meni dela razum, nesrečo pri vas pa nerazsodnost in starokopitnost.“

XIV. Snaga in solnce.

„Danes smo se pa veliko naučili,“ meni Kopitar. „Toda mi vaščanje bi ti bili zelo hvaležni, če bi nam ti, Razumnik, ki si tako izkušen mož, hotel kaj povedati o krmljenju prasičev. Saj je danes nedelja in imamo vsi dovolj časa.“

„Res je, stem bi nam zelo koristil,“ prikima Poljanec. In tudi drugi so soseda prosili, naj jim pove, kako sam krmi.

Radovoljno se jim uda dobri in postrežljivi sosed, da jim izpolni to željo.

„Najprej se pa pokrepčajmo s kozarcem vina,“ meni Razumnik smehljaje. „V eni uri se prične krmljenje; takrat se vrnemo nazaj v svinjak in tedaj vam marsikaj pojasnim o krmljenju. Jaz v marsičem drugače postopam kakor ste vi navajeni delati.“

Nato sosed s svojimi gosti zapusti hlev, in vsi se podajo v hišo, kjer je gospodinja s snežnobelim prtom pogrnila mizo in razpostavila za dobrodošle goste bleščeče kozarce, kar vse je kazalo na vzorno snago v tej hiši.

Zvedavo so gledali vaščani okrog sebe; gledali so po stenah razobešene podobe plemenskih živali pravih oblik, priznanske diplome, ki jih je Razumnik dobil na raznih kmetijskih razstavah, in na odličnem mestu viseči diplom, ki spričujeta, kdaj sta bila Razumnik in njegov pokojni oče sprejeta za uda c. kr. kmetijske družbe.

„No, sosed,“ pravi zbadljivo mlinar Vrhovnik, „pri vas ste pa že čez pol stoletja udje kmetijske družbe. Precej ste že plačali na vsakoletni udnini, zato ni čuda, da imaš tele diplome tako v časti; saj so šentano drage. Bom pa še jaz dal rabsodbo svoje izgubljene pravde v okvir; ta je tudi časti vredna, kajti par sto kron me je veljala.“

Vaščani so se glasno smejali Vrhovnikovi zbadljivo-šaljivi pripomniji, a Razumnik je precej zavrnil zbadljivca: „Le deni svojo drago razsodbo v okvir ter jo obesi na najbolj odlično mesto, kjer ti bo vedno pred očmi, da te bo vsekdar spominjala, da je nevednost najdražja stvar na svetu. Tisto pravdo si pričel zgolj iz neumestne trdovratnosti, ker se nisi dal ali se nisi hotel poučiti; zato si zaslužil kazen, ki naj te spametuje. Vi, sosedje, stavite vse neuspehe in izgube v svojih kmetijah na račun slučaja in nesreče, in kar jaz lepega dosežem, to pa pripisujete moji sreči. Kolikokrat naj Vam še povem, da temu ni tako. Jaz sem se umnega kmetovanja učil in se ga še vedno učim, kajti kmetovanje je najtežja obrt na svetu, ker se je nihče popolnoma ne izuči; jaz premišljeno ravnam in si s takim postopanjem dober uspeh po možnosti že naprej zagotovim. Moji uspehi niso sreča, temveč posledica premišljenega dela. In vidiš, ljubi Vrhovnik, k temu je že mojega očeta in še celo mene privedlo koristno delovanje kmetijske družbe; zato imam jaz ravno te table, ki tebe tako bodejo v oči, v največji časti. Eno vam povem, sosedje: za nas kmete so hudi časi, pomagal nam nihče ne bo, če si sami ne bomo pomagali. Učimo se z umnim kmetovanjem vsak sebi pomagati, vsi skupaj pa združeno delujmo za povzdigo svojega stanu. Kmetijska družba nas bodri, spodbuja in navdušuje za tako samopomoč, zato naj ne bo zavednega kmeta, ki bi ne bil njen ud. Zavedajmo se, širimo zavednost in vzgajajmo svoje sinove za zavedne in umne kmetovalce.“

Na te resnične besede ni vedel nihče ničesar odgovoriti, in tudi bahati Vrhovnik je umolknil, kajti čutil je, da jo je pošteno izteknil.

Na prijazno vabilo Razumnikovo so vsi sedli okoli pogrnjene mize, in ko so si gasili žejo, ponudi jim hišni gospodar tudi smodek. Kadilci so ponudbo seveda sprejeli; tudi Kopitar je vzel smodko, a je ni prižgal, dasi se mu je videlo, kako težko se premaguje.

„Prižgi, prižgi smodko!“ mu veli sosed, a Kopitar odvrne: „Veš, sosed, kar ne upam si, pri tebi je vse tako lepo: tvoja hišna tla so bolj čista kakor je pri meni doma miza, a kadar jaz kadim, moram pljuvati, in če bi pljunil na tvoja tla, bi ne bilo prav tebi in menda še manj tvoji gospodinji.“

„Prav imaš,“ pritrdi Razumnik. „Na tla ne pustim pljuvati nikjer v hiši, zato so povsod nastavljeni pljuvalniki. Le kadi brez skrbi in primekni pljuvalnik, ki stoji tamle v kotu.“

Rekli boste, da sem siten, a temu ni tako, zato naj vam nekaj povem, kar je tudi v zvezi z umno rejo živine.

Vidite, jaz gledam na strog red in na skrajno snago v hiši, po hlevih, na dvorišču in sploh povsodi. Če gospodar na to gleda, privadijo se reda in snage tudi otroci, da jim to preide v kri in meso, kar jim v življenju jako prav hodi. Tudi posli se privadijo; v pričetku jim je nekoliko težko, a kmalu spoznajo prednosti reda in snage, ker jim nekoliko pozornosti na eni strani prihrani silno veliko dela na drugi strani.

Le tisti gospodar in njegova družina, ki so v vsaki reči vajeni na red in snago, vzdržijo natančen red in snago tudi v hlevu, ki sta prvi pogoj umne živinoreje.

Vse živali, ki proste žive v božji naravi, so vedno do skrajnosti čiste. Prednice vseh naših živali, ki jih sedaj redimo po svojih hlevih, so bile enkrat divje, in če ima dandanes človek živali sebi v korist ukročene in po hlevih zaprte, jih more vendarle s pridom rediti le tedaj, če jim po možnosti nudi isto, česar so bile vajene v prostosti. Vsega tega jim sicer ne moremo dati, a zadostnega pregiba na planem, snage, dobrega zraka in solnca jim lahko privoščimo in tudi moramo privoščiti, če naj domača živina ugodno uspeva in zdrava ostane. Skoraj vsa nesreča po vaših hlevih je posledica temu, ker živina premalo hodi na prosto, ker so vaši hlevi temni, zatohli in nesnažni.“

„Nekaj utegneš prav imeti,“ pripomni Poljanec, „glede snage pri prasičih pa vender pretiravaš. Prasič je svinjski; on je tako ustvarjen; sam se valja po

gnoju, torej mu nesnaga prija, zato je, no, kako bi rekel — — — recimo „svinja“.

„To ni res,“ ugovarja nekoliko razjarjen Razumnik. „Vidite, ravno to vaše napačno in nesrečno mnenje, da je prasič „svinja“, ni resnično in vas zapeljuje, da imate svinjake, ki so vse drugo, samo primerne bivališča za prasiče niso. Poglejte v moj svinjak, kjer imajo prasiči koče, odkoder gnojnica sproti odteka, kako prasiči sami na snago drže in kako so čedni, kakor da bi bili vsak dan umiti! Vsak prasič odlaga blato in scalnico na enoinisto mesto, nikdar se ne vleže v mokro nasteljo, če ima kaj suhe, in prasiči redno leže le na lesenih odrih, kakor jih vidite v mojem svinjaku, ter svojega ležišča nikdar ne ponesnažijo. Pravim vam, da prasič snago ravno tako ljubi kakor konj, goved ali ovca, morda še bolj, kajti nobena žival se tako rada ne koplje kakor ravno prasič. Morda bo kdo ugovarjal, da prasič rad brska po gnoju ali še celo po straniščih. Da, a! to le takrat, kadar ima vsled neprimerne krme in vsled nesnage po koritih pokvarjena prebavila ter išče v gnojevem amoniaku zdravila. Kdo pa je vzrok, če je prasič tako bolan? Vi sami! Prasič brska po gnoju tudi zato, ker je vsejedec; on potrebuje poleg rastlinske piče tudi nekoliko živalske, in sicer črvov, hroščev i. t. d. Če ne pride na kak prostor, koder more riti in tako golazen pobirati, pa zaide na dvorišče, ki je navadno pretrdo, da bi mogel riti, na gnojišče ali celo pod stranišče. Sila ga goni k takemu brskanju, in tega ste vi sami vzrok, ker iz prasiča po vsej sili hočete narediti „svinjo“.

„Sedaj si jo pa še ti skupil, Poljanec,“ škodoželjno pristavi Vrhovnik. „Vendar pa dovoli Razumnik eno vprašanje. Pred leti si vso hišo prezidal in si naredil vse polno novih oken, in sicer tako izredno velikih kakor jih pri nas pri nobenem kmetu ne vidimo. Povej mi, kakšen namen te je pri tem vodil, saj so taka okna silno draga, snažna ohraniti jih je tudi težko in kuriva se po mojem mnenju vendar preveč porabi, če so okna prevelika in če jih je preveč?“

„Prav rad ti tudi na to v kratkem odgovorim,“ pravi Razumnik, „dasi bi se o tem dalo govoriti ves

popoldan. Najboljše, kar nam je Bog dal na svetu, je solnce, zato pa jaz solncu odpiram v hiši in v hlevu vrata in okna na stežaj, in zato sem tudi dal narediti tako velika okna. Kamor ne hodi solnce, hodi zdravnik, ta pogovor je popolnoma resničen. Brez solnčne svetlobe ni zelenih rastlin in ne rdeče in zdrave krvi. Zadnje velja tako za človeka kakor za živali. Večina vaših svinjakov oken niti nima, temveč luknje, in pozimi še tiste s slamo zadelate, zato ni čuda, če živali ne uspevajo in mladiči crkajo in so črni kakor s sajami potreseni. Solnce vzdržuje vse življenje ter zdravje, in sicer ne le s svojo toploto, temveč mogočno vpliva tudi v drugih pogledih.

Prednosti solnca tisočerkokrat odtehtajo stroške za velika okna in trud za snaženje. Kar se pa tiče kuriva, ti pa to povem, Vrhovnik: če se okna dobro zapirajo in je peč prav narejena, se zaradi velikih oken prav nič več kuriva ne porabi. Sicer pa nikar ne govorite o potratih kuriva pri meni; pometajte rajši pred svojim pragom, kajti toliko kuriva, kakor ga gre na Vaših neumnih odprtih ognjiščih po nepotrebnem vzrak, ga jaz prihranim v svojem štedilnem ognjišču in poleg tega imam še snažno in pozimi gorko kuhinjo. Vi tožite o davkih, a pravim Vam, da bi na štedilnikih prihranili toliko drv, da bi z njih vrednostjo lahko plačali vse davke.“

Razumnik pogleda na uro, in ker je imel vpeljan strog red, je vedel, da se je pričelo v svinjaku krmljenje; zato povabi svoje goste, naj gredo z njim, da jim pojasni, kako se pri njem krmi, kakor jim je bil obljubil.

XV. Redka krma je slaba krma.

Razumnik je prišel s svojimi gosti nazaj v svinjak, kjer so posli ravnokar pričeli pokladati prasičem večerno krmo, ki je večinoma bila kakor gosta, ilovnata kaša.

Možje so začudeno gledali to sivkasto rjavo pičo.

„Kaj pa pokladaš?“ vpraša začudeno Kopitar.
„Kakšna pusta reč je vendar to, kar prasiči jedo?“

Smejé odgovori Razumnik:

„Ta gosta kaša je iz 3 delov sparjenega in zmečkanega krompirja, iz dveh delov otrobov in iz enega dela zdrobljenega ječmena. Vse je dobro skupaj zmečkan in premešano. Da se bolj skupaj drži, je primešane nekoliko vode ali pa posnetega mleka. Če kaže, vzamem namesto ječmena turščice, in sicer za starejše prasiče.“

„Saj živali to pusto reč komaj požirajo,“ meni z glavo majaje Kopitar. „Sosed, tvojega krmljenja pa nikakor ne morem razumeti. Za svojo osebo ostanem pri starem, kajti ne morem razumeti, zakaj naj bi tako krmljenje prasičem koristilo.“

Sosed se nasmeja ter pravi:

„Vidite, dragi prijatelji, jaz pa nalašč in z namenom tako krmim. Poprej sem tudi tako delal kakor vi in sem prasičem pokladal le redko, vođeno krmo.“

Dobri prijatelji in dobro kmetijsko berilo so me pa naučili boljšega. Jaz krmim tako kakor vidite, prasiči so bolj rejeni kakor vaši in vrhutega še prihranim veliko krmil.

Le pogledjte okol sebe!

V vseh kočih najdete samo imenitne prasiče.“

„Beži, beži! Svojega uspeha vendar ne boš pripisoval tejle ilovnati kaši?“ meni neverni Kopitar. „Gotovo počneš še kaj drugega; morda imaš celó črne bukve?“

„Kaj tako neumnega vendar ne boš resno mislil,“ odgovori Razumnik. „V mojem hlevu se vrši vse prav naravno. Česar ne vidite in z roko ne morete prijeti, pa je pri vas précej čarovnija ali pa skrivnost. To skrivnost Vam hočem razodeti. Sicer je ni tako lahko razumeti, a če boste dajali svoje sinove v kmetijske šole, se bodo tam učili takih reči ter bodo tudi vas poučili, kadar pridejo domov. Za enkrat vas hočem sam poskusiti poučiti.“

Pojdimo še enkrat nazaj v sobo; tam hočem narediti s teboj, Kopitar, neki znanstveni poskus.“

„Tudi mi hočemo biti poleg,“ kličejo drugi kmetje in se smeja. „Menimo, da ne bomo začarani, torej poskusimo!“

V sobi reče Razumnik sosedom sesti okoli velike mize ter ukaže prinesti dva hleba kruha, enega 8 dni starega in enega svežega. Razumnik odreže vsakemu gostu enak kos svežega kruha, naliže vsakemu kozarec vina in veli jesti ter po potrebi piti požirek vina.

Sosed z uro v roki opazuje vaščane, ki so s slastjo jedli okusni sveži kruh ter zraven pokušali vino. Kmalu je najpočasnejši pojedel zadnji ugrizljaj.

„Ravno 40 sekund ste jedli vsak svoj kos kruha,“ pravi Razumnik.

„Zakaj omenjaš to?“ vpraša Poljanec. „Na tem ni pač nič posebnega. Kruh jesti in vino piti znamo mi kmetje že zdavnaj, zato se mi čudno zdi, v kaki zvezi naj bi bilo to s krmljenjem v hlevu.“

„Boste že videli,“ odgovori veselo sosed, ki se ni malo veselil ostrmelih in začudenih obrazov svojih sovaščanov. „Sveži in mehki kruh ste torej pojedli; sedaj bomo pa vino odstranili in postregel vam bom s samim trdim, starim kruhom.“

Postavil je kozarce v stran in odrezal vsakemu gostu enak kos starega kruha. Ko so sosedje pričeli žvečiti, je Razumnik zopet vzel uro v roko ter je hudo mušno opazoval delujoče čeljusti svojih gostov, katerim se je videlo, da jim ni posebna zabava žvečiti star kruh. Semintja je pogledal na uro.

Dolgo, dolgo so možje žvečili stari kruh, slednjič so ga vendar vsega pojedli.

„160 sekund ali 2 minuti in 40 sekund ste jedli ta kruh, dočim ste poprej ravno toliko velik kos svežega kruha pojedli v 40 sekundah. Za star kruh ste torej potrebovali štirikrat toliko časa kakor za svežega.

„Ali je to kakšna posebna dobrot, če se mora kruh toliko časa v ustih žvečiti,“ vpraša Kopitar. Saj se kruh samo zato žveči, da se more požreti, drugo stori pa želodec.“

„Nimaš popolnoma prav, prijatelj Kopitar,“ odgovori sosed. „Ali niste med žvečenjem zapazili, kako se je v ustih vedno bolj nabirala slina?“

„Da, to sem pač zapazil,“ meni Poljanec. „Kaj pa je na slini; ali je za kaj drugega kakor da se vun pljune.“

„Slina ni zaradi pljuvanja,“ pristavi resno Razumnik. „Slina je marveč prav zelo važna pri prebavljanju kruha.“

„Pri prebavljanju?!“ zakliče začudeno mlinar Vrhovnik. „No, kaj takega pa še nikdar nisem čul.“

„Torej ti hočem jaz sedaj to pojasniti,“ nadaljuje sosed svoj pouk. „Kruh obstoji večinoma iz škroba (šterke), kakor tudi vsako žito, bodisi celo, zdrobljeno, zmleto ali v kruh podelano. Človek ali žival se redi samo iz krvi; kri se pa dela le iz one hrane, ki more preiti v kri. V kri pa preide le tisto, kar se v želodečnem in črevesnem soku da raztopiti. Škrob pa ni raztopen, zato ne more preiti v kri. Škrob se mora najprej pretvoriti v sladkor; sladkor je pa razstopen in lahko preide v kri. Škrob se pretvarja v sladkor že v ustih, in sicer med žvečenjem in po vplivu sline; in zato je ravno slina, ne pa za pljuvanje.“

Razumnik je zopet odrezal majhne koščke starega kruha ter jih je razdelil med sosede, ki so zopet začeli žvečiti. „Ali ne zapazite, da se slina tem več dela, kolikor bolj suho žvečite?“ jih vpraša.

„Da, čutim,“ odgovarja Vrhovnik s polnimi usti.

„Ali ne zapazite med žvečenjem nekakega sladkega okusa?“ vpraša sosed.

Vrhovnik in Poljanec to potrdita. Tudi nekteri drugi domnevajo imeti nekaj tak okus.

Razumnik nadaljuje: „Kadar žvečite trd kruh, silite žlezo pod ušesi, ki dela slino, da jo pridno izceja. Usta se napolnijo s slino, in med tem, ko kruh drobite in žvečite, se škrob pretvarja v sladkor. Odtod prijetni in nekoliko sladki okus na jeziku. Sladkor se posebno močno opaza, kadar se žveči pečen svež kostanj ali pečena sveža turščica. Tudi v kostanju in v turščici je poglavitni sestavni del škrob, ki ga slina pretvarja v sladkor. — Naredimo sedaj še enkrat to preskušnjo, in sicer nekoliko drugače! Jejite ugrizljaj svežega kruha ter pijte zraven vino, in videli boste, da morete ta

grižljaj takoj požreti brez posebnega žvečenja in ne da bi se naredilo veliko sline.“

Možje so tako naredili, kakor jim je sosed velel in so res lahko pritrdili njegovim besedam.

„Veste li sedaj, zakaj je bolje, če vaše gospodinje dajo otrokom obležan kruh, ne pa koj svežega?“ vpraša končno sosed.

„Zato, ker obležan kruh več izda,“ meni Poljanec. „Ob hleb svežega kruba je veliko prej kakor ob hleb obležanega.“

„Prav imaš,“ nadaljuje Razumnik, „svež kruh se premalo prežveči in poslini, se hitro požira, zato je pretvarjanje škroba v sladkor nezadostno. Sicer se more del škroba še v črevih izpremeniti v sladkor, a kar se v ustih zamudi, to se ne doprinese več v črevih.“

Vsa naša hranila, ki imajo v sebi veliko škroba — into so zlasti krompir ter žita — se morajo dobro s slino pomešati, če naj se za prehranitev izkoristi ves škrob.

Iz tega vzroka dobivajo vsi moji prasiči krmo v obliki goste kaše. Vsled tega so prisiljeni počasi jesti in krmo dobro s slino pomešati. — Da pa moji prasiči krmo dobro in korenito izkoristijo, to morete videti v mojem svinjaku.“

„Take so torej te reči!“ pravi začudeno sicer molčeči Dolinar. „Sedaj pričenjam umevati. Ta pouk si hočem zapomniti in krmljenje svojih prasičev tako preustrojiti.“

„Sedaj pa pojdimo nazaj v svinjak,“ pristavi sosed. „Morda vam še kaj koristnega pokažem in povem.“

XVI. Važne opomnje pri krmljenju prasičev.

Ko so možje prišli nazaj v svinjak, so prasiči že zdavpaj pojedli vso svojo gosto kašo. Niti mrvice ni bilo več v koritih.

„Do čistega so prasiči vse polizali,“ meni Vrhovnik gledajoč v prazna korita. „Niti sledu ni več od krme.“

„Na to jaz prav posebno pazim,“ meni Razumnik. „Moji posli so na to posebno priučeni. Vsakdo mora vedeti vsakega prasiča glede teka presoditi, zato se redkokdaj pripeti, da bi v koritu kaj ostalo. Če se pa pripeti, potem se ostanek skrbno odstrani in prihodnjič prasič manj dobi. Vi pa se za take reči ne brigate, ostanke puščate v koritih, da se kisajo in gnijejo, zato pa vaši prasiči tolikokrat bolehajo za izprijenimi prebavili.

Ob natanko preračunjeni krmi, ki naj pride na vsakega prasiča, se moji prasiči nikdar preveč ne nažro in tudi ne preobjedo; oni ne dobe nikdar skisane ali gnile krme, zato nikoli ne bolehajo za izprijenimi prebavili, kar je silno važno. Zlasti gledam na to, da mladi prasiči, ki so določeni za pleme, ne dobivajo preveč krompirja. Ne dam ga jim več kakor $1\frac{1}{2}$ —2 kg.“

„Zakaj naj bi krompir prasičem škodoval?“ vpraša Kopitar. „Moji prasiči dobivajo krompirja kolikor hočejo, in so vendar zdravi in še celo prav debeli.“

„Vidiš, Kopitar, ravno to hočem preprečiti pri mladih plemenskih prasičih,“ odgovori sosed. „Preveč krompirja prezgodaj odebeli prasiče, in potem niso več za pleme.“

Sedaj je prinesla dekla v hlev mleka ter ga je vlila vsakemu prasiču določeno množino v korito.

„Krmno sem rekel dati v obliki goste kaše, in sedaj pride pijača,“ pojasnjuje Razumnik. „Pri meni se trda ali gosta hrana poklada ločena od tekoče. Sedaj morejo živali svojo žejo ugasiti. Vsak prasič dobi po vsaki jedi nekaj litrov z vodo pomešanega posnetega mleka. Odkar prasiče tako krmim, izhajam ceneje in vrhutega so prasiči še boljši kakor so bili poprej.“

„Zakaj pa posneto mleko, ki je že tako prazno, pustiš še z vodo mešati?“ vpraša mlinar Vrhovnik. „Moja gospodinja meša pa kar neposneto mleko med krmno, ker meni, da tako mleko pri prasičji reji največ izda. Ona je zaraditega tudi vzrok, da nisem ud. mlekarske zadruga, češ da v mlekarski zadrugi plačujejo liter mleka samo po 10 h, kar je toliko kakor nič, in torej več vrže, če se mleko prasičem pokrmi. S strojem

posneto mleko iz mlekarne po mnenju moje gospodinje ni zanič in ni več vredno kakor voda.“

„Le počasi, Vrhovnik; na tvoj ugovor, oziroma proti napačnemu mnenju tvoje gospodinje se da veliko povedati,“ prične sosed. „Jaz posneto mleko zato mešam z vodo, ker ga imam premalo, da bi z njim prasiče napajal. Da ni treba še enkrat z vodo napajati, po-mešam kar precej mleko z vodo.“

Prasiče z neposnetim mlekom krmiti je neverjetno zapravljanje. V 100 kg mleka je 4 kg masla, 4 kg beljakovin (sirnine) in 4 kg mlečnega sladkorja. Najdragocenejša reč v mleku je maslo, namreč za prodaj, za krmo pa ne. Popolnoma napačno je med vami razširjeno mnenje, da mast v krmi veliko izda. Mast v krmi zelo isto izda kakor škrob. Čemu bi torej krmili drago maslo, ker imamo v krompirju, v žitu in drugih krmilih več kakor dovolj cenega škroba. Najdragocenejša krmila so pa beljakovine; te so tiste, ki najbolj rede; in taka beljakovina je sirnina v mleku, ki se v posnetem mleku še vsa nahaja, in istotako mlečni sladkor, ki je tudi dobro hranilo. Verujte mi, da je za krmljenje zraven drugih krmil posneto mleko zelo toliko vredno kakor neposneto. Če dajem mlekarski zadrugi mleko po 10 h liter in nazaj jemliem posneto mleko za krmo, potem imam pri prasičih čisto enak uspeh kakor ti, mlinar, ki daješ prasičem neposneto mleko, samo s to razliko, da jaz dobivam po vrhu od mlekarske zadruge vsak mesec čez 100 kron za mleko. Ne vem, mlinar, ali si ti res tako bogat, da ti ni treba tako delati in da pustiš svoji ženi zapravljati, ki sicer velja za varčno gospodinjo.“

„Tebi, Razumnik, ni priti do živega, precej več tako odgovoriti, da človeka koj prepričaš,“ meni Vrhovnik. „Ali kaj hočeš; meni daje mlin dovolj opravila, skrb za živino moram ženi prepustiti, in to pa več — ženam ni veliko oporekati, drugače ni miru.“

Sosedje se namuznejo, ker je vsak bolj ali manj tudi v takem položaju, zato jim smeje pravi Razumnik: „Kar nič se ne sramujte in mirno priznajte, da nimate v hlevu veliko govoriti. Žal, da je to po-

sledica naših razmer. Kmetije niso veliko nesle in gospodar je pri nas šel za drugimi zaslužki, dom je pa prepustil ženi. Ti zaslužki so sedaj izginili in gospodar mora samo od kmetovanja živeti, a vzlic temu še vedno prepušča skoraj vso skrb za živino, zlasti za prasiče, gospodinjam. Te so pa navadno še bolj starokopitne, ker še manj bero kakor vi in so s svetom v manjši dotiki. V naših razmerah bo pa gospodinja v gospodarstvu zavzemala vedno važno mesto, zaraditega bodi naša skrb, tudi žensko mladež pripravljati za bodoči poklic kmetske gospodinje, in kdor le količkaj zmore, naj da svojo hčer za eno leto v kmetijsko gospodinjsko šolo, kjer se uči živinoreje, a tudi kuhanja in šivanja.“

Poljanec je pridno poslušal soseda, a zraven je opazoval prasiče, ki so večinoma že posrebal mlako in so šli k počitku. „Tale prasič pa svojega mleka ni popil; ali se bo ostanek mleka tudi odstranil iz korita?“ vpraša Poljanec soseda.

„To ni potrebno,“ odgovori sosed. „Nekteri prasiči ne popijejo precej oddeljene jim tekoče krme, a čez nekaj časa se vrnejo h koritu in preden mine ura, je korito prazno.“

„Kaj pa poleti pokladaš brejim svinjam?“ vpraša mlinar Vrhovnik. „Ali jim daješ tudi kaj sveže, zelene klaje?“

„Seveda,“ odgovori sosed. „Poleti krmim posneto in pinjeno mleko, parjen krompir, mešanico detelje in trave in odpadke z vrta. Na paši, ki sem jo za prasiče ogradi, dobivajo tudi travo in nekoliko detelje. Poleg tega dobijo malo otrobov.“

„Kaj meniš o soli za prasiče?“ vpraša Kopitar.

„Prasičem se na dan ne sme dati več kakor 4—8 g soli,“ odgovori sosed. „Taka majhna množina soli gotovo nič ne škoduje.“

„Ti svoje prasiče pač trikrat na dan krmiš?“ vpraša Kopitar. „Ali bi dvakratno krmljenje ne bilo umestno?“

„Ob dvakratnem krmljenju se res krma najbolj izkorišča,“ pojasnjuje sosed, „a bi bilo nevarno, da bi se potem prasiči preveč nažrli, kadar so prelačni. To je zelo nevarno, zato se je tega ogibati.“

„Ali ne pokladaš nič fižolove in grahove slame ter lušin od stročja, kar je vse cenejše kakor zdrobljen ječmen?“ vpraša Poljanec.

„Ta krma ni priporočena za breje in doječe svinje,“ meni Razumnik. „Pri plemenskih živalih se je skrbno ogibati pretečne krme. Če breja svinja dobiva pretečno krmo, potem gotovo skoti samo bolehne in slabo razvite pajske. Pretečno krmljene svinje so tudi slabe dojilje, so pretežke, okorne in nerodne in zato mladičem nevarne. Za plemenske živali je vedno najboljša nekaka srednja rejenost.“

„Kaj pa, ali krmljenje s preprazno pičo ali z nezadostno ni škodljivo?“ vpraša zopet Poljanec.

„Pri svinjah prvesnicah, ki še močno rasejo, more tako krmljenje pač škodovati materi in mladičem,“ odvrne sosed; „pri doraslih živalih je pa manjšega pomena.

Na nekaj je pa odločno treba misliti, če ima krma malo apna v sebi, kakor je v naših krajih navadno.“

„In kaj je to?“ vprašajo pozorno kmetje.

„To je krmljenje fosforovokislega apna, ali kakor pravimo klajnega apna, vsem brejim ter doječim svinjam in prasičkom,“ odgovori sosed. „Tega naj nihče ne opusti. Jaz dajem in mešam med krmo po enkrat na dan za vsako brejo in doječo svinjo majhno žlico in za prasičke po pol žličice.

Ob teh pogovorih so možje prišli do vrat. Prisrčno so se zahvalili in poslovili od dobrega prijatelja in učitelja, ki jih je povabil, naj zopet kmalu pridejo.

XVII. Zakaj svinja izvrže.

Pol leta je minulo. Prišla je pomlad, in Razumnikova svinja „Lada“ je skotila 10 krasnih prasičkov.

Kopitar, ki je prišel na obisk k Razumniku in je pogledal tudi v svinjak, je občudoval te živahne živali, ki so bile druga lepša od druge.

„Nisem se varal,“ meni Razumnik, ki je tudi zadovoljno gledal svojo plemensko svinjo in njen krasni zarod. „Kotenje Lade ni posebno zmučilo in tudi dojenje je ne slabi.“

„Zrasla je pa tudi prav izdatno v zadnjih mesecih,“ odgovori Kopitar. „To je res imenitna reja.“

Med tem pogovorom je prišel Rovtarjev sin in je Razumnika prosil, naj pride gor k očetu, kajti svinja je izvrgla, in sedaj ne vedo, kaj bi počeli.

Uslužni sosed je tej želji takoj ustregel. V svinjaku pri Rovtarjevih je našel gospodarja, ki je ravno godrnjaje spravljal iz hleva mrtve, nedonesene pujske.

„Kaj more biti pač vzrok, da je ta sicer tako dobra plemenska svinja sedaj izvrgla?“ vpraša soseda.

„Takoj ti na to vprašanje še ne morem odgovoriti,“ pravi ta. „Ali si dajal klajnega apna?“

Rovtar je prikimal in pokazal na vrečo klajnega apna, ki je bila do polovice že izpraznjena.

„Potemtakem ni pomanjkanje apnenih snovi v krmi vzrok tvoji nesreči. Zasedujmo vzrok drugje. Ali je dobivala svinja morda pokvarjeno ali skisano krmo; ali je bila kaj bolna?“

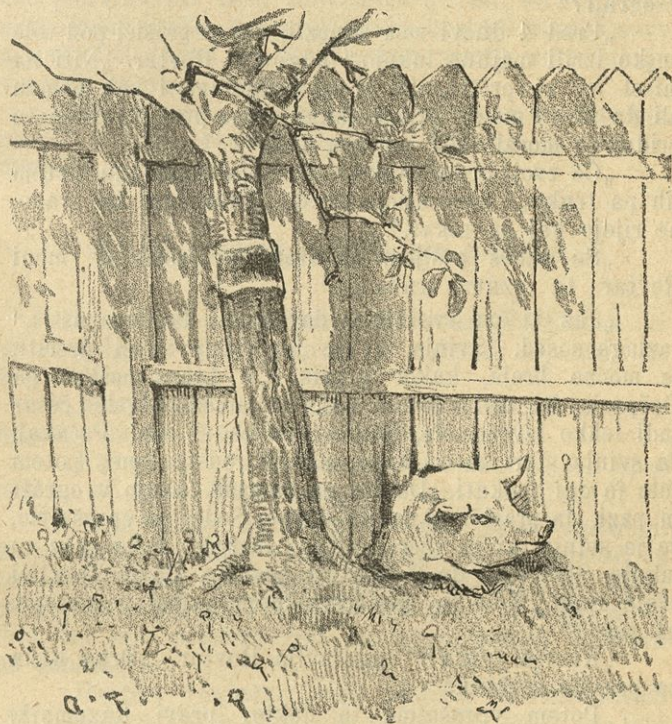
„Svinjo smo krmili kakor navadno,“ zagotavlja Rovtar. „Dobivala je parjen krompir, otrobe, zmlet ječmen, posneto mleko, malo korenja in svežo deteljo. Vedno ji je dobro teknilo in vselej je vse pojedla. Tudi blato ni kazalo bolezni.“

„Vse kaže, da krivda ni na krmi,“ razlaga Razumnik. „Zmrzlega krompirja, repe ali po slani poparjene detelje tudi ni dobivala, kajti že nekaj tednov imamo gorko vreme. Ali nisi morda zapazil, da se je svinja drvila, da jo je kak pes podil, ali da jo je kdo udaril?“ povprašuje dalje Razumnik. „Če brejo svinjo podi kak pes, ali če jo kak surovež prestraši ali celo po rilcu ali trebuhu tolče, potem se taka nesreča prav lahko pripeti.“

„Svinja je hodila le na ograjeno pašo,“ odgovori Rovtar premišlevaje. „Psa nimam in tudi v bližini ga ni. Sam kakor tudi moji posli ravnamo lepo s plemensko živino, in tujih ljudi zadnji čas ni bilo pri meni in tudi ne na pašniku.“

„Potem je res težko ugeniti pravi povod,“ meni Razumnik. „Pojdiva na pašnik, morda bova tam kaj videla.“

Moža sta šla tjakaj, in sosed je gledal na vse strani. „Kaj je pa to?“ vzklikne začudeno. „Zdi se mi, da hoče neki prasič smukniti skozi ograjo (glej pod. 24.). Z glavo in s sprednjima nogama se je že preril. Če je to svinja in če je breja, morava tako početje preprečiti.“

Podoba 24.

Prasič, ki se skuša preriniti skozi luknjo v ograji.

„Da, breja svinja je,“ odgovori Rovtar, ki je hitro tja tekel. „V treh tednih se ima oprasiti.“

„Tem slabše,“ meni Razumnik, ki je istotako hitro šel k luknji v ograji.

Ko sta moža prišla do luknje, ki je skoz njo rila svinja, je Razumnik svinjo hitro nazaj pognal. Z naporom in s kruljenjem se je žival izrila.

„To je pa res imenitna naprava, Rovtar,“ vzklikne sosed razburjen. „Vsaka breja svinja, ki hoče tukaj skozi uhajati, mora izvreči. Od kdaj pa je ta luknja v ograji?“

„Pred 4 dnevi sem zapazil, da so prasiči pod tole desko izrili majhno luknjo,“ odgovori Rovtar. „Niti na misel mi ni prišlo, da bi to moglo imeti kak pomen ali da bi se mogel prasič tukaj skozi preriti. Presneto pridni so morali biti pri tem delu.“

„Če tvoji prasiči tako radi rijejo in uhajajo, potem jih pa trnkaj,“ meni smeje sosed. „Tukaj naj žro travo, ne rijejo naj pa nikar.“

„Še danes pošljem po starega Gašparja,“ meni Rovtar; ta razume trnkanje.“

„Jaz ti pa svetujem, da to za danes opustiš,“ razlaga sosed. „Svinja, ki se je hotela skozi preriti, je močno breja, kakor praviš. Če danes pošlješ po Gašparja, bo treba svinjo vreči in povezati, vsled česar tudi lahko izvrže. Ne, Rovtar, danes še ne! Počakaj, da svinja stori in da bodo mladiči odstavljani, potem šele jo daj trnkati. Do tja pa zamaši luknjo v ograji in pazi, da prasiči ne naredo druge. Sedaj pa vprašajmo, če je svinja, ki je včeraj zvečer izvrgla, lezla skoz to luknjo. Stavil bi, da je to vzrok nesreče. Rovtar, pokliči svoje ljudi. Kdo je predvčerajšnjem prišel po prasiče na pašo?“

„Kravja dekla!“ zagotavlja Rovtar. „Drug nima za prasiče skrbeti.“

„Potem vprašajmo to deklo, pravi Razumnik. Mislim, da bomo takoj na jasnem.“

Moža se vrneta v svinjak in pokličeta deklo.

„Ali je bila svinja, ki je danes ponoči izvrgla, predvčerajšnjim na večer na pašniku in ali si ti prasiče domu prignala?“ vpraša Rovtar dekleta.

„Jaz sem predvčerajšnjim obe svinji gnala na pašnik,“ potrdi dekla. Ko sem zvečer šla po svinji, je bila ena zunaj na njivi, dasi so bila vrata zaprta.

Domnevala sem, da je kdo vrata odprl in potem zopet zaprl.“

„Jaz pa menim, da se je svinja skoz luknjo prerila,“ pristavi sosed. „Tale svinja je malo manjša kakor ona, ki sva jo danes pri tem nevarnem početju zasačila. Sedaj je vse jasno. Po drugih vzrokih nam ni treba več poizvedovati. Bodi zadovoljen Rovtar, da sva danes pravočasno prišla, drugače bi jutri imel v svinjaku novo nesrečo. Ni dvoma, da se je svinja prerila skoz luknjo v ograji in da je vsled tega izvrgla.“

„Skrbi torej, da se ograja takoj in trpežno popravi.“ S temi besedami je sosed zapustil Rovtarjevo dvorišče.

XVIII. Zakaj svinja ne donese.

Na potu domu je Razumnik srečal Vogelnika, ki ga že dolgo ni videl, zato ga je vprašal, kaj dela in kako mu gre.

„Nesrečo imam! Veliko nesreče in smole je v mojem svinjaku,“ odgovori klavarno Vogelnik.

„Kaj pa je?“ vpraša sočutno Razumnik. „Ali imaš rdečico ali kako drugo kužno bolezen v svinjaku?“

„Tega ravno ne,“ odgovori oni. „Pa vendar ni dosti bolje. Pri meni nobena svinja več ne donese, in če vendar ktera žive pujske stori, so pa taki, da precej po porodu poginejo. Poprej je bilo bolje, a sedaj mi že leto dni sem prasičja reja skoraj nobenega dohodka ne donaša.“

„Pojdiva pogledat tvoje prasiče,“ odvrne sosed. „To dopoldne ravno utegnem in morda tudi pri tebi doženem vzrok nesreče, kakor sem ga pri Rovtarju.“

Moža sta prišla v Vogelnikov svinjak, kjer so bile tri plemenske svinje. Nič kaj posebne niso bile te živali. V kotu je pa ležalo 7 na pol donesenih, golih pujskov, ki so bili že nagnili.

„To je plemenska svinja, ki je danes ponoči izvrgla,“ poroča Vogelnik. „Svinja je še mlada, storila je tretjič.“

„Ali hodijo tvoji prasiči kaj na pašo ali vsaj na kako tekališče?“ vpraša Razumnik. „Kolikor je meni znano, jih imaš vedno v svinjaku.“

„Jaz bi jih pač rad izpuščal,“ se izgovarja Vogeltnik, „pa nimam v to svrho prilike. Že večkrat sem mislil napraviti prostorno tekališče, a ne gre. Moj dom ima tako nesrečno lego, da ne gre brez velikih stroškov, in teh se človek v današnjih hudih časih boji.“

„Kaj pa krmiš?“ vpraša sosed. „Zdi se mi, da bo tu vzrok.“

„To pač ne,“ meni nekoliko užaljen Vogeltnik. „Prasiči dobivajo parjenega krompirja, kolikor ga hočejo, nekoliko posnetega mleka in vrhutega še zdrobljenega ječmena. Poleti jim dajem v svinjak sveže trave in detelje.“

Pazno se je oziral Razumnik okoli po svinjaku. V nekem koču je zapazil prav revnega pujska, ki je cvileč okoli taval.

„Koliko je pa staro tole pujse?“ vpraša Vogeltnika. „Silno revno je, dasi ni videti mlado.“

„Deset tednov je staro,“ odgovori Vogeltnik. „Nič kaj noče rasti in uspevati. Iz istega gnezda imam še dva prasička. Sicer sta boljša kakor tale, a vendar dovolj slaba.“

„Prasiček ima vse krive noge,“ odgovori sosed. „Vogeltnik, meni se jasni. Zdi se mi, da vem za vzrok.“

„No, to bi bila pa sreča, če bi se našel vzrok, ki bi se dal odpraviti. Bojim se, da se motiš.“

„Ne boš; sedaj jo zadenem,“ odgovori Razumnik. „Ali daješ prasičem klajno apno?“

„Ne,“ odgovori Vogeltnik. „Dosedaj mi tega ni bilo treba.“

„Treba ti ni bilo. meniš! V nobenem svinjaku ni klajno apno tako potrebno kakor ravno v tvojem. Ti boš vendar vedel, da v naših tleh nedostaja apna. Zlasti tvoj svet je še posebno malo apnen. Tvoje svinje ne donesejo in tu imaš prasička, ki se mu krivé kosti, ker so premehke. Krmi primanjkuje apna in fosforove kisline, zato tvoje svinje ne donesejo pujskov. V krmi ni tistih snovi, ki jih mladiči potrebujejo za okostje. Zaraditega ti tudi ne uspevajo prasiči, ki se

živi rode, temveč dobe mehke, tenke in skrivljene kosti, kajti v krvi ni tvorila za kosti, zlasti nedostaja fosforove kisline. Vzrok tvoji nesreči je torej znan. Rabi pravo sredstvo, in ne boš imel več prilike tožiti.“

„Kakšno sredstvo je to?“ vpraša razveseljen Vogeltnik. „Zelo bi ti bil hvaležen, če mi daš dober svet, kajti imel sem v zadnjem času veliko škodo.“

„To sredstvo je prav preprosto,“ meni Razumnik. „Povedal sem ga že nekterim vaščanom, ki so prišli pred kakega pol leta k meni na pouk. Tebe takrat ni bilo poleg, ker si tudi eden izmed tistih, ki se iz „študiranih“ kmetovalcev norčujejo; zato imaš pa sedaj škodo. No, pa brez zamere; vseeno ti vselej rad postrežem. Sredstvo, ki sem ga takrat priporočal, je fosforovokislo apno, ali po domače rečeno klajno apno. Rekel sem takrat, da je v vseh krajih, koder imajo malo apnena tla in vsled tega krmo, ki ji nedostaja fosforovokislega apna, dajati s krmo vred prasičem klajnega apna, in sicer brejim in doječim svinjam po žličici in pujskom po pol žličice na dan.“

Polaganje klajnega apna je zlasti v tistih gospodarstvih neobhodno potrebno, kjer prasičevne izpuščajo na prosto. To velja pa ravno za tebe, Vogeltnik. Ubogaj me, in imel boš srečo s prasičjo rejo. Vrhutega ne pokladaj toliko krompirja, in daj zato $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ kg otrobov na dan vsakemu prasiču.

Tole pujse z mehкими kostmi in s skrivljenimi nogami pa ubij; ni vredno drugega.“

Razumnik se poslovi od Vogeltnika ter zapusti njegov svinjak.

Vogeltnik se je res ravnal po nasvetih dobrega sosesa.

Najprej je odstranil nedonesene mrtve pujske ter jih je zakopal v gnoj. Potem je ubil kruljavega prasička in ga istotako zagrebel. V mestu si je priskrbel večjo zalogo otrobov in vrečo klajnega apna.

Razumnik je Vogeltniku prav svetoval, kajti Vogeltnikove plemenske svinje so se vidno popravile. Čez nekaj mesecev so se ubrežile in čez daljnje 4 mesece je imel Vogeltnik dve gnezdi prav zdravih pujskov, ki so ga zelo veselili.

Britka izkušnja je Vogelnika prepričala, da je Razumnik vendar veliko na boljšem, ker se je učil umnega kmetovanja, zato pa odslej ne zamudi nobene prilike, da se pouči o tej ali oni reči.

XIX. Trust ali izstop maternice pri svinjah.

V tesnem in nemarnem hlevu starega Gašperja je imela breja svinja kmalu storiti. Rok je pravzaprav že prešel, kajti svinja je bila že 3 mesece in 24 dni breja ter je postajala zelo nemirna. Vime se je že napelo in žival je skušala delati gnezdo iz nastelje, kolikor ji je to dopuščal tesni prostor.

S skrbjo je ubožni Gašper čakal na konec, ki je sicer večinoma srečen.

Pa Gašper je bil smolar; on je bil pripravljen na neprijetno presenečenje, zato je s trepetom čakal, kaj bo.

Slednjič je prišla ura. Gašperjeva žena je pripravila koš, ki ga je nastlala z mehkim senom, da bi vanj spravljala pujske, dokler ne bodo vsi na svetu.

Na nizkem stropu je brlela hlevska svetilka, pri svinji sta pa čepela mož in žena. Ni jima bilo dolgo čakati. Svinja se je počasi vlegla in naenkrat je bilo prvo pujse tukaj.

Cvilečega pujska je gospodinja dejala v koš na seno. Čez 10 minut se je rodil drugi. V treh urah je bilo v košu 9 cvilečih pujskov, ki so drug čez drugega kobacali (glej pod. 25.). Vse se je dobro izteklo.

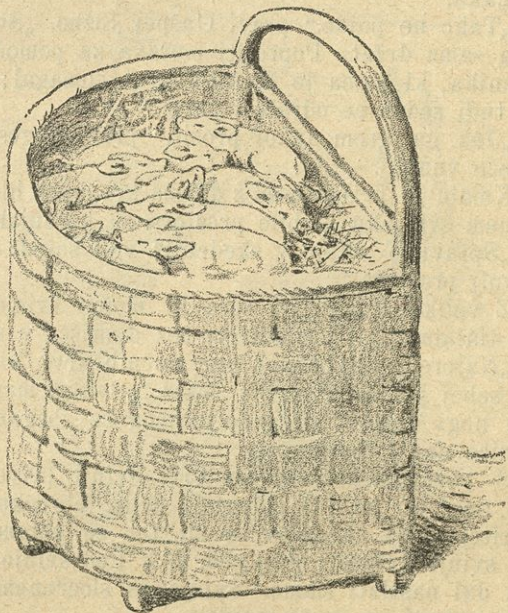
Gašper si je obrisal pot s čela, potem je pa ogledoval živahne in krepke živalce.

Varno je s pomočjo svoje žene pristavil cvileče pujske svinji k sescem, ki so kar štrleli od obilice mleka. V pričetku so bili pujski zelo nerodni, kobacali in stikali so okoli po slami, vohali so starko od vseh strani, le saskov se niso hoteli prijeti. Slednjič so razumeli, za kaj se gre, in so začeli prav pošteno sesati.

Ko so se napili, so legli skupaj na kup ter zaspali.

Gašper je zapustil svinjak, gospodinja je pa šla napravljat pičo za izmučeno žival.

Svinja je bila sama v svinjaku. Naenkrat se je pričela napenjati. Ko se gospodinja vrne v hlev, vidi svinjo nemirno semintja tekati, obenem pa opazi, kako svinji zadaj nekaj rdečega in podolgastega vun visi. Hitro teče po moža, ki preplašen priteče gledat, kaj se je zgodilo.

Podoba 25.

Koš z novorojenimi pujski.

„Za božjo voljo, svinji je maternica izstopila,“ pravi prestrašeno.

„Kaj nam je storiti?“ jadikuje gospodinja. „Ob svinjo bomo z vsemi pujski vred, kakor že parkrat“.

„Tu stokanje in jadikovanje nič ne pomaga“, jo zavrne Gašper, ki se je že pomiril. „Skušati morava

maternico nazaj spraviti. Pojdi sem in drži svinjo za ušesi; videl bom, če se mi posreči“.

Žena je obrisala solzne oči ter je prijela svinjo za ušesi, a Gašper je šel na delo. Zakonska dvojica je pa slabo naletela. Zbegana žival se je parkrat prevrgla in žena je ležala na stelji. Mož se je tudi moral ogniti, kajti svinja se je obrnila in ga je hotela napasti. Oba, Gašper in njegova žena, sta morala pobegniti iz svinjaka.

„Tako ne pojde,“ pravi Gašper tožno. „Svinje ne moreva sama držati. Poprositi morava za pomoč sosedu Razumnika, ki nama je že tolikokrat pomagal; gotovo nama tudi sedaj ne odreče pomoči.“

„Jaz ga grem takoj prosit,“ pristavi gospodinja ter steče vunkaj.

Kmalu je prišel sosed z dvema krepkima hlapcema. V tesnem svinjaku ni bilo prostora za korenjake.

„Spravimo svinjo v skedenj!“ veli sosed. „Tukaj ni dovolj prostora.“

Z veliko težavo so spravili možje svinjo, ki je vedno tiščala nazaj k mladičem, čez dvorišče v skedenj.

„Najprej potrebujemo par močnih vrvi, ki sem jih kar s seboj prinesel,“ pravi sosed. „Svinjo moramo za zadnji nogi obesiti, drugače ni mogoče zbegani živali maternice nazaj poriniti.“

S pomočjo hlapcev so vrvi svinji privezali na zadnji nogi ter so jih potegnili skozi obročke, ki so bili pritrjeni na skednjevi steni, ter so potem zadnji konec svinje dvignili (glej pod. 26.). Pod svinjo je Razumnik dal nastlati slame. Svinja je sicer neusmiljeno cvilila, upirati se pa ni mogla.

„Prinesi v skledi kaka dva litra gorke vode,“ naroči sosed Gašperju.

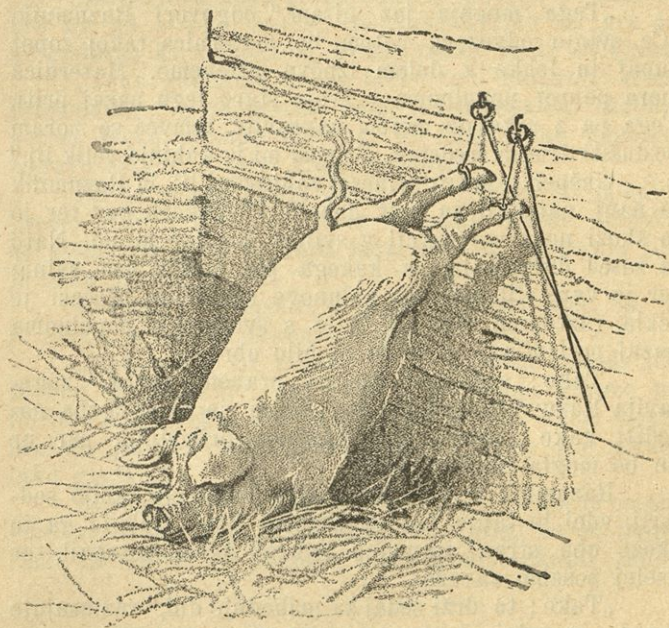
Ko je Gašpar naročeno vodo prinesel, potegne sosed iz žepa majhen zavoček bele štupe ter ga izprazni v gorko vodo.

„Kaj pa počneš?“ vpraša Gašpar. „Je-li to kako zdravilo proti sneti?“

„V zavoju sem imel 20 g galuna,“ odgovori sosed. „Tega raztopim v teh dveh litrih vode, in tako dobim lodstotno raztopino galuna. Z njo prav dobro izperem

izstoplo maternico, sčimer jo osnažim ter razkužim in vrhutega jo galun še krči.“

S snažno cunjjo, ki jo je prinesla Gašperjeva žena, je Razumnik osnažil oteklo, rjavkastordečo in krvavečo maternico. Svinja se je sicer na ves glas drla, a pomagalo ji ni nič, kajti napasti ni nikogar več mogla. Ko je sosed kakih 5 minut dolgo zmival maternico in

Podoba 26.

Privezana svinja, kateri je maternica izstopila.

nanjo deval mlačne obkladke, je nehala krvaveti. Tudi se je videlo, da se je maternica že nekoliko skrčila.

„To se sicer pri svinjah redkokrat pripeti, a je vsekdar nevarno,“ razlaga Razumnik. „Prav lahko se maternica pretrga ali drugače poškoduje, ker so svinje kakor bi bile divje. Najbolje jih je hitro takole privezati za zadnji nogi ter izpirati z galunovo vodo. Ker

se je maternica nekoliko skrčila, smem sedaj že poskusiti, da bi jo nazaj porinil.“

Počasi in previdno je pričel poskušati maternico noter potiskati. V pričetku je bilo malo težavno, a čez nekaj časa je bila vsa notri, v svoji naravni legi. Pazno in prestrašen je Gašper opazoval delo, in ko je sosed končal, se je oddehnil in je rekel: „No, sedaj je vse v redu, sedaj se pač ni več bati.“

„Tega mnenja jaz nisem,“ odgovori Razumnik. „Če svinjo odvežem, potem bo maternica takoj zopet zunaj in lahko z delom iznova pričnemo. Maternica mora poprej popolnoma v svojo staro lego nazaj priti. Tega pa z roko ne morem napraviti, temveč se moram poslužiti drugih sredstev. Prinesi mi iz kuhinje velik lij.“

Gašper je hitro prinesel zahtevani lij, in Razumnik je nanj nateknil za prst debelo kavčukovo cev ter jo je skozi nožnico vteknil v svinjo, kolikor je šlo. Nato je sosed dvignil lij za kakega pol metra nad svinjo ter je vanj vlijl ostanek galunove raztopine. Počasi je tekla raztopina skoz lij in je s svojo težo popolnoma nazaj potisnila, kar se še ni bilo obrnilo.

„Tako; sedaj je vse na pravem mestu,“ zagotavlja Razumnik zadovoljno. „Sedaj je le še treba narediti kako zapono, da maternica prihodnjih par ur ne bo mogla zopet vunkaj.“

Razumnik je vzel dolgo iglo, kakor jo rabijo sedlarji, vdel je vanjo pol centimetra širok trak in ga je skozi obe strani sramnice trikrat skozi potegnili ter vselej posebej zavezal.

„Tako; to drži sedaj za prihodnje dni,“ razjasnjuje sosed, „in svinja je to pot rešena.“

„Ali ne more pritisniti kako vnetje ali kaj drugega takega?“ vpraša v skrbeh Gašperjeva žena.

„Upam, da se ne zgodi,“ odgovori sosed. „Domnevam, da bo izdatno in previdno izpiranje z galunovo vodo kaj takega preprečilo. Sedaj pa svinjo odvežimo in jo spravimo nazaj v svinjak, kajti nepotrebno je žival še nadalje mučiti in begati.“

Hlapca sta svinjo odvezala in sta jo previdno spustila na tla v steljo. V začetku je mirno obležala na tleh.

Gašper je prinesel nekoliko mleka in zmečkanega krompirja, kar je svinji očitvidno تکنilo.

„Kako bomo pa svinjo nazaj v svinjak spravili?“ vpraša Gašper.

„Prinesi enega pujska,“ odgovori sosed. „Če svinja čuje cviliti svojega mladiča, potem prav gotovo vstane in gre za njim, če je količkaj dobra mati.“

Gašperjeva žena je prinesla v naročju pujska, in brž ko ga starka zasliši, že skoči kvišku ter gre za gospodinjo, ki s pujskom krene nazaj proti svinjaku.

„Tako ravnanje je pa lahko tudi nevarno,“ meni Razumnik. „Če je starka zelo razburjena in skrbna, potem lahko napade človeka, ki nosi njene mladiče. Naravo svinje je torej treba poznati.“

Ko je svinja prišla nazaj v svoj koč, so mladiči precej prilezli izpod slame in so iskali sescev. Krepko so vleкли vsi mladiči, kajti lačni so bili, in svinja jim je rada pustila sesati.

Pozneje je gospodinja zopet prinesla piče, ki jo je svinja z dobrim tekom použila.

„Nevarnosti ni nikake več,“ je menil sosed. „Če bi bilo na maternici kaj vnetja, bi svinja gotovo ne imela takega teka. Gašper, to pot si imel samo strah, nesreče pa ne; bodi zadovoljen, kajti ne gre vselej tako gladko.“

Razumnikova trditev je obveljala. Svinja je ostala zdrava. Svoje mladiče je imenitno dojila, da so bujno rasli, in Gašper je pozneje lepe denarje skupil zanje.

XX. Pomoč pri porodu svinje.

Razumnik ima svinjo „Živo“, ki ima kmalu skotiti.

Čas je že pretekel, kajti breja je že 3 mesece, 3 tedne in 3 dni.

Svinja bo prvič storila.

S prijateljem Kopitarjem je Razumnik ravno šel v svinjak ter sta gledala svinjo. „Kmalu bo rodila,“ meni Razumnik. „Spolovila so že otekla in tudi mleko že prihaja. Vime postaja rdečkasto in seski že štrle. Tudi je svinja zadaj nad repom vdrta.“

„Tudi jaz menim, da bo tako,“ odgovori Kopitar. „Svinja je vedno bolj nemirna in vedno vstaja.“

„Živa hoče prirediti sedaj gnezdo za mladiče,“ meni Razumnik. „Je že pričela slamo gristi in skupaj nositi. Morda še lahko počakava.“

„Pri svinjah pač ni potrebno s tako skrbjo na porod čakati,“ pravi Kopitar. Pri kravah prvesnicah je to kaj drugega; pri teh se kmalu zgodi kaka nesreča.“

„Prav imaš,“ pravi Razumnik; a jaz vem iz skušnje, da tudi pri svinjah prvesnicah ne gre vselej vse gladko in da se dogajajo reči, ki nikakor niso tako nedolžne. Jaz sem vselej vesel, kadar kaka svinja prvesnica prav in v redu skoti.“

Živa je bila medtem vedno nemirnejša. Že parkrat se je vlegla in je zopet kvišku skočila.

„Svinja je čudno nemirna,“ pravi Razumnik. „Morda se bo dala pomiriti.“ Stopi v koč ter jo prične po hrbtu in trebuhu česljati, kar jej je očitno dobro delo, kajti zopet je legla.

Sedaj so prišli popadki, in zato svinja ni hotela več ležati, temveč je skušala kvišku skočiti. Tudi sedaj je poskušal sosed s prijaznim prigovarjanjem in česljanjem svinjo pomiriti, kar se mu je tudi posrečilo.

„Za take živali je zelo slabo,“ razklada Razumnik, „če se vedno dvigajo in nemirno okoli tekajo, kadar pridejo popadki. Z vsemi sredstvi jih je miriti.“

„Jaz pa pretim s palico in tudi udarim,“ odvrne Kopitar. „Največkrat to pomaga.“

„Tega bi ne svetoval,“ meni sosed. „To je napačno. Z lepim ravnanjem se dá pri brejih svinjah več doseči. Da pa prvesnice trpe tipanje z roko, zato je mlade breje svinje na to vaditi na ta način, da gre človek večkrat k njimi v koč, jih gladi in česlja, se z njimi pogovarja, in če so prijazne, jim da v poplašilo kak dober ugrižljaj. Če svinja ni že od narave hudobna in divja, postane prav krotka in se človeka privadi. Živa je prav krotka in dobrovoljna žival.“

Minulo je precej časa. Živa je ležala. Semintja so prišli popadki, in sicer vedno močnejši.

„Sedaj utegne kmalu priti prvi pujsek,“ pristavi Razumnik, ki ga je začelo skrbeti. „Dovolj časa že trpi. Vendar hočem še počakati, preden kaj ukrenem.“

Pretekla je ura, svinja je imela še vedno močne popadke, a pujska ni bilo na dan. Med tem časom pošlje Razumnik po skledo vode in nekaj čiste masti.

Sedaj se sosed dobro umije, pogladi z nožem nohte, da niso bili ostri, si namaže desno roko z mastjo in seže z zašpičeno roko v spolovila.

Svinja je bila še čudno mirna.

„Sedaj poznam oviro,“ vzklikne Razumnik. „Dva pujska sta skupaj in hočeta hkrati vun, kajti prav dobro obtipam rilček in dve zadnji nožici. Dva pujska se seveda ne moreta obenem roditi, zato sta pot zabasala. No, temu se kmalu odpomore. Z dvema prstoma potisnem nazaj pujska, ki je z glavo naprej. Tako; posrečilo se mi je! Pujsek, ki je z zadnjim koncem naprej, ima sedaj prostor in pride kmalu na svet.“

Razumnik potegne roko vun.

Njegovo prerokovanje se je uresničilo. Ni preteklo 5 minut in prvi pujsek je bil rojen, a je bil mrtev. Sosed si je umil roko.

„Ali ne boš pomagal tudi drugim pujskom,“ vpraša začudeno Kopitar. „Saj jih vendar ne boš pustil na cedilu?“

„Drugi pujski pridejo samiodsebe,“ zagotavlja sosed. „Navadno zadostuje, če se odstrani prva ovira.“

„Ali ni drugih ovir, kakor zalastenje z dvema pujskoma?“ vpraša še enkrat Kopitar. „O težkih porodih pri svinjah še nisem veliko slišal in ne bral.“

„Seveda so!“ odgovori sosed. V splošnjem jih pa ni veliko. Take ovire so, če se pujsek z rilčkom zatakne v medenico in pa če mladič leži počez ter se s hrbtom zabaše v medenico in ne more vun. Druge ovire mi niso znane.“

Med tem pogovorom je svinja rodila drugega pujska in čez četrto ure je prišel tretji.

„Prav imaš, sosed,“ pravi zadovoljno Kopitar. „Sedaj prihajajo pujski res kar samiodsebe.“ Čez nekaj časa se je rodil tretji, četrti, peti in šesti.

Izvemši prvega so bili vsi živi. Po daljšem presledku je svinja skotila še sedmega in osmega prasička.

„Za prvesnico ta zarod ni slab,“ pravi Razumnik. „Sedem živih prasičkov, in vsi so veliki in dobro razviti.“

„Kaj je pa to?“ pravi nejevoljen čez nekaj časa, ko je svinjo bliže pogledal.

„Trebilo ne gre od nje! takoj jo moram zopet preiskati.“

Zopet skuša seči z umito in namazano roko v spolovila.

Skrčena spolovila so ga pa močno ovirala, da ni mogel priti do roba medenice.

„Mislim, da je zaostalo še eno mrtvo pujsce. To je pa sitna reč,“ pristavi ježno.

„Kaj je to tako nevarno?“ vpraša Kopitar. „Koliko mrtvih pujskov se stori, in to vendar svinjam ne škoduje.“

„Mrtvi pujski mnogokrat dolgo zaostanejo in gnijejo, ali pa so že poprej dolgo mrtvi, gnili in napihnjeni,“ odgovori Razumnik. „To ni karsibodi, ker se gre lahko za življenje starke.“

„Ali ni nikake pomoči?“ vpraša Kopitar.

„Nevarnost je v tem, da mrtvi pujssek gnije in da potem preidejo strupene snovi v kri,“ razlaga Razumnik. „Žal, da ni drugega sredstva kakor da se pridno vbrizgava voda, ki se ji je dodal odstotek kreolina. Tako vbrizgavanje je pa pri prasičih silno sitno delo, če niso tako krotki kakor tale moja pridna Živa. Pomoč pri porodu svinj je kaj nevarna reč; z eno roko mora pomočnik svinji pomagati, s palico v drugi roki mora pa odbijati njene napade. Vsega tega pri Živi ni treba. Do jutri zjutraj še počakam. Če trebilo ne odide in se noben pujssek ne bo več rodil, potem pričem s tri- do štirikratnim izbrizganjem na dan.“

Razumnik je poklical deklo, da je dala novorojene mladiče k seskom, a svinja ni imela veliko mleka. Vime je bilo velo in ohlapno. Zaraditega sosed veli vime dobro z žganjem otreti, da se oživi pritok krvi. Tudi je velel svinji dati zdrobljenega in kuhanega ovsa ter veliko sladkega posnetega mleka.

Drugi dan Živa tudi ni marala kaj jesti. Mleka tudi ni imela dosti več. Lačni so tiščali mladiči v starko ter so se ruvali za seske.

Svinja se ni otrebila in pujssek se tudi ni nobeden več rodil.

Sedaj je Razumnik napravil polodstotno raztopino kreolina ter je je s pomočjo lija in kavčukove cevi (glej pod. 2.) precěj vlil v spolovila.

Svinja ni delala posebnih težav. Tretji dan je svinja že rajša jedla in tudi mleka je bilo več. Mladiči so bili pa še vedno lačni, kajti ruvali so se in so cvilili.

Četrty dan je poznati, da se je zopet nekoliko zboljšalo, in tako tudi peti dan.

Vime se je zadostno napolnjevalo, in pujski so sedaj dobivali dovolj mleka.

Sedmi dan se je svinja popolnoma otrebila, in s trebilom je prišel tudi mrtev, čisto gnil pujssek na dan. Razumnik je pa velel izbrizgavanje nadaljevati še 4 dni.

Čez 14 dni je bila svinja popolnoma dobra ter je izborno dojila svoje mladiče. Ob lepem vremenu je svinja smela z mladiči na prosto, kjer so pujski že skušali riti.

XXI. Krč breje svinje.

Ko je Razumnik še zdravil svojo prvesnico Živo, ga je naprosil Poljanec, naj pride pogledat njegovo brejo svinjo, ki je že imela storiti, a se je tako čudno in nemirno vedla, da si ni vedel več pomagati.

V Poljančevem svinjaku je Razumnik videl svinjo, ki jo je lomil hud krč. Žival je neusmiljeno kričala, da jo je bilo slišati na cesto.

„Kaj je storiti?“ vpraša Poljanec. „Kaj takega se mi še ni pripetilo.“

„Svinja ima krč,“ pravi sosed mirno. „To se pri brejih svinjah čestokrat dogaja. Vlijmo revici kamiličnega čaja v mastnik; upam, da bo pomagalo.“

Razumnik je šel po svojo kavčukovo cev z lijem, med tem je pa Poljančeva žena pripravila kamiličnega čaja.

Najprej so vlili v mastnik kakega pol litra mlačnega čaja, ki ga je svinja večinoma zopet iztisnila. Nato so vlili vanjo še četrto litra. Svinja je to mirno pustila. Nekterikrat je sicer še močno zacvilila, a čez pol ure je utihnila in je pričela roditi.

V dveh urah je svinja skotila 10 pujskov, a vsled dolgotrajnega krča in poroda je bila popolnoma izmučena.

„Ali naj mladiče précej podložimo?“ vpraša Poljanec. „Pujski kažejo, da so lačni, kajti v košu se prekopicujejo ter venomer cvilijo.“

„Najprej skrbimo za utrujeno mater,“ odgovori sosed. „Ta je prva; pujski lahko čakajo. Okrepčati jo moramo, saj leži v slami vsa izdelana.“

„Kaj naj ji pa damo?“ vpraša Poljanec. „Imamo mleka, pinjenca, zdrobljenega ovsa, otrobov, kruha in krompirja.“

„Najbolje bo, če damo utrujeni živali juhe iz kruha in zdrobljenega ovca, kateri prilijemo malo piva ali vina. To jo najhitreje okrepča. Dotlej naj pa mirno počiva, kajti mir ji je zelo potreben.“

Čez pol ure je gospodinja prinesla naročeno juho, ki pa svinji najprej ni ugajala, kajti okus vinske juhe ji je bil neznan; počasi pa je prišla na okus, in ni dolgo trpelo, pa je bila posoda prazna.

Vinska juha je imela dober uspeh, kajti svinja se je kmalu kvišku zravnila. Naredila je par korakov, a se je kmalu zopet ulegla. Razumnik jo je potipal za ušesi.

„Svinja je prišla že k sebi“, pravi zadovoljen; „ušesi postajata zopet gorki. Sedaj pa že smemo pujske podložiti. Kakor kaže, mleka ni kaj prida v vimenu.“

Podloženi mladiči so kmalu našli seske ter so krepko sesali.

Naenkrat pa plane sicer krotka svinja kakor besna kvišku in gre proti mladičem, a ti so brzo ušli.

„Kaj pa ima starka?“ vpraša začudeno Poljanec. „Saj je vedno rada imela svoje mladiče, in ti so že četrtri.“

„Vzroki temu morejo biti različni,“ pojasnjuje Razumnik. „Sesanje včasih svinjo zelo boli, če so seski preveč napolnjeni. V takem slučaju je seske najprej

z dvema prstoma prav rahlo pomolsti. Pri tej svinji mora biti kaj drugega, ker je vime čisto ohlapno.“

„Sesanje svinjo tudi tedaj boli, če so seski prazni; in to bo bržkone tukaj. Večkrat so vzrok preostri zobje pujskov.“

Razumnik preišče vime ter pravi: „Mleka ni skoraj nič, in to je vzrok. Počakajmo še nekaj ur. Prasički ne poginejo tako hitro za lakoto. Daj svinji dovolj dobre piče, vime ji pa dobro odrgni z žganjem, ker je to tudi dobro sredstvo, da mlečnost pospešuje.“

Drugo jutro je svinja imela dovolj mleka, in prasički so se lahko nasitili.

XXII. Poporodna vročina svinje.

Pri Dolničarju je svinja storila 11 krasnih prasičkov.

Vse se je gladko izvršilo in starka je imela dovolj mleka ter je bila zelo skrbna mati.

Dolničarjevi so bili tega silno veseli, toda to veselje ni dolgo trajalo.

Na večer drugega dne sicer zelo ješča svinja ni več prišla h koritu.

Dolničarica je sama nesla svinji posodo neposnetega mleka, a očitno bolna žival je sicer poskušala malo jesti, pa ni šlo, ter je glavo precej zopet položila v steljo.

Prišli so tudi pujski.

Cvileči se so ruvali za seske, pa niso dobili nič mleka.

Dolničarica je šla po gospodarja, ki je prestrašen hitel v svinjak. Tu je ležala svinja, zakopana v steljo, in se ni menila za nobeno reč (glej pod. 27.). Oči je imela zaprte ter je glasno sopla.

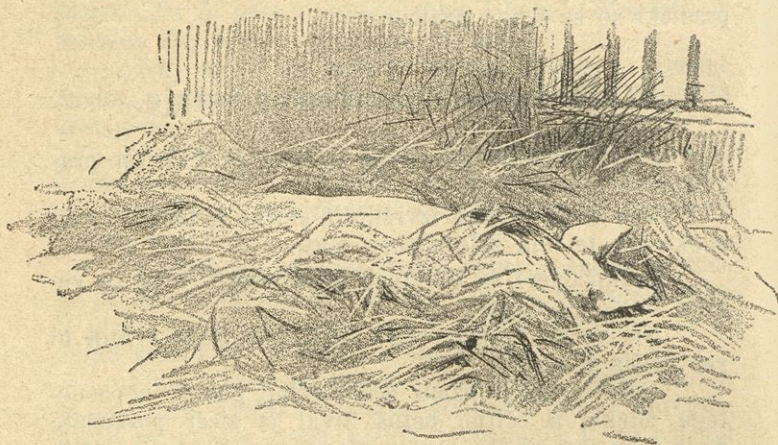
„Svinja bo poginila,“ pravi Dolničar; „zelo je bolna. Mati, pošlji hitro po soseda Razumnika.“

Dolničarica se je hitro odpravila na pot in se je prav kmalu vrnila z dobrim sosedom, ki je vsekdar in vsakemu rad pomagal.

„Kaj je s tvojo svinjo, Dolničar?“ vpraša sosed. „Tako sva hitela, da sva kar brez sape.“

„Poglej revico tu v slami,“ odgovori žalostno Dolničar. „Pred dvema urama je bila še popolnoma zdrava, in sedaj leži tukaj, kakor da bi morala še to noč poginiti.“

Pozorno je sosed ogledoval bolno žival, ki je nezavestna, z zaprtimi očmi ležala v stelji. Opazil je ohlapno in velo vime ter težko sapo. Položil je roko na levo stran prsi, v bližini komolca, ter je otipaval srce.

Podoba 27.

Na poporodni vročici bolna svinja, ki je zarita v stelji.

„Srce slabo bije,“ pravi. „Mislim, da se ne motim, če trdim, da ima svinja poporodno vročico. Vsa znamenja kažejo to.“

„Je li to nevarna bolezen?“ vpraša Dolničar. „Pri kravah vem, da je ta bolezen nevarna, kajti zaradi nje sem bil enkrat ob jako dobro plemensko kravo.“

„K sreči ta bolezen pri prasičih ni tako nevarna kakor pri govedih,“ odgovori sosed. „Upam, da svinjo ozdravimo. Bila bi pač prevelika škoda, če bi šla svinja in prekrasni zarod pod zlo.“

„Kaj naj pa sedaj počnemo?“ vpraša bojazljivo Dolničar, ki je bil v velikih skrbah. „Svinji bomo pač morali v gobec vliti kaka zdravila.“

„Nisem zato,“ pravi sosed. „Samonasebi je že težko v prasiča vlivati zdravila in tudi zelo nevarno. Tem manj smemo to poskusiti v tem slučaju. Zdravila bi prišla v sapnik in v pljuča, namesto v požiralnik, in potem bi morala žival poginiti za pljučnico, čeprav bi prestala vročico. Tega pa menda ne boš hotel, Dolničar?“

„Tega seveda ne želim,“ odgovori ta. „Če pa ničesar ne naredimo, svinja vendarle pogine.“

„Predvsem svetujem svinji v mastnik vlivati milne vode. Kavčukovo cev z lijem sem zato že s seboj prinesel, ti pa prinesi golido gorke vode in kos navadnega mila.“

Kmalu je bilo vse na mestu. Razumnik je kos mila v vodi dobro obdrnil, da je bila vsa voda milnata. Potem je previdno vteknil kavčukovo cev svinji v mastnik in je rekel v lij, ki ga je držal kvišku (glej pod. 2.), vliti gorke milnice. Kmalu se je svinja izpraznila.

„Tako dristev (klistir) ponovite še enkrat čez dve uri,“ je velel Razumnik. „Sedaj pa pogledjmo, kako je z mlekom. Poskusil je pomolsti, a prišlo je silno malo mleka.“

„To delo se sedaj še ne izplača,“ razklada sosed, „vendar ga ni opustiti. Vsake četrte ure je treba molsti. Stem se vime draži in se povzroči krepkejši dotok krvi.“

„Ne boj se; ubogali te bomo in bomo pridno poskušali,“ zagotavlja Dolničar. „Ali naj še kaj drugega delamo?“

„Vso žival je dobro s slamo zdrgniti,“ odgovori sosed. „Stem se zopet uredi pretakanje krvi po vsem životu in delovanje notranjih delov se pospeši.“

Dolničar je prinesel slame. Iz slame je naredil zavoj in je z njim na vso moč svinjo drgnil, da je koža kar rdela. Na videz onemogla žival je tako draženje kmalu občutila, kajti glavo je nekoliko dvignila.

Ko se je utrudil, je poskusil molsti; uspeh pa ni bil boljši kakor pred četrť ure.

„Kaj naj počnem s pujski?“ vpraša Dolničar, kažoć na nemirne in cvileće pujske. „Uboģe ųivalce bodo gladu poginile. Ali naj jim damo kravjega mleka?“

„Gladu ne poginejo tako hitro,“ meni sosed. „Vendar ne preostaja drugega, kakor dati jim kravjega mleka. Kravje mleko je pa za prasićke zelo nevarno, ker ima v sebi preveć mlećnega sladkorja. Mlećni sladkor kipi v ųelodcu in v ćrevih prasićkov in povzroća napenjanje in drisko, zaradi ćesar ųivali rade poginejo. Nekteri prasićki še dovolj dobro prenašajo kravje mleko, većina pa ne. Će se ųe mora dajati kravje mleko, tedaj ga je mešati z vodo. Sicer pa upam, da bo svinja jutri mogla sama prasićke rediti.“

Razumnik je odšel, Dolničar je pa skrbel za bolno svinjo kakor je le mogel. Mleko sicer ni hotelo priti, ųival se je pa vendar boljšala.

Pujski so pa cvilili, će so prišli do seskov, ter so drug drugega odrivali.

„Sedaj pa le poskusimo s kravjim mlekom,“ pravi Dolničar svoji ųeni. „Reci pomolsti eno kravo ter prinesi v plitvi posodi nekoliko sveųe namolzenega mleka in zraven skledico mlaćne vode.“ Gospodinja je kmalu prinesla vse to.

Pujski so se pri tem prvem poskusu krmljenja silno neumno obnašali. Namesto da bi iz posode mleko pili, so le vanjo silili in so vanjo stopali.

Dolničar je izgubil potrpljenje, ųena je bila pa potrpeųljivejša in bolj pripravna, zato se ji je slednjić posrećilo mladiće naućiti, da so pili. Tako je prišel poldan in prešlo je popoldne.

Proti većeru je Razumnik zopet prišel, ko se je vraćal iz polja. Ko je stopil h koću, se je svinja prvić dvignila s sprednjima nogama.

„Sedaj se je pa ųe znatno na bolje obrnilo,“ pravi veselo. „Svinja bo kmalu vstala.“ Potipal je ušesi bolne ųivali, ki sta ųe zopet bili nekoliko gorki. Vsled tipanja je svinja kvišku skoćila. Trdno ni mogla še stati, vendar je šla par korakov.

Ko je stala, se je dobro izpraznila, potem je pa precej zopet legla v steljo.

„Prinesi hitro posodo pinjenca, veli sosed Dolničarju. „Mislim, da žival zopet more požirati, in lačna bo menda tudi.“

Dolničar prinese pinjenca, in svinja ga je skušala srebati. Popila ga je skledico.

„Za prvič zadostuje,“ meni sosed. „Čez pol ure zopet poskusimo. Bo že bolje, kajti ta bolezen se navadno hitro ozdravi.“

Sosed je sedaj poskusil molsti.

Seski so imeli nekoliko več mleka.

„Svinja je iz nevarnosti,“ zagotavlja sosed. „Do jutri bo zdrava, in jaz upam, da teh lepih prasičkov ne bo treba napajati s kravjim mlekom.“

Preteklo je pol ure in svinji so dali drugič pinjenca. Sedaj je šlo že veliko bolje. Več kakor dva litra je bolna žival popila te oživljajoče pijače.

„Pozneje damo svinji nekoliko kuhanega in zmečkanega krompirja,“ pravi sosed. „Jutri bo imela gotovo dober tek, in takrat bo nevarno, da bi se ne preobjedla.“

Sosed je imel popolnoma prav.

Ponoči je svinja ozdravela in se je ulakotila.

Dolničar je šel ponoči večkrat s svetilko v svinjak. Kolikorkrat je prišel, je svinja vstala in je pojedla nekoliko pinjenca. Mleko je tudi prišlo v vime, kajti prasički so bili mirni in so ali sesali ali pa spali.

Ko je drugo jutro Razumnik prišel pogledat, je bila svinja že pri koritu ter je žrla svojo navadno pičo.

Nikakega znaka bolezni ni bilo več zaznati.

Poporodna vročica je tako hitro prešla, kakor je prišla. Nihče ni bil tega tako vesel kakor Dolničar in njegov dobri svetovalec.

XXIII. Nerodna mati.

Mlinar Vrhovnik je imel tri breje svinje, ki so že bile na času.

Prva je storila nekega večera. Dvanajst pujskov je dekla podložila svinji, ko je bilo vse pri kraju.

Vrhovnik je zadovoljno zrl na lepi zarod. Med pujski ni bilo nobenega zanikarneža.

Vse je kazalo, da bo čez 5 mesecev dokaj denarja, če bodo vsi prasički dobro krmljeni in če bodo uspevali. Krme seveda Vrhovniku ni manjkalo; saj je mlinar.

Zadovoljen se je vrnil v hišo. V roko je vzel kos krede ter po mizi računal, koliko utegne svoj čas izkupiti za prasiče. Drugi dan je pa dekla našla v stelji dva mrtva pujska.

Hitro je poklicala Vrhovnika in mu sporočila nezgodo. Nejevoljen se je ta popraskal za ušesi.

„To sta najlepša pujska vsega gnezda,“ je godrnjal. „Sedaj je pa ves moj račun narobe in tudi veselje nad ostalimi pujski je proč.“

Prišlo je pa še huje.

Svinja je zopet kvišku skočila ter sem in tja stopala. Potem je zopet legla, in sicer čisto v kot koča.

Pujski so pa ravno v tem kotu na kupu ležali, in svinja se je kar nanje zvrnila. Vrhovnik je začul bolesten krik, ki je počasi ponehaval, da je bilo končno čuti le ječanje. Svinja se ni genila. Končno je bilo vse tiho. Razkačen je gledal Vrhovnik brezozirnost te svinje. Skušal je svinjo z besedami proč spraviti, a ta se niti ni zmenila. Ko je Vrhovnik našel palico, da bi brezozirno mater pognal, je bilo že vse končano in ječanja ni bilo več čuti.

Ko je Vrhovnik svinjo udaril s palico, je skočila kvišku, a pri tem je zopet stopila na nekega prasička.

Strašno je cvililo pohojene pujse.

Vrhovnik je sedaj iz stelje vzel enega mrtvega in enega na pol mrtvega pujska.

„No, dobro gre,“ pravi besen. „Če bo svinja mladiče tako morila, mi nobeden ne ostane za prodaj. Ta mrha mora kmalu pod nož.“

V tem hipu stopi v svinjak sosed Razumnik. Dekla ga je videla iti mimo hiše ter ga je poklicala noter.

„Kaj pa imaš Vrhovnik?“ vpraša jeznega moža. „Slišal sem, da je svinja dva mladiča pohodila.“

„Kaj dva; štirje so že mrtvi,“ odgovori Vrhovnik. „Enega je ta mrha pred mojimi očmi zmečkala, in

drugega je pohodila.“ Pri teh besedah je dvignil še živega prasička, ki je zopet začel cviliti, četudi s slabotnim glasom.

Komaj je svinja začula glas svojega mladiča, se je vsa besna zagnala na Vrhovnika, ki je komaj ušel iz koča in je vrata za seboj zaloputnil.

„To je pa strašna mrha,“ pravi prestrašen Vrhovnik. „Ne le svojim mladičem je nevarna, še človeka se loti.“

„Ona skuša varovati svoje mladiče,“ odgovori mirno Razumnik. „Doječa svinja se mora za mladiče zavzeti, če je kaj vredna.“

„Ali se je mari ta svinja zavzemala za svoje mladiče, ko je drugega za drugim pomečkala?“ vpraša začudeno Vrhovnik. „Brezozirna mrha je ta žival, hudobna mati, ki ni drugega vredna kakor da dobi nož v vrat.“

„Počasi Vrhovnik!“ odgovori sosed. „Jaz sem drugega mnenja. Svinja ima dobro voljo svoje mladiče varovati, a je nerodna. Ne zna se obnašati. Nad tebe je šla, ko je slišala svojega mladiča v tvoji roki cviliti. To je dokaz, da ima rada svoje mladiče in da jim ne mara kaj hudega prizadeti. Če se svinja vleže in ima navado pri tem s hrbtom v kot tiščati, potem mora tam ležeče prasičke zmečkati. Mladiči ne morejo zbežati, a svinja ne vidi, kaj se za njenim hrbtom godi. In potem, Vrhovnik, zadene tebe tudi precej krivde.“

„Kako to?“ vpraša ta začudeno. „Česa pa nisem prav naredil?“

„Ti si nastlal s škopniki, in celo s prav dolgimi,“ odgovori Razumnik.

„Ali mari to ni prav?“ vpraša Vrhovnik. „Jaz sem hotel doječi svinji in njenim mladičem posebno dobro postreči.“

„To je vse prav,“ meni Razumnik, „a slama je vendar predolga. Morala bi biti razrezana. Poglej semkaj. Mladiči se v slamo tako zavijejo, da jih starka niti ne vidi več, in sami se tudi ne morejo ogniti, če svinja leže ali se med ležanjem obrne.“

„Utegnil bi prav imeti,“ priznava Vrhovnik. „Na to še mislil nisem.“

„Pri prav skrbnih materah bi tudi dolga slama ne škodovala,“ meni sosed. „Ali pri tako nerodnih živalih, kakor je tale tvoja svinja, se je pa pri taki stelji težko ogniti vsake nezgode.“

„No, temu je lahko odpomoči,“ pravi Vrhovnik. „Precej pokličem hlapca, da slamo razreže.“

„Pa še nekaj drugega naj ti svetujem,“ nadaljuje Razumnik. „Postavi v koč lesene droge, in sicer dober čevelj od tal in 20 cm oddaljene od stene. Če svinja leže, ne more s hrbtom k steni, in mladiči imajo zadaj za drogi zavetišče (glej podobo 28.).“

„Tvoj svet mi ugaja,“ zagotavlja Vrhovnik. „Vendar v tem koču tega ne bo lahko narediti.“

„Potem drug kot tako priredi,“ svetuje Razumnik. „Kakšna tla pa imaš?“

„S kameni so tlakana,“ odgovori Vrhovnik. „Štirje kolci se že dajo v tla zabiti. Še danes dam tik ležeči koč tako prirediti.“

„To ti tudi priporočam,“ pravi sosed. „Kolikor prej narediš tako ograjo, tem več mladičev ostane živih, kajti vsakega je škoda, ker so prasički res krasni.“

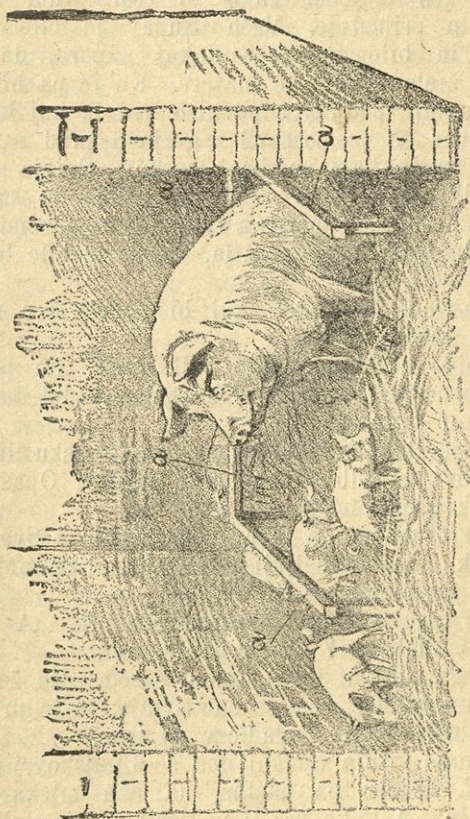
Vrhovnik je vse storil, kar mu je svetoval in priporočil Razumnik. Že opoldne je preselil svinjo z ostalimi osmimi pujski v novo prirejeni koč. Naprava se je izborno sponesla. Če se je svinja vlegla, so prasički precej zbežali za ograjo, in dolga slama jih sedaj tudi ni ovirala, ker je bila razrezana. Prihodnjo noč ni bil noben pujssek več zmečkan ali pohojen. Svinja se je izkazala dobro dojiljo, in ostali pujski so tako izborno uspevali, da je bil Vrhovnikov prvi račun končno vendarle skoraj prav narejen.

XXIV. Hudobna mati in vzreja prasičkov z mačeho.

Zopet je preteklo nekaj časa, ko je pri mlinarju Vrhovniku storila druga svinja. Ta svinja je bila prvesnica ter precej divje narave. Ko je prišel čas poroda, je nemirna in krulječa tekala po svinjaku. Proti ljudem se je kazala hudobno, in vedno je bila pripravljena,

da bi se v koga zakadila, zato so morali biti zelo oprezni. Ko je dobila močne popadke, se je umirila in je legla v slamo.

Prišel je prvi pujsek na svet in je ležal cvileč v stelji. Komaj svinja zagleda tega mladiča, skoči

Podoba 28.

Drogi ob stenah, da svinja ne more mladičev pomečkati.

kvišku, se obrne in ga popade. V par trenutkih ga je požrla. Z drugim prasičkom se je zgodilo prav tako.

Dekla hitro pokliče mlinarja.

„Svinja je prva mladiča požrla,“ pripoveduje in kaže na krvave sledove v stelji. „Nisem mogla prav nič pomagati, tako hitro je vse šlo.“

„Godrnjaje je Vrhovnik šel iskat primerne gorjače.

Prišel je tretji mladič. Dekla ga hitro vzame. Ravno tako hitro kakor poprej se svinja obrne, a sedaj je dobila pošteno po glavi. Dekla je z novorojenčkom zbežala venkaj na hodnik ter ga je položila v pripravljen koš v seno. Tako so rešili tudi četrtega mladiča in prihodnje. Vseh skupaj je bilo 6 živih pujskov, in bilo je treba dokaj napora, da so jih rešili iz žrela zverinske matere. Ko je pa bilo treba mladiče svinji podložiti, pa niso vedeli, kaj bi počeli.

Mlinar se je postavil z gorjačo pred svinjo, in dekla je pristavljala pujske k seskom. Svinja se je pa vsled cviljenja pujskov tako razburila, da so morali mladiče kar hitro odnesti; a vzlic temu je vendar našla priliko, da je še enega požrla. Sedaj je bilo le še pet pujskov.

Vrhovnik ni vedel, kaj bi počel, ker ni hotel žrtvovati vseh pujskov.

„Pojdi k Razumniku!“ veli dekli, „in prosi ga, naj pride semkaj, morda mi bo zopet vedel dati dober svet, kakor zadnjič.“

Ko je Razumnik prišel, so zopet poskusili z vsemi varnostnimi naredbami podložiti pujske. Opazovaje je Razumnik gledal od strani.

„Ta tvoja svinja je pa silno nevarna žival,“ pravi Razumnik. „Vsak nadaljnji poskus bi bil zastonj. Svinjo odstrani; za pleme ne bo več!“

„To pač vidim,“ odvrne Vrhovnik. „A kaj naj počnem s 5 mladiči? Nerač bi jih pobil.“

„Tega tudi ni treba,“ meni sosed. „Jih že vzrediš na kak način. Tu imaš še eno svinjo, ki je pred tremi dnevi storila. Koliko mladičev pa ima?“

„Onale svinja tamkaj ima še 6 pujskov,“ odgovori Vrhovnik. „Sicer pa mislim, da ima mleka tudi za 11 mladičev. A kako naj ji podložimo tuje pujske brez nevarnosti?“

„Tega nikakor ni težko narediti,“ zagotavlja Razumnik. „Imeli bomo celo imenitno šalo.“

„Kako to?“ vpraša Vrhovnik. „Ne vem, kakšna šala bi mogla biti pri tem, in jaz tudi nisem razpoložen, da bi se pri taki smoli še šalil.“

„Takole bomo naredili,“ razklada Razumnik. „Najprej polovimo mladiče doječe svinje ter jih po vsem životu namažemo z žganjem. Ljubke, po žganju dišeče živali spustimo potem nazaj k materi, ki skoraj gotovo ne bo nič kaj vesela dišave, ki jo bodo izpuhtevali mladiči. Kadar pridejo namazani prasički k materi, boš videl, kakšna imenitna šala bo to.“

Vrhovnik se je smejal. „Zastran mene,“ je dejal, „kar pričnimo.“

Dekla je prinesla steklenko navadnega žganja, „grenkega“. Vrhovnik in dekla sta pujske lovila, mazanje z žganjem je pa prevzel Razumnik, ki je bil jako dobre volje. Kmalu je bilo vse narejeno, in pujski so prišli nazaj v koč k svoji materi.

Ko se so cvileči pujski približali starki in je ta začutila močni duh po žganju, je naglo skočila kvišku. Vsakega pujska je posebej jezno poduhala. Kaj takega se ji še ni pripetilo. Dolgo je dvomila, če naj pujske zopet sprejme za svoje ali pa naj jih spodi. Ko je dolgo duhala, je slednjič vendar legla, in mladiči so hiteli s seskom.

„Tako, sedaj je zopet vse v redu,“ pristavi smejaje Razumnik. „Prvi del naše naloge se je posrečil. Sedaj polovimo še enkrat mladiče, namažemo jih zopet z žganjem ter potem med nje pomešamo pet novorojenih pujskov, ki jih tudi z žganjem namažemo.“

Kakor rečeno, tako tudi izvršeno. Kmalu je bilo mogoče vseh 11 z žganjem namazanih pujskov spustiti k svinji. Ta je kazala, da nič ne sluti o kaki prevari. Kaj pa je revica tudi hotela narediti. Vsak pujssek je enako dišal. Svinja je bila v veliki zadregi. Poprej je svoje mladiče poznala po vonju, in vsakega vsiljenca bi bila precej našla.

Sedaj je bilo pa drugače; vsi pujski so enako dišali po žganju

V pričetku je svinja podila bežeče pujske po vsem koču in jih je duhala, če jim je blizu prišla.

Čez nekaj časa je pa mirno legla. Spoznala je, da ne more ločiti svojih pujskov od tujih. Lačni pujski pa, pravi kakor tuji, so hlastno padli po seskih in so na vse kriplje sesali.

Smejaje je Vrhovnik gledal kaj se v koču godi.

„To je bila pa res lepa šala,“ prične čez nekaj časa. „Ali bo pa svinja tuje mladiče hotela obdržati, kadar bo izginil duh po žganju?“

„Kakor hitro bodo prasički eno noč pri mačehi, bo vsaka nevarnost proč,“ pojasnjuje Razumnik. „Jutri svinja ne bo več delala razločka med svojimi in tujimi pujski. Tudi med seboj se bodo prasički razumeli, ker so skoraj enake starosti.“

„Kaj naj pa naredim z divjo mrho? Ta ni drugega vredna, kakor da jo opitam in zakoljem.“

„Tako je,“ pravi sosed. „Pa danes ne moreš še pričeti s pitanjem. Najprej moraš poskrbeti, da pride ob mleko, drugače se lahko pripeti kaj neprijetnega.“

„Kaj mi je početi, da se to ne pripeti?“ vpraša Vrhovnik. „Nato niti mislil nisem.“

„Najpreprostejše sredstvo je pičlo krmljenje,“ odgovori sosed. „Pusti svinjo, da se dva ali tri dni posti; mrha ne pogine tako hitro. Pokladaj krmila, ki ne delajo mleka, na pr. repo. Zlasti ne dajaj mleka, ali kvečjemu posneto mleko, močno z vodo pomešano. Tako bo mleko svinji prešlo.“

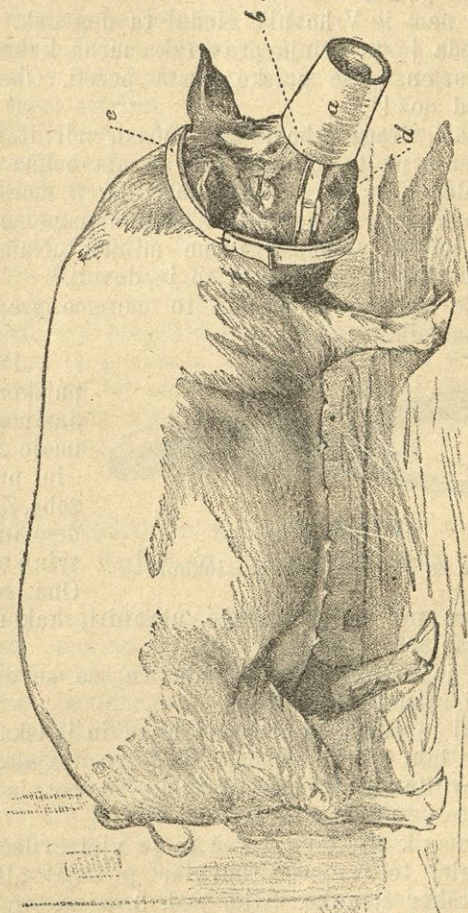
„Hvala ti, ravnal bom tako,“ zagotavlja Vrhovnik. „Dovoli, dragi sosed, ali pa ni nobenega sredstva, da bi se svinji pregnalo nagnjenje pujske žreti? Zdi se mi, da sem nekoč nekaj takega bral.“

„Priporočali so že marsikaj,“ odgovori sosed. „Tako na pr. priporočajo natekniti svinji čez rilec škornico (glej pod. 29.) To more biti prav pripravno pri prasičih z dolgim rilcem. Poskusi se lahko. Uspešno bo pa le tedaj, če so matere krotke, ne divje, in če pujske jedo le iz nenaravnega poželenja. Zaraditega je trebilo precej po porodu zadnjega pujska odstraniti. Če se to ne stori, svinja prav rada trebilo požre, in ker imajo pujski ravno tak duh, se lahko primeri, da potem svinja še pujske poje.“

Brejim svinjam tudi ni pokladati siróvega mesa. Če so prasiči navajeni na sirovo meso, potem istotako radi žro svoje žive novorojene pujske.

XXV. Sesajoči prasički z ostrimi zobmi delajo svinji bolečine.

Ko sta moža še govorila o hudobnosti nekterih svinj, sta začula iz koča doječe svinje bolesten glas. Šla sta bliže.

Podoba 29.

Usnjata cev čez rilec, da svinja ne more mladičev napasti.

Pujski so se držali seskov. Svinja zopet glasno zaječi. Hipoma skoči kvišku in popade najbližnjega pujska.

Glasen krik, in mala živalca je umolknila. Svinja jo je vgriznila. Vgriznjeno pujse je ležalo v stelji, starka ga je pa zabodeno gledala ter mu je jela lizati krvavečo rano. Naenkrat svinja popade pojemajočo žival ter jo požre.

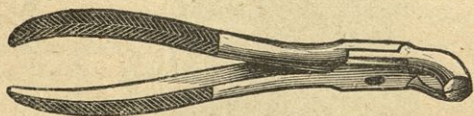
Jeze nem je Vrhovnik gledal ta dogodek.

„Menda je ta svinja prav taka mrha kakor una,“ vpije razjarjen. „Vse pujske bosta požrli. Obe svinji morata pod nož!“

„Počasi, dragi Vrhovnik, le počasi,“ miri Razumnik. „Moje mnenje pa je, da ima tale svinja boljšo naravo kakor unale. Kar je ravnokar naredila, ji moramo odpustiti, kajti tega ni naredila s slabim namenom.“

„To mi je vseeno,“ zavrne mlinar. „Namen gor ali dol; pujska je pojedla, in to je dovolj.“

„Moje mnenje je pa, da to moremo preprečiti,“ pravi Razumnik.

Podoba 30.

Klešče za ščipanje zob prasičkom.

nadležnežev ne more drugače ubraniti, kakor da se vanje zaganja.“

Ker je svinja napadla mladiča, so se drugi na vse strani razpršili.

Sedaj je zopet eden prišel blizu in je iskal seska. Najprej je bila starka mirna. Ni dolgo trajalo, pa je zopet zacvilila in kvišku skočila. To pot je pujsek srečno pete odnesel.

Razumnik je stopil v koč in je vjel cvilečo žival.

„Poglej tele zobe, Vrhovnik,“ je dejal. „Dolgi so in ostri kakor šivanke. (Glej pod. 3. a na str. 9.). Ni čuda, če se svinja brani, če je mladič neroden in pri-jema sesek z zobmi namesto z jezikom in z dlesnom. Če pride sesek med ostri okli in krajnika, to svinjo silno boli.“

„Poglejmo
pujskom zobe.
Jaz menim, da
imajo predolge
in preostre
zobe. Zobje bo-
dejo, in to dela
svinji bolečine.
Ona se malih

„Umevam,“ pristavi Vrhovnik. „Ali bi se ne dali ti ostri zobje poščipati; to pač ne bo težko?“

„Seveda se to lahko naredi,“ zagotavlja sosed. „To tudi precej napravim. Ali imaš kake ščipalne klešče pri roki?“

Vrhovnik je prinesel klešče.

Orodje je bilo sicer neokretno, ker je bilo preveliko, a v kratkem času se je Razumniku posrečilo zobem vzeti ostrino.

„Najboljše orodje v to svrho so klešče, ki so nalašč za to narejene in se dobivajo pri prodajalcih živino-zdravniških orodij (glej pod. 30.) Navadne klešče so za tako majhna usta prenerodna.“

„Ob priliki si kupim ščipalne klešče za zobe,“ zagotavlja Vrhovnik. „Za stroške mi nič ni; saj se z njimi obvarujem velike škode.“

Moža sta pregledala še druge prasičke, in skoraj pri vseh se je pokazala potreba, poščipati zobe.

Uspeh je bil očiten. Ko so prasički zopet sesali, ni svinja kazala nikakih bolečin več. Mirno je ležala v slami. Nobenega pujska ni več napadla.

XXVI. Kako je krmiti doječo svinjo in kako je ravnati z njo.

„Kaj naj sedaj pokladam svinji?“ vpraša mlinar Vrhovnik, „morala bo pač 10 pujskov dojiti.“

„Jaz pokladam svojim doječim svinjam po nekaj kilogramov parjenega in zmečkanega krompirja in $\frac{3}{4}$ kg otrobov ter zdrobljenega ječmena,“ odgovori Razumnik. „Vrhutega dobivajo po nekaj litrov z vodo pomešanega posnetega mleka. To pijačo pa dobivajo šele četrte ure po suhi, oziroma gosti krmi, in sicer iz vzroka, ki sem Vam ga takrat razložil, ko ste pri meni za poskušnjo jedli suh in svež kruh. Če pa kakšno svinjo dojenje posebno slabi, ji vrhutega dajem na dan še $\frac{1}{4}$ kg zdrobljenega ovsa.“

Prav posebno pa skrbim, in na to tudi tebe opozarjam, da so korita vsak dan najmanj enkrat prav skrbno osnažena. Vsak

teden enkrat, kadar posli utegnejo, jim naročim, korita izprati z apnenim beležem. Tak belež, ki se naredi iz $\frac{1}{2}$ kg živega apna in 5 litrov vode, zamori v koritih vso kislino.“

„Je li res tako škodljivo, če v koritih zaostaja kisajoča se krma?“ vpraša Vrhovnik. „Jaz se za to nisem dosti menil.“

„To je zelo važno,“ pravi sosed. „Če pride sveža krma v nesnažno korito, potem pridejo s krmo v želodec skisani ostanki, ki v želodcu in v črevih povzročijo kisanje in narede vse polno kisline, ki moti redno prebavljanje ter dela napenjanje in drisko. Vse to pa ima velik vpliv na množino in sestavo mleka. Z vso skrbnostjo je paziti, da se prepreči kaj takega; doseže se pa le s pokladanjem popolnoma nepokvarjene krme in s snago po koritih.“

„Ali se mi je še na kaj ozirati glede krmljenja in oskrbovanja te doječe svinje?“ vpraša še enkrat Vrhovnik. „Ali naj svinjo tudi kaj vunkaj izpuščam?“

Razumnik odgovori: „To je zavisno od letnega časa. Sedaj smo sredi zime in zunaj leži skoraj povsodi sneg in led. Žlahtnih prasičev ob tem času ne moremo vunkaj izpuščati, ker se lahko prehlade.“

„Naši domači, celo pa hrvaški prasiči so pa prišli tudi v sneg,“ zavrača mlinar. „Spominjam se, da so breje svinje do trebuha gazile sneg, a redkokdaj se je slišalo, da je ktera izvrgla ali da je v kakem hlevu razsajala kuga. Dandanes je pa povsod čuti o boleznih in o kugah.“

„V marsičem imaš prav, mlinar,“ pritrdi Razumnik. „Žal, da je tako. Takrat smo imeli stara, utrjena plemena, ki so pa bila v drugih pogledih slaba. Vseh dobrih lastnosti ne bomo nikdar našli združenih v eni živali. Sedaj nam kaže rediti žlahtno prasičje pleme, ki je iz gospodarskih ozirov boljše. Pri tem plemenu je pa računati z marsiktero slabo lastnostjo, kakor n. pr. z mehkužnostjo, z večjo občutljivostjo in, žal, tudi s kužnimi boleznimi. Iz tega vzroka ne pusti svoji svinji, da bi gazila po snegu; vsaj zdaj še ne.“

Po preteku nekaj tednov, in če bo lep in solnčen dan, potem le izpusti svinjo z mladiči nekoliko na prosto. Stori pa to le tedaj, če svinja sama vun sili; zato pusti ob takih dnevih svinjak odprt, da more svinja s svojimi mladiči poljubno vun in noter hoditi. Opasno bi bilo, če bi svinja morala dlje časa čakati pred vrati, kadar bi jo mrazilo in bi noter silila.

Če bi bil gorkejši letni čas, potem bi bilo najbolje že prihodnji teden puščati svinjo z mladiči večji del dneva zunaj. Za nadomestilo naj pa hodi iz koča na hodnik; seveda to ne izda toliko. Vendar bo pa prvi teden za svinjo najbolje, če mirno počiva. Da bo ob svojem času rada hodila na hodnik, naspri v kak kot malo ječmena, ki ga imajo prasiči posebno radi.“

„Vse tako napravim,“ zagotavlja Vrhovnik. „Ali naj po kotih hodnika naspem tudi zdrobljenega oglja in pepela? Kolikor vem, priporočajo to.“

„Jaz bi ti priporočal prinesiti za dober jerbas same prsti,“ odgovori sosed. „Tamle doli v kotu je za to najboljši prostor. Tamkaj daj prsti nasuti. Svinja more po prsti brskati, kolikor se ji ljubi, in to je nadomestek za gibanje na prostem. Prst je za prasiče v marsičem koristna. V prsti menda dobivajo rudninskih snovi, ki jih rabijo za hranjenje; kaže se pa, da te snovi tudi ugodno vplivajo na prebavljanje.“

„To si zapomnim,“ zagotavlja Vrhovnik še enkrat. „Še ta teden dam prinesiti jerbas prsti na hodnik v svinjak.“

Razumnik se je odpravljal, Vrhovnik ga je pa malo spremil ter ga je toplo zahvaljeval za pomoč in za dobre svete.

Drugo jutro so bili v Mlinarjevem svinjaku še vsi pujski živi. Vsi so se držali sescev, kar je svinja mirno pustila.

Popoldne je pa hlapec v svinjak prinesel jerbas prsti ter jo nasul v kot, ki ga je določil Razumnik.

Teden pozneje je mlinar rekel odpreti vrata koča. Ni dolgo trajalo, in že je svinja korakala vunkaj na hodnik z vsemi mladiči, ki so lepo uspevali. Kmalu je zagledala kup prsti. Zadovoljno kruleča je šla proti

njemu in je pričela brskati, in mladiči so jo takoj posnemali.

Smehljaje je Vrhovnik opazoval brskajočo čredo okoli kupa.

XXVII. Kako je ravnati z doječo svinjo in s pujski prve tedne po porodu.

Prišlo je zopet poletje. V Razumnikovem svinjaku je pred dvema dnevoma storila svinja „Liska“. Enajst pujskov je imela, a eden je prišel mrtev na svet.

Razumnik je z dopadanjem ogledoval v družbi s Kopitarjem, ki ga je bil pozval, krepke in zdrave živalce, ki so kakor vreče ležali drug poleg drugega in se tako gredli.

„Prve dni ni v koču kaj iskati, če je vse v redu,“ razlaga Razumnik. „Najbolje je mater in mladiče prepustiti samim sebi; tako se najlaže skupaj privadijo. Če so mladiči zdravi, potem se ali drže seskov ali pa leže na kupu, kakor jih tu vidiš. Če so nekteri pujski nemirni, niso pri drugih, cvilijo in okoli tekajo, tedaj je to prav slabo znamenje. Te živali niso zdrave. Navadno poginejo. Če so pujski zdravi, tudi navadno gledajo na snažno ležišče. Kakorhitro pa ležišče onesnažujejo in ne odlagajo kje na strani, potem je tudi njih zdravje sumljivo. Pustiva torej živali v miru in pojdiva vunkaj na tekališče, kjer je druga plemenska svinja s svojimi mladiči, in sicer „Belka“. To pogledava; njeni mladiči so že 14 dni stari.“

Razumnik je odprl neka vrata.

Ta so držala na solnčen zaledinjen prostor, ki je bil zagrajen.

„Belka“ je ležala in se solnčila, pujski so pa živahno okoli tekali. Nekteri so pridno rili po zemlji ter so kazali, kako spretno že znajo rabiti rilce.

„To je tudi lep zarod,“ pravi pohvalno Kopitar. „Enajst jih je in veliki so, da bi človek ne verjel, da so šele 14 dni stari. Ščim krmiš „Belko“, da more svoje pujske tako imenitno dobiti?“

„Belka“ dobiva predvsem detelje in trave, poleg tega pa na dan $\frac{1}{2}$ do $\frac{3}{4}$ kg zdrobljenega ječmena in otrobov ter nekaj litrov posnetega in z vodo pomešanega mleka.

Ob lepem vremenu pride vsak dan najmanj za 3 do 4 ure semkaj. Če je vreme zelo toplo, potem je večji del dneva z mladiči tukaj.“

„Ali pride „Liska“ čez 14 dni tudi semkaj s svojimi mladiči?“ vpraša Kopitar.

„Za „Lisko“ imam posebno tekališče, ki je na zahodnji strani hiše,“ pravi Razumnik. „Če je dovolj prostora, potem je bolje, če je vsaka plemenska svinja zase.“

„Kadar bodo tile pujski odstavljeni, tedaj pride „Belka“ z drugimi prasiči in z mrjascem na veliko tekališče. Tamkaj bo zopet oplemenjena.“

„Pujski ostanejo pa še dalje na tem tekališču.“

„Poznej denem mlade mrjaščkeke vsakega posebej na majhna tekališča, ki so s svinjakom v zvezi.“

„Ali daš „Belko“ ubrejiti, če se buka, ko še doji?“ vpraša Kopitar čez nekaj časa.

Razumnik odgovori: „V tem slučaju bi enkratno bukanje preskočil. Mleko se namreč prehitro suši, če se doječa svinja ubreji. To je vselej velika sitnost. Sicer pa imam izkušnjo, da se doječe svinje prav redkokdaj bukajo, če hodijo dovolj na prosto, kar je v gorkem času pri meni običajno. Pripeti se navadno le pri svinjah, ki doje le malo mladičev.“

Ko sta se moža tako pomenkovala, se je približala nevihta.

Vihar se je dvignil, v daljavi je grmelo, in ni trajalo dolgo, pa so že padle prve kaplje dežja.

Kruleča in nemirna se je približala „Belka“ z mladiči vratom.

Razumnik je vrata odprl, in živali so drville v svoj koč.

Poleg velikega koča je bil manjši za pujske, kjer je bil majhen kup prsti. V majhnem koritcu, ki je imel 10 predalov, so pa bila natresena cela ječmenova zrna.

Pujski so najprej tekli v veliki koč in so skoz luknjo v steni smuknili v svojega malega ter so hitro bili pri ječmenu.

Ko so bili vsi v svojem malem koču, je Razumnik zaprl zapah čez luknjo.

„Ali ima to kakšen poseben pomen, da so pujski zaprti v svojem koču?“ vpraša Kopitar. „Jaz menim, da je v velikem koču pač dovolj prostora za vso družino.“

„Prostora je že dovolj,“ pravi Razumnik. „So pa drugi vzroki, da mladiče posebej zapiramo.“

Če so starka in mladiči vsi skupaj v koču, tedaj takrat, ko starka dobi krmo, mladiči plezajo po materi, stopajo v korito in poskušajo že jesti.

To pa ni prav, če jedo že zgodaj vse, kar dobiva starka. Če so posebej zaprti, potem more mati sama in mirno použiti svojo krmo.

Pujskom pa dam v njih koč celega ječmenovega zrnja. Žvečenje ječmena ima namreč posebno imeniten vpliv na razvoj žvečil, zlasti kočnikov.

Če bi pa posodo z ječmenom postavil v veliki koč, tedaj bi starka gotovo pojedla ječmen, in mladiči bi nič ne dobili.

Vrhutega imajo mladiči v svojem koču tudi kup prsti, ki bi ga ne dal tako lahko v veliki koč. Posebno važno pa je, da ima doječa svinja v tem slučaju prepotrebni mir, ker je ne hodijo vsak hip nadlegovat pujski. Vsled tega dojenje svinje tako ne slabi, kar se vedno dogaja, če svinja nima dovolj miru.

Kadar je pa slabo vreme, tedaj izpustim vse mladiče iz vseh kočev na hodnik, da tekajo in skačejo, in tu zopet dobe v več kotih potrebno prst.

Odkar s prasiči tako ravnam, so bolezní v mojem svinjaku redke. Driske skoraj nikdar ni, in če se pokaže, izgine prav kmalu, kakor hitro pridejo pujski dovolj na prosto.“

XXVIII. Odstavljanje pujskov.

„Kdaj misliš odstaviti pujske?“ vpraša zopet Kopitar, ki ni hotel zamuditi prilike, da se česa temeljito nauči.

Sosed odgovori: „Že s štirimi tedni dobe pri meni pujski v temle koritu (glej pod. 31.) nekaj neposnetega kuhanega mleka in malo zmečkanega kuhanega krompirja.

Kadar vidim, da se prasički nič kaj povoljno ne razvijajo, jim dam k tej piči tudi nekoliko klajnega apna.

Poleg tega dobivajo, kakor si prej videl, že od tretjega tedna naprej celo ječmenovo zrnje.“

„Koliko časa pustiš pujske, da sesajo?“ vpraša Kopitar. „Kako odstavljaš prasičke?“

„Navadno ravnam takole,“ razklada Razumnik.

„Kadar so prasički 6 tednov stari, tedaj odberem najmočnejše in najkrepkejše ter jih dam posebej krmiti s parjenim krompirjem, z otrobi, s strtim ovsom, s strtim ječmenom, in vrhutega dobivajo nekoliko posnetega mleka, z vodo pomešanega.

Krompir se jim prav pičlo meri.

Veliko krompirja namreč v marsičemni dobro za mlade prasiče. Poleg tega skrbim za potrebno tekaljšče; to se pravi, prasiči hodijo

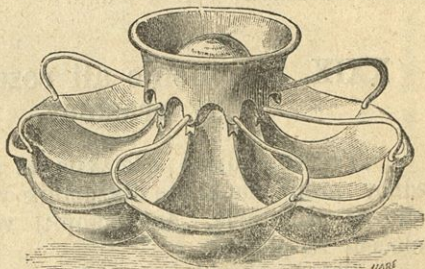
zase vun in starka zase.“

„Kaj pa počnete s slabejšimi mladiči?“ vpraša zepet Kopitar. „Gotovo jih pustite, da še naprej sesajo, in kaj je dobrega na tem?“

„Slabjše pujske odstavimo potem šele čez teden dni,“ odgovori Razumnik.

„To ima po mojih izkušnjah marsiktere prednosti. Zaostali pujski se v tem tednu, ko dobivajo sami vse materno mleko, toliko popravijo, da močne dohite.

Potem pa to koristi posebno starki. V mlečnih žlezah ne zaostaja mleko, in to je silno važno. Če se

Podoba 31.

Železno korito za prasičke.

dojenje naenkrat odpravi, ko ima starka še mleko, pa se narede na vimenu okoli seskov trdine, bule in uljesa (glej podobo 32.).

Vse to se da preprečiti, če se nekaj najslabših mladičev še naprej pusti pri starki, ki posesajo zadnje ostanke mleka.

Nekaj tednov potem, ko so bili prasički odstavljeni, dobivajo še kuhinjskih pomij in pinjenca.“

„Je li dobro pujske bolj pozno odstaviti?“ vpraša Kopitar. „Pri meni je neka svinja enkrat 10 tednov dojila.“

„Tega ne morem odobravati,“ odgovori uljudni svetovalec. „Jaz sem si postavil za pravilo, da pujskov nikdar ne odstavim pred 5 tedni in tudi nikdar ne po 9. tednu.“

V desetem tednu nima dojenje več vrednosti in je tudi za starko velika muka.“

XXIX. Skopljenje ali rezanje mladih prasičev.

„Preden pujske odstavim in včasih tudi nekaj tednov prej,“ nadaljuje Razumnik v poučevanju vedoželjnega Kopitarja, „dam skopiti vse pujske, ki niso določeni za pleme.“

„Skopljenje ni nič težkega; to more vsak sam narediti,“ meni Kopitar.

„V tem se ne strinjam popolnoma s teboj,“ odvrne Razumnik.

Pri tem sicer lahkem delu se namreč more pripetiti veliko nezgod.“

„Kako to?“ vpraša začudeno Kopitar. „O tem nisem še veliko čul.“

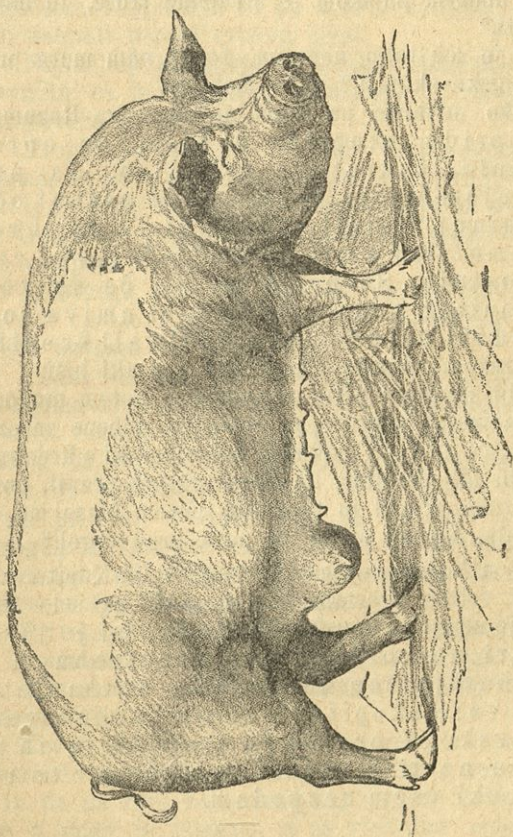
„In vendar to nič ne izpremeni moje trditve,“ odgovori sosed. „Meni so znani slučaji, da so vse skopljene živali v eneminstem hlevu poginile.“

„Kaj pa je bil vzrok?“ vpraša neverno Kopitar. „Pri meni ni bilo še nikdar kaj napačnega.“

„Vzrok tem nezgodam,“ pravi Razumnik, „je bilo slabo ali nič osnaženo orodje ter umazani roki skopitarja.“

Nekoč sem poznal takega umetnika, ki so mu vsi pujski poginili, ki jih je skopil z nekim nožem.

Ta mož je bil praznoverec, kakor ste vi večinoma manj ali več vsi, zato je bil prepričan, da je ta nož

Podoba 32.

Svinja z gnojno bulo na vimenu.

kako začaran ali pa zaklet. Ko je nož proč vrgel, pa je imel zopet srečo. To ga je seveda v njegovi prazni veri še bolj utrdilo.

Kmalu se je pa pokazalo, na kakšen način je bil ta nož zaklet.

Skopitar je namreč nekaj časa prej s tem nožem prerezal prisadno bulo, in ni noža, kakor so že pri nas te vrste ljudje, nič ali pa ga je le površno obrisal. Na nožu so se potem širili strupeni trosi prisadnega gnoja.

Kolikorkrat je ta umetnik svoj nož rabil, vselej je vcepil ubogim pujskom te strupene trose, in morali so poginiti.“

„Če je reč tako nevarna, tedaj nam mora preiti veselje, pujske skopiti,“ meni Kopitar.

„Tako nevarno pa zopet ni,“ razlaga Razumnik. Kadar pride skopitar v hišo, da opravi svoje delo, takrat ga prisilite, da pred skopljenjem svoje orodje pred vašimi očmi nekaj minut v vreli vodi drži in da si roki prav temeljito z milom umije v gorki vodi. To zadostuje. Še bolje pa je, če se vodi, kjer skopitar kuha orodje in si umiva roki, more dodati polodstotkalizola ali kreolina. Ena teh reči bi morala biti vedno v vsaki hiši.

Če bi skopitar hotel ugovarjati, potem mu odgovorite, da imate pravilo, ne dopustiti nobene zareze v živo meso, če nož ni razkužen z lizolom ali s kreolinom.

Če bi bil skopitar, ki sem ti o njem pravil, poprej svoj nož tako očistil in razkužil, potem bi se mu bila sreča vrnila, čeprav bi ne bil noža proč vrgel.“

„To si hočem zapomniti,“ zagotavlja Kopitar. „Na take reči veliko premalo mislimo, ali pa šele tedaj, kadar se je nezgoda že pripetila. Sedaj mi je jasno, da se pri nas bržkone po nepotrebnem toliko zabavlja čez nerodnost, neznanje ali majhno vajo skopitarjev, na razkuževanje skopitarskega orodja in skopitarjevih rok pa nihče ne misli, dasi večinoma v tem tičijo vzroki vsem nezgodam.“

XXX. Skopljenje starejših mrjascev.

„Kako je pa s skopljenjem starejših mrjascev?“ povprašuje nadalje Kopitar. „Jaz sem večkrat čul, da je meso starih plemenskih mrjascev zelo slabo in da

se zboljša, če se žival nekaj časa poprej skopi, preden se zakolje. Ali je pri tem kaj nevarnosti?“

„Prav gotovo se meso zboljša,“ odgovori Razumnik, „če se mrjasec nekaj tednov poprej skopi. Nevarnosti ni posebne, če se skopljenje pravilno izvrši. Vsakemu potujočemu skopitarju se pa seveda tudi ne sme brez skrbi zaupati precej vredna žival.“

Najbolje je skopljenje prepustiti izkušenemu živino-zdravniku, če je v okraju kakšen tak, ki se stem peča, česar seveda ni povsodi.

Skopljenje tudi pri starejših mrjascih ni posebno nevarno, da se le varuje okuženja in zastrupljenja krvi. Skrbeti je torej za skrajnje čisto orodje in roki, kakor sem ti poprej pojasnil, da rana ne pride v dotiko s kako strupeno rečjo.“

„Močnega mrjasca povezati in ukrotiti dela pač težave?“ vpraša Kopitar. „Vsaj jaz bi ne hotel držati starega mrjasca pri skopljenju.“

„Taki mrjasci se navadno tako ukrote, da se z zadnjima nogama kvišku privežejo (glej podobo 26. na 69. str.). Srednji klin triroglatih gnojnih vil se potem mrjascu, ki ima glavo na tleh, vtakne skozi rilec, in vile se pritisnejo k tlom, da je glava takorekoč na tla pribita. V taki legi je mrjasec popolnoma onemogel, in skopitar more mirno in priročno delati. Mrjasca tako ukrotiti je bolje kakor ga na tla vreči, kjer ga drže možje, ki so le napoti.“

Pri skopljenju starih mrjascev ne velja več, krvne žile in semensko žilo kar preprosto odtrgati, temveč je te žile skrbno podvezati, da žival ne dobi krvavenja, ki more biti smrtonosno.

Ko je skopljenje gotovo, potem je rano s prav mrzlo vodo temeljito izpirati, da se krvavenje ne kaže več in da na rani ne ostane kaj strjene krvi. To izpiranje z vodo je izborno, a se vsekakor mora zvršiti, dokler je žival še povezana, kajti pozneje gre težko, ker je mrjasec po skopljenju navadno divji. Mrjasca pozneje vsak dan povezovati pa tudi ne gre. Zaraditega se je vsega ogibati, kar bi pozneje zavleklo celjenje. Predvsem se je bati strjene krvi, ki ostane na rani in zareze zalepi. Strjena kri je najboljši prostor za raz-

množevanje kužnih gliv. Če se torej z dosti mrzle vode krvavenje ustavi in se vsa kri izpere, potem se je nadejati hitrega in dobrega celjenja.

Priporočeno je tudi, izprano rano, zlasti zareze, nadrgniti s čisto mastjo, da jih strjena kri skupaj ne zlepi.

Ko je vse to dovršeno, se žival odveže in se pelje nazaj v koč, kamor navadno sama rada pobegne.“

„To pa že verjamem,“ meni smeje Kopitar. „Ali je potem s skopljeno živaljo še kaj posebnega početi?“

Razumnik nadaljuje svoj pouk in pravi: „Najprej je skrbeti za dobro in čisto steljo. Najboljša je dobra, čista in prav nič zatoхла ali celo plesniva slama. Vrhutega je skopljenga mrjasca prvih par dni pičlo krmiti; sicer pa navadno sam ne kaže veliko teka.

Prvih 8 dni ni skopljenega mrjasca nič izpuščati na prosto, kajti nevarno bi bilo, če bi se valjal po kaki luži ali po razriti prsti. Če pride kaka nesnaga v rano, na pr. prst, potem se lahko pokaže mrtvoudni krč, če pa pride vanjo gnoj ali gnojnica, potem pa more nastati zastrupljenje krvi.

Če pa rezan mrjasec ostane v koč, kjer je nastlano z dobro slamo, potem se rana ne onesnaži tako lahko na tak način. Za vsak slučaj se pa sicer mrjasec lahko pusti, da se nekoliko izprehodi po hodniku v svinjaku.“

XXXI. Kako je ravnati z mladimi mrjaščeki, ki bodo za pleme.

„Kaj je pa početi z mladimi mrjaščeki, ki bodo za pleme?“ vpraša čez nekaj časa Kopitar. „Če ostanejo skupaj, tedaj se med seboj razburjajo, kar jim gotovo ni v prid.“

„Imaš popolnoma prav,“ odgovori Kopitarjev sosed in prijatelj. „Spolski nagon se pri mladih mrjascih zelo zgodaj zbudi. Če se skupaj puste, potem ne gre brez medsebojnega drvenja in razburjanja. Jaz svoje mlade mrjasce takoj ločim, kakorhitro so 4 mesece stari. Ker pa morajo tudi na prosto, zato ima vsak zase svoje ograjeno tekališče. Tako rasejo dotlej, da so za pleme.

Ko so 9 mesecev stari, so izborni plemenjaki, in če jih prodam, dobim lepe denarje zanje.“

„Take naprave bi ne bilo težko tudi pri meni doma narediti,“ meni Kopitar. Premislim si to. Za danes pa lepo hvalo in z Bogom!“

XXXII. Mršavi in osiveli pujski.

Nekega dne pride kmet Peter iz spodnje vasi k Razumniku. Prosil ga je, ker je dobrotnik vsej vasi, naj pride pogledat tudi v njegov svinjak in naj mu kaj svetuje, kajti prasiči mu nočejo uspevati.

Razumnik je poslušal Petrovo jadikovanje, potem je poklical hlapca ter mu naročil, kaj naj dela za časa njegove odsotnosti, in se je s sosedom takoj podal na njegov dom.

Pred nekaj časa je Petrov dom pogorel, zato so bili vsi hlevi novi.

Tudi nov svinjak je napravil tik govejega hleva.

Svinjak je bil precej velik in prostoren. Na vsaki strani tlakanega hodnika so bili trije koči.

Ko sta moža prišla v svinjak, je Peter precej stopil k prvemu koču.

„Poglej tele pujske,“ je čemerno dejal in kazal na 8 medlih in mršavih pujskov.

„Osem tednov so stari. Sama revšeta so.“

„Ali je svinja slabo dojila, ali je imela premalo mleka?“ vprašuje Razumnik. „Pujski so res taki, kakor bi jim bilo gladu poginiti.“

„Starka je imela prav veliko mleka,“ zagotavlja Peter. Imela je dojititi tudi le 8 mladičev. V pričetku so bili pujski prav lepi in so se kakih 5 tednov izborno razvijali. Naenkrat so pa postali kakor zakleti. Slabeli so od dneva do dneva; hujšali so, postali mršavi in sivkasti.“

Počasi in cvileče je eno teh revšet tavalo po hodniku. Razumnik ga je vjel ter je ogledoval revno, čisto shujšano živalco (glej pod. 33.).

„Pujsek je čisto siv,“ je vzkliknil. „In medel je, da se mu vidi vsako rebro. Koža je luskinasta in prav grdo smrdi.“

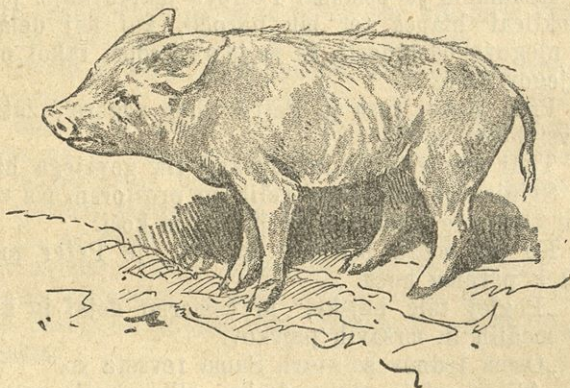
Pujsek je tako oslabel, da še nisem kmalu videl takega. Ali ima še kaj teka?“

„Jedel je pač še do danes, a v zadnjih 8 dnevih sploh ne več veliko,“ odgovori Peter.

„Daj, reci prinesiti nekoliko kuhanega ter zmečkanega krompirja, pomešanega z mlekom,“ veli Razumnik. „Jaz bi sam rad videl, kako je ta mala grdoba.“

Naročena piča je bila kmalu v svinjaku. Pujsek je v pričetku kazal tek, a kmalu je zopet pustil skledo s krompirjem in z mlekom.

Razumnik je postavil skledo s pičo na hodnik in je Petru velel, naj vse pujske vunkaj izpusti. Ostali

Podoba 33.

Mršav, osivel pujsek.

pujski so bili sicer tudi slabi, a so bili vendar za spoznanje boljši od prvega. Njih tek tudi ni bil tako slab, in kmalu so izpraznili skledo.

Prvi pujsek je pa med tem časom okoli taval in stikal. Na nekem mestu je našel lužo gnojnice. Poželjivo je lizal nagnusno tekočino.

„To je pomembno,“ je rekel Razumnik. „Dobre piče to revše ne mara, istotako ne dobrega mleka; zato pa liže gnojnico in scalnico.“

„Kaj pa mu je?“ vpraša žalostno Peter. „Bojim se, da bom ob vse gnezdo.“

„To je tudi moje mnenje,“ odgovori Razumnik. „Ne bo pomoči.“

„Kaj ni nikakega sredstva? Ali je ta bolezen nalezljiva?“ vpraša še enkrat Peter. „Pri tebi prasiči vendar tako lepo uspevajo. Zakaj jaz nimam sreče s prasičjo rejo? Saj imam lep in dober svinjak in plemenske svinje dobro krmim. Kje je vzrok mojih neuspehov?“

„V tvojem svinjaku nekaj prav važnega ni, Peter!“ zavrne izkušeni prasičerejec.

„Povej mi, Peter, so li tile pujski kdaj prišli na prosto, odkar so na svetu?“

„Enkrat, pred 4 tedni sem izpustil starko z mla-diči na dvorišče,“ odgovori Peter. „Poznje je pa bilo slabo vreme, in sedaj so zunaj zmrzla tla, kajti zima je pred durmi. Zato pa izpuščam pujske na hodnik v svinjaku, kjer se morejo pregibati, kakor zunaj na prostem.“

„Pregibati se pač morejo tukaj na hodniku,“ meni Razumnik, „a od tega se ne zdebele. Na temle tlaku ne dobivajo, kar jim je za prehranjenje potrebno.“

„Hodnik res ni svinjska paša,“ odgovori Peter malo jezen. „Kar jim je pa za prehranjevanje potrebno, to pač dobe pri svoji materi, ki ima prav veliko mleka. Le poglej jo; dojenje je kar nič ni zdelalo.“

„To je vse res,“ potrди sosed. „Ta svinja bi bila prav gotovo mogla teh par pujskov dobro živiti. — Vsekakor si tem revšetom dajal zadnje tedne še ječmena in druge piče. Kdaj si jih pa odstavil?“

„Pred 8 dnevi,“ odgovori Peter. „Dobivali so pa že 4 tedne sem parjen krompir, posneto mleko in nekoliko ječmena ter otrobov. Stradali gotovo niso. To mora biti kakšna čisto posebna bolezen, ali pa kuga, kajti bolezen se mi zdi nalezljiva. Najprej je oslabeled le en pujsek, in sedaj, kakih 8 dni sem, slabé tudi ostali od dne do dne. Kaj meniš, kakšna kužna bolezen je to?“

„Kužna bolezen to ni,“ razlaga Razumnik. „Pač je pa to neko posebno motenje hranitve, ki se pri prasičkih pogostoma dogaja, zlasti pozimi, če nimajo prilike, da bi žrli prst.“

Če pridejo pujski že prvih par tednov na prosto, potem pojedjo dovolj prsti, ki jim je za zdravje neobhodno potrebna.

Če pa nimajo prilike priti vun, kakor v sedanjem letnem času, potem prično povsod okrog lizati in glodati ter piti gnojnico. Polagoma se razvije stanje, kakor pri tvojih prasičkih; pujski so mršavi in sivi. Nalezljiva ta bolezen seveda ni. Ker je pa vse gnezdo v istih neugodnih razmerah, morajo oboleti vsi pujski, drug za drugim. Nekteri zapadejo boleznij prejšnj, drugi pozneje, čim močnejši ali slabši so že po naravi.“

„Če je torej samo pomanjkanje prsti vzrok tej bolezni, potem se da prav preprosto pomagati,“ meni nekam dvomljivo Peter. „Pripeljem jim par jerbasov prsti v svinjak, da jo bodo jedli, kolikor bodo hoteli, in jaz prihranim stroške za zdravnika in za lekarnarja. To bi bilo preprosto in ceno.“

„Le, da bi bil moral to prej storiti,“ meni Razumnik. „Za to pot je sedaj že prepozno. Sicer hočemo poskusiti. Daj prinesiti v svinjak nekaj prsti; že dobiš prostor, kjer tla niso zmrzla. Bomo videli, kako se bodo pujski obnašali. Popoldne se vrnem, da vidim, kaj bo. Za sedaj pa zapri pujske v njihov koč.“

Stem je bil Peter zadovoljen. Takoj je velel naročilo izvršiti, in ko je popoldne Razumnik stopil v svinjak, je bil konci hodnika napravljen majhen kup dobre vrtnje zemlje. (Glej pod. 14. na 28. str.).

„Izpusti sedaj vunkaj svoja revna praseta,“ je velel Razumnik. „Bomo videli, če so še toliko pri moči, da najdejo in zaužijejo zdravilo, ki bi jih moglo še rešiti.“

Vrata koča so se odprla.

Počasi in zamolklo kruleči so pujski prišli vunkaj in so se razkropili po hodniku.

Nekteri so prišli slednjič do kupa prsti. Drugi so pa iskali in lizali gnojnico v žlebu.

Krepkejši prasički, ki so prišli do kupa prsti, so precej po njem stikali in rili. V pričetku so to delali leno in brez veselja, a kmalu so prišli na okus.

Ono popolnoma onemoglo pujse je tudi prišlo do prsti ter je tudi pričelo riti, a je šlo kmalu proč.

„Ali mu bo še kaj pomagalo?“ vpraša Peter. „Menim, da bi bil čudež, če bi se taka žival kdaj popolnoma popravila.“

„To tudi jaz mislim,“ odgovori Razumnik. „S tem pujskom ne boš imel nikakega veselja več. Najbolje je, če revno stvar spraviš izpod nog.“

„Potem ga še danes ubijem,“ zagotavlja Peter. „Kaj naj pa počnem z drugimi slabimi pujski? Ali se ti popravijo, ali naj jih tudi pobijem?“

„Počakaj še par dni,“ meni Razumnik. „Krepkejši se morda še popravijo. Tiste, ki se prihodnje dni popravijo, obdrži, druge pa odstrani. Za pleme seveda nobeden ne bo, pač pa morda za pitanje in za prodaj.

Kakor vidim, bo druga tvoja svinja kmalu storila. Odškoduj se z njenim zarodom. Če bodo pujski od tretjega tedna naprej imeli prsti, potem bodi zagotovljen, da bodo jesenski in zimski prasički tudi pri tebi tako dobro uspevali, kakor pri meni.“

„Ali naj plemenskim svinjam dajem tudi kaj klajnega apna?“ vpraša Peter. Ali zadostuje, če v svinjaku pustim ta kup prsti?“

„To je prav umestno,“ odgovori sosed in sveto-valec Razumnik, „če daješ doječim svinjam in pujskom, kakorhitro prično jesti, po nekoliko klajnega apna.

Še bolje je, če daješ tega apna že brejim svinjam. Odraslim prasičem dajem jaz po žličici na dan, mladičem pa po noževi špici.“

Peter je ubogal svojega soseda. Mršavega in osivelega pujska je takoj ubil in od odstalih pozneje tudi nekatere, kar je pa živih pustil, so se še zadosti povoljno razvili.

Kmalu potem je skotila druga svinja. Storila je 12 mladičev. S temi je imel pa Peter srečo.

Ti pujski so pa tudi imeli kup prsti na razpolago, kamor so že v tretjem tednu pridno hodili ter so prav krepko po njem rili.

Zato so pa tudi izborno uspevali. Nobeden ni dobil driske in tudi osivel ni nobeden

S tem gnezdom je imel Peter veliko veselja.

Kup prsti na svinjakovem hodniku je Peter pozimi parkrat obnovil. Spomladi pa, ko je prišla svinja z mladiči na prosto, je kup zopet odstranil.

Prihodnjo zimo je Peter zopet dal nasuti prsti v svinjak; zato so mu pa pujski navzlic zimi uspevali kakor spomladi.

XXXIII. Prasiček ne uspeva in hujša, če ima noter zakriviljeni okli.

Peter je tudi svojemu sosedu Luki povedal, kako dobro mu je Razumnik svetoval glede prasičkov in kako ti sedaj tudi pozimi dobro uspevajo, odkar dobivajo v svinjaku dovolj prsti.

Luka je sklenil Petra posnemati, in zato ima tudi on od tedaj srečo s svojimi mladimi prasički.

Zopet je svinja storila jeseni, ko je bilo že mrzlo in je zunaj ležal sneg. Luka je pa poskrbel za dovolj prsti in jo je spravil na hodnik v svinjaku.

V pričetku je bil s pujski popolnoma zadovoljen.

Pretekli so trije, štirje tedni. Prasički so mogli že jesti kuhan krompir, oves in zdrobljen ječmen ter posneto mleko.

Živalce so bile prav lepe. Nobenega revšeta ni bilo med njimi. Vse so bile enako lepe.

Ko je nekoč Luka prišel čez kakih 8 dni zopet v svinjak, je zapazil, da neki pujsek zaostaja v rasti za drugimi. Bil je prazen za pleči in precej medel.

„Kaj pa je mlademu mrjaščeku?“ vpraša Luka deklo, ki je prasiče opravljala.

„Ne vem,“ odgovori ona. „Le to opazujem nekaj dni sem, da ta mrjašček nič kaj rad ne je. Kadar pride sesat, slišim neki bolesten glas, in če pogledam, vidim da mrjašček beži v kak kot. Krompir in mleko pač poskuša jesti, a ne gre mu kaj v slast, zato prej neha jesti kakor drugi prasički.“

„Tega ne morem razumeti,“ godrnja Luka. „Daj mu posebej priboljška, in sicer zdrobljenega ječmena ter ovsa in mleka. Morda si opomore. Morebiti ga drugi odrivajo, in zato dobiva premalo živeža.“

Zopet je prešlo pet dni. Dekla je hotela s pribojškom mrjaščeka okrepiti, a ni imela sreče. Ubogo pujse je še bolj hujšalo, da je bilo že čisto revno.

„Prasiček je še slabši,“ pravi Luka jezen, ko pride čez pet dni zopet v svinjak. „Tega ne morem umeti. Vsi drugi prasički uspevajo, da je veselje, ta je pa shujšal, da komaj stoji. Ali ima morda drisko?“ vpraša deklo.

„Nič nisem zapazila,“ pravi ta. „Jaz vidim, da prasiček nerad jé in da je vsak dan slabši.“

„Prinesi malo piče!“ veli Luka.

Dekla je takoj prinesla mleka in krompirja. Prasiček je hitro priskočil k posodi ter je s slastjo jedel. Naenkrat pa preneha.

Vabljenje ni nič izdalo.

To je bilo Luki uganjka.

Za ušesi se je praskal ter zrl na ubogo stvarco.

„Ravno tega mrjaščeka bi bil rad vzredil za pleme,“ meni čez nekaj časa. „Je od posebno dobrega očeta ter je v pričetku tudi dobro rasel. Ubiti ga bom moral, kajti prasiček, ki ne jé, ni nič vreden.“

Luka je hotel svoj namen takoj zvršiti ter je šel iskat sekire ali kladiva. Dekla bi bila pa rada rešila revno stvar, a ni vedela, kaj početi. K sreči je zagledala Razumnika, ki je ravno mimo šel. Hitro je poklicala dobrega, po vsi vasi znanega svetovalca. Radovoljno se je Razumnik odzval njeni prošnji.

Obenem z Razumnikom stopi v svinjak Luka s kladivom v roki. Hotel je namreč prasička pobiti.

„Kaj pa nameravaš s kladivom?“ vpraša Razumnik Luko.

„Tegale malega mrjaščeka hočem končati, ki nikakor noče več jesti,“ pravi Luka.

„Kaj pa mu je?“ vpraša sosed. „Poglejmo, če je tvoja namera opravičena. Jaz na primer svojih prasičkov ne pobijam s kladivom, marveč jih rajši vzgajam.“

„Če so pa od dneva do dneva slabši in nočejo jesti, kaj naj potem naredim drugega, kakor da jih odstranim,“ odgovori Luka. „Vsaj se mi potem ni treba več jeziti, če stopim v svinjak.“

„Deloma imaš prav, Luka,“ tolaži Razumnik. „Preden pa svoj morilni namen zvršiš, hočemo vendar prasička pregledati.“

„Prav ustrežeš mi, če mi daš kak dober svet,“ odgovori nekoliko pomirjen Luka ter dene kladivo na stran. „Bilo bi mi zelo veliko na tem, da bi tega mrjaščka mogel vzrediti. Pa je že vedno tako; vsako veselje se človeku pokvari!“

„To je torej zarod tele svinje,“ vzklikne sosed. ko zagleda živahne in lepe pujske.

„Koliko so stari?“

„Nekako 5 do 6 tednov,“ odgovori Luka. „Vsi so lepi in zdravi, razen tega reveža.“

„Za njih starost so izborni,“ pravi sosed. „Tu imajo tudi prst; to je prav. Starka kaže, da ima obilo mleka. Na vimenu je to poznati. Kakor tukaj v tej posodi vidim, daješ ječmena in drugo pičo. Krma torej ni vzrok.“

Razumnik opazuje bolno živalco. „Zelo medla in slaba je,“ pravi. „Torej pač ne more jesti.“

„Bi že jedla,“ pravi dekla, ki je zraven stala, „a vselej kmalu neha. Kadar prinesem pičo, precej prihiti. Počasi jé, in včasih zraven zacvili, kakor da bi jo kaj zbolelo.“

„Potem pa poglejmo, če pujse ni v gobčeku kaj bolno. Vjemite ga,“ veli Razumnik.

Dekla vjame prasička. Razumnik mu odpre rilček, opazuje zobovje, potem pa smeje pravi: „Poglej no sem, zakaj tvoj mrjašček ne more jesti. Okli sta noter obrnjeni. Če uboga žival hoče jesti, pa se grize v svoj jeziček, ki je že ves ranjen.“

„Luka, poprej nisi prijel za pravo orodje. Majhne klešče so v tem slučaju bolj umestne kakor kladivo.“

Začudeno je Luka gledal ostri okli, ki sta noter rasli. Potem je pa šel po klešče. S pomočjo Razumnika je poščipal vražja zoba.

„Tako, sedaj bomo videli, če je najino delo kaj pomagalo,“ meni sosed ter postavi žival k vimenu starke. „Ovire ni nikake več in jezik se ne more več raniti.“

Izstradana živalca je hitro prišla za sesek. Hlastno je sesala.

„Sedaj ne cvili,“ pravi dekla. „V zadnjem času je nikdar nisem videla toliko časa sesati. Menim, da ji je res pomagano!“

Oba moža je zabavalo gledati ubogo žival, ki se je čez dolgo časa zopet mogla nasititi.

„Kako naj pa sedaj postopam pri krmljenju?“ vpraša Luka. „Ali naj še dajem kaj posebnega pri-boljška?“

Razumnik nekoliko pomisli in pravi: „Čez nekaj dni moreš te prasičke odstaviti, kajti vajeni so že jesti iz korita. Ko bodo prasički odstavljeni, pa pustite mrjaščeka še 10 do 14 dni pri starki. Videl boš, kako imenitno se popravi. Kar je zamudil, more na ta način najbolj zopet dohiteti.“

To je Luka uvidel, zato je obljubil tako ravnati in je pristrčno zahvaljeval dobrega soseda.

Razumnikov nasvet se je izborno sponesel.

Preden so pretekli 4 tedni, je mali mrjašček svoje sestre in brate dohitel na teži in velikosti. Luka je pozneje imel še veliko veselje nad to živaljo. Kolikorat je pa zagledal kladivo, vselej se je spomnil, kako dobro je bilo, da je prej poslušal svojega soseda, preden je s kladivom pobil mrjaščeka.

XXXIV. Sajasti prasički.

Doli v vasi je imel stari Gašper tudi prav čudno bolezen v svojem svinjaku.

Ravno je bil s svojo ženo v svinjaku ter je gledal svojih šest mršavih prasičkov.

Svinjak je bil majhen, nizek in nesnažen. Od sten je kapala mokrota.

Koči so bili polni nesnage, in če se je stopilo na desko na hodniku, je iz vseh špranj sikala gnojnica.

Pujski so bili v lesenem koču.

Nekteri so nemirno okrog tekali, drugi so se pa skrivali v blatnati stelji.

„To je vendar nekaj čudnega s temi prasički,“ prične Gašper. „Od dne do dne so slabši. Vendar pa jedo in tudi starko vselej do čistega posesajo.“

„Kaj pa je to?“ vzklikne Gašperjeva žena. „Kolikor morem v temi videti, so prasički čisto črni!“

Gašper odpre vrata, da more svetloba v hlev. Začudeno gleda mršave živali, potem pa prestrašeno pravi: „Kakor oglje so črni! Kaj je to? Taki so, kakor bi jih bil kdo čezinčez s sajami potresel.“

Komaj je stara žena pri boljši svetlobi videla svoje popolnoma ocrnele pujske, je strahu sklenila roki. „Križ božji“, je dejala, „tukaj je pa nekaj posebnega. Kaj meniš Gašper?“

Gašper pa niti odgovoriti ni mogel. Samo zabodeno je gledal ocrnele pujske in zdihoval.

„Prasiče je kdo zagovoril,“ pravi čez nekaj časa žena. „Tukaj se je nekaj nenaravnega zgodilo.“

Ko je Gašper zopet malo k sebi prišel, je dejal: „Jaz grem gor k Razumniku in mu povem, kako je pri nas.“

„Ta ti tudi ne bo pomagal,“ godrnja žena. „On je pač prebrisan človek, a v take reči ne veruje.“

Gašper se je odpravil na pot in je kmalu dobil Razumnika ter mu je potožil svojo nesrečo.

„Torej črni kakor saje so tvoji pujski,“ prične Razumnik, ko je Gašper končal svoje zmedeno poročilo in trdil, da ne more biti vse naravno.

„Bomo videli,“ pravi smeje Razumnik ter krene proti Gašperjevi hiši.

„Spusti svoje začarane pujske na prosto, kajti v tem nesnažnem brlogu človek niti svojega nosu ne vidi,“ pravi Razumnik, ko je z Gašperjem prišel pred svinjak. „Svetloba ubogim živalim pač ne bo škodovala.“

Gašper je odprl svinjakova vrata in vunkaj je počasi prišlo 6 cvilečih mršavih pujskov. Nekteri so bili po vsem životu črni, drugi so pa imeli le nekatere črne lise.

„No, to je pa lepa družba,“ vzklikne smejé Razumnik. „Gašper, te pa pošlješ na prihodnjo razstavo, kajti malokteri prasičerejec te more posekati.“

„Pusti to in ne zasmehuj me ter mi rajši povej, kaj naj storim,“ odgovori nekoliko razžaljen Gašper. „Povej, kakšna bolezen je to? Ali je nalezljiva? Odkod je? Ali je slednjič vendar kakšen hudoben človek

prasiče zagovoril? Kaj takega pač ti sam še nisi videl, čeprav si izkušen mož.“

„Ujemi ktereга teh zamorskih pujskov,“ veli Razumnik. „Moram vendar nekoliko natančneje ogledati te stvore.“

Gašper ujame eno žival ter jo vzame v naročje.

„Poglej semkaj,“ pravi sosed. „To črnilo je skorja nesnage, ki se drži kože. Žival je sajasta, ima namreč sajasti izpuščaj ali smolnate grinte. Najprej se narede na koži mehurčki. Vidiš, tule to še prav dobro vidiš. Ko mehurček počí, se izceja neka klejnata tekočina, ki počrni, kadar se posuši.“

„In to je naredil le kak hudoben človek!“ trdi Gašper.

„Ne!“ odgovori sosed, „tega niso naredili hudobni ljudje, temveč slab in nesnažen svinjak in menda tudi neprimerno krmljenje tvoje stare doječe svinje. A o tem bova še pozneje govorila. Poglej semkaj!“

Skorjo morem tukaj privzdigniti. Pod skorjo je koža nekoliko mokra. Tukaj zraven je pa koža žuljasta in nagrbančena.

Živali tudi strašno srbi. Ali ne vidiš, kako se praskajo in drgnejo?“

„Da, vidim,“ potrdi Gašper. „Ali se da kaj pomagati, ali bodo ozdraveli?“

„Pri temle pujsku, ki je čezinčez sajast, ki ima vso kožo obolelo, se bo težko dalo še kaj narediti,“ odgovori Razumnik. „Druge upam še rešiti. Poprej pa poglejva tvoj svinjak.“

„Ali naj prižgem svetilko?“ vpraša Gašper. „Notri je zelo temno, in zato smo šele danes zapazili, da so prasiči očrneli.“

„Lep svinjak to, če je treba v njem pri belem dnevu luč prižigati,“ pripomni Razumnik. „Ni čuda, da koža oboli. Prižgi torej luč, če hočeš.“

Gašper je hitel v hišo, in njegova žena je kmalu prinesla zamazano in zakajeno svetilko, potem so pa vsi skupaj šli v svinjak, kamor so poprej še pognali vse pujske, ki so zelo neradi šli v svoj nesnažni brlog.

„Svinjak je strašno moker in nesnažen,“ pravi Razumnik. „Noter ne moreta ne luč in ne svetloba, in edini dohod je tukaj iz kravjega hleva.“

Malo okence tu gori ne daje svetlobe, ker so šipe oslepljene in polne nesnage.

Pri vsakem koraku, ki ga naredim, škropi gnojnica.

Tudi v koču ni bolje. Gašper, to ni prostor za mlade živali, celo ne za angleške žlahtne pujske. Ta nesnažni svinjak je že samzase sposoben, da povzroči kužne bolezni.

Sedaj pa hočem še druge vzroke zaslediti, Gašper! Ščim pa krmiš doječo svinjo?"

„Dobiva še stari krompir,“ odgovori Gašper. „Res ni več posebno dober, a poleg tega dajem še peso, nekoliko krmske moke in pomije iz kuhinje. Mleka in pinjenca ne morem skoraj nič dajati, ker so vse krave breje, in tisto malo mleka, kar ga imamo, porabimo v hiši.“

„Tako krmljenje ni primerno,“ odgovori sosed. „Napol gnil in kaleč krompir, pomije in repa delajo slabo mleko. Če hočeš, da bodo tvoji prasički ozdraveli, potem moraš predvsem starko drugače krmiti. Pokladaj svinji otrobov, zdrobljenega ovsa ali ječmena ter pinjenca, ki ga boš za eno svinjo pač dovolj imel. Razen tega krmi deteljo, sploh zeleno klajo. Saj je sedaj pomlad, in kmalu bo konec maja. Kolikor tale svinja potrebuje detelje, je moraš že danes nakositi. Potem pa tudi svinjak vendar popravi!“

„Da bi svinjak prezidal, nimam denarja,“ odgovori Gašper. „Saj vem, da bi bilo potrebno.“

„Od nove stavbe ali prezidavanja ne govorim,“ pravi Razumnik. „S par deskami pa vendar lahko poskrbiš, da ubogi pujski ne bodo v gnojnici ležali. Potem pa izpuščaj prasiče pridno na prosto. Zločin je, če se pujski ob takem vremenu puščajo v tej mokri luknji. Zapomni si to.“

Poparjen obljubi Gašper ubogati svojega soseda. Čez nekaj časa vpraša, ali je pujske kaj zdraviti.

„Gotovo se mora nekaj narediti,“ zagotavlja Razumnik. „Predvsem moraš ta uboga, črna revšeta dvado trikrat skopati v mlačni vodi, ki ji dodaj na vsak liter žličico lizola. Po kopanju zdrgni živali vselej s suhimi otrobi do suhega. V koču, kjer so prasički, nastelji z dobro in čisto slamo. Prav storiš, če prasičke kmalu

odstaviš. Kadar bodo odstavljeni, jim dajaj kruha na vodi ali kaše iz kuhanega in zdrobljenega ovsa. Poleg tega naj dobivajo še cela ječmenova zrna.“

Gašper je obljubil, da vse tako naredi. Ostal je tudi mož beseda, in zato so okrevali vsi prasički, razen enega, in so prav čvrsto uspeli.

Za prihodnjo jesen je pa sklenil svinjak temeljito popraviti.

XXXV. Driska sesajočih prasičkov.

Bilo je v pričetku pomladi, v prvi polovici meseca maja. Nekteri gorki dnevi so vse zvalili na prosto.

Kopitar je svojo doječo svinjo z 9 mladiči izpustil na dvorišče na prosto.

Pomladno solnce je prijetno grelo. Živahno je starka z mladiči vred rila in brskala po tleh, ali pa je polegala in se grela na solncu.

Vreme pa ni bilo še stanovitno.

Od zahoda semkaj so se začeli kopičiti težki in temni oblaki.

Kmalu je završalo in pričel je padati mrzel dež, pomešan s točo.

Ko se je solnce skrilo in je pričel pihati mrzel veter, je hitela svinja z mladiči, ki so se bojazljivo tiščali starke, proti znanemu vhodu v svinjak.

Vrata v svinjak so pa bila zaprta. Krulječa svinja jih je hotela odpreti, a se niso dala.

Končno je morala v varnem kotu poiskati zavetja sebi in mladičem. V Kopitarjevi hiši so pa na svinjo in na njene mladiče popolnoma pozabili.

Šele nekaj časa potem, ko je nevihta minula, so jo spustili v svinjak.

Starka in mladiči so silno prezebali in so težko čakali, da so jim odprli vrata. Hitro so stekli na gorko steljo. Pujski so se vlegli vsi na en kup, da so se segreli. Svinja je pa najprej s slastjo požrla svojo južino, potem je pa tudi legla k počitku.

Pri večerji je Kopitarjeva dekla obžalovala, da je svinja z mladiči morala toliko časa čakati pred vrati in da je bržkone z mladiči vred morala silno prezebat.

Drugo jutro na vse to ni nihče več mislil.

Popoldne drugega dne je dekla, prišedša v svinjak, zapazila, da pujski niso ležali kakor navadno, skupaj na kupu, temveč so večinoma cvileči okoli tekali. Tudi je zapazila, da so vso steljo poblatili. Proti navadi se je vsak pujsek tamkaj iztrebil, kjer je ravno stal. Tudi starka je kazala manj teka kakor navadno, kajti v koritu je pustila ostanke opoldanske piče.

Vse to je sicer dekla zapazila, a pomembno se ji pa ni zdelo.

Prišel je tretji dan.

Neki pujsek je ves slaboten ležal v stelji. Ko ga je dekla na noge spravila, je iz sebe izpuštil čisto vodeno in smrdeče blato.

Starka, ki zaradi slabega vremena ni več prišla vun, je bila boljša; imela je dober tek.

Zaradi mladičev je pa dekla mislila, da mora sporočiti gospodarju.

Kopitar je prišel šele popoldne v svinjak. Prišel je pa takoj s seboj soseda Razumnika.

Prasiček ki je zjutraj ležal v stelji, je že poginil. Ko sta moža stopila h koču, sta precej spoznala, da imajo vsi prasički hudo drisko.

Jezno je Kopitar ogledaval mrtvega prasička.

„Kakor kaže, postaja reč sitna,“ pravi in se praska za ušesi. „Občutno škodo bi imel, če bi poginilo še kaj prasičkov iz tega izvrstnega gnezda.“

„Pujski imajo drisko in eden je že poginil,“ pristavi pomišljajoč sosed. „To je sitna reč. Če naj kaj ukrenemo proti nji, moramo najprej poiskati vzroka. Ali si morda krmo menjal, ali si pokladal kaj pokvarjenega ali kislega mleka?“

„Doječa svinja je bila ves čas enako krmljena,“ odgovori Kopitar. „Jaz ne vem pravega vzroka, naj premišljam, kolikor hočem.“

„Ali se je morda svinja ali so se prasički kdaj prehladili?“ vpraša čez nekaj časa Razumnik. „Prilike zadnje dni ni manjkalo.“

„Prehladiti se je starka že utegnila,“ pripomni dekla, ki je zraven stala in pazno poslušala pogovor mož.

„Kako to?“ vpraša sosed dekle, „kako se je to zgodilo?“

Sedaj je povedala dekla, kako je ostala starka z mladiči ob dežju in toči zunaj na prostem, kako so prezebali, dokler jih ni po nevihti noter spustila.

„Potem mi je vse jasno,“ pravi sosed, ko je dekla vse natančno povedala. „Prasiči so se prav pošteno prehladili. Najprej je starka dobila drisko, in vsled tega se ji je mleko izpremenilo ter je povzročilo, da so še pujski zboleli. Taka je ta zadeva. Kako je pa danes s svinjo? Ali more jesti?“

Dekla je povedala, da starki ne more več kaj biti, ker je zopet rada jedla. Tudi je driska pri njej popolnoma ponehala.

„Tem bolje!“ pravi Razumnik. „V tem slučaju ni treba nič zdraviti. Najpotrebneje je pujske varovati daljnega prehlajenja. Vendar bi bilo dobro pujskom dati nekoliko riževe kaše, in sicer na mleku kuhane. Vrhutega se more dejati v riževo kašo za vsakega pujska za noževo špico zdrobljene krede ali čreslove kisline, ki se dobiva v lekarni pod imenom tanin. Predvsem pa prinesi pujskom v koč par lopat prsti. Navadno to zadostuje, zlasti sedaj, ker je starka zdrava.“

Za slučaj pa, da do jutri zjutraj pujski ne bodo zdravi in da bo kateri še imel drisko, pa pošlji v mesto k živinozdravniku, da ti zapiše tanoform. Tanoform je izborno sredstvo proti driski pujskov, a se v lekarni dobiva le na živinozdravnikov recept.“

Razumnik je šel po opravkih, Kopitar je pa dal pujskom na posnetem mleku kuhanega riža, ki mu je primešal za vse pujske 1 g tanina. Ker je bil grenki tanin dobro pomešan s kuhanim rižem, so pujski to jed brez posebnih težav pojedli. Tudi je Kopitar v riž nastrejal nekoliko krede. Popoldne je velel prinesiti pujskom tudi nekaj lopat prsti. Pujski so se kmalu spravili nad prst in so veselo brskali po njej.

Drugi dan so bili vsi zdravi in so zopet ležali na kupu kakor snopje.

XXXVI. Kile v dimljah.

„Kaj naj počnem s pujski?“ vpraša Razumnika nekega dne kmet Matevž. „Eden ima tako kilo v dimljah, da mu visi skoraj do pet.“

„Pokaži mi prasičke,“ odgovori Razumnik, ki je bil takoj pripravljen spremiti Matevža na njegov dom.

„Koliko so pa stari?“ vpraša Razumnik med potom.

„Osem tednov so že stari,“ odgovori Matevž. „Kila se je pa zadnji čas zelo povečala. Pred tremi tedni ni bilo veliko zapaziti.“

Moža sta kmalu prišla na Matevžev dom. Šla sta v svinjak k dotičnemu koču.

„To so tisti prasički,“ pravi Matevž. „Eden ima kilo v dimljah, druga dva pa na popku.“

„To je strašanska kila, Matevž!“ vzklikne Razumnik. „Saj je taka kakor otročja glava.“

„Ali je še kaj pomoči,“ vpraša Matevž. „Menda bo najbolje, če pujska zakoljem?“

„Tega bi jaz sedaj ne storil,“ pravi sosed. „Koliko pa dobiš za tako živalco? Vsekako malo!“

Imaš pa dve drugi poti. Ali daš po živinozdravniku kilo odstraniti, ali pa prasička precej pričneš pitati in ga 4—5 mesecev starega prodaš. V tem slučaju se bo težko kak mesar spotikal nad kilo in nad tem, da je prasič mrjasec. Meso toliko starih mrjascev je ravno tako dobro, kakor od rezanih prasičev. Tudi se žival v tej starosti ravno tako rada pita, kakor če je rezana.“

„Ali bi ne bilo bolje, pujsku kilo odstraniti?“ vpraša še enkrat Matevž. „Moj sosed Poljanec je pred dvema letoma dal kilo odstraniti. Pujska je potem spital in prav dobro prodal.“

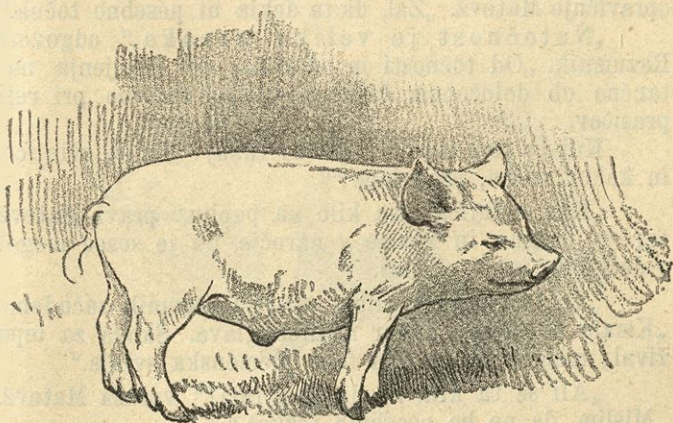
„To se pač da narediti, kakor sem že prej omenil,“ odgovori sosed. „Operacija tudi ni težka; seveda jo mora narediti izkušen živinozdravnik.“

„Ali so kake nevarnosti pri operaciji?“ vpraša Matevž.

„Navadno ni posebne nevarnosti; vendar se marsikaj lahko pripeti in nevarnost ni popolnoma izključena. Vsekako pa na dotičnih mestih v ugodnem slučaju nastane velika oteklina, ki je neprijetna.“

„Kako to?“ vpraša Matevž. „Če oteklina kmalu izgine, potem ne škoduje veliko.“

„Oteklina samaodsebe izgine,“ odgovori Razumnik. „A oteklina povzroča živali prav velike bolečine, in zato ne jé. Pogostokrat pritisne še groznica. Če taka žival nekaj dni ali morda ves teden nič ne je, potem tako shujša, da potrebuje več tednov, da zopet dobi težo, ki jo je imela pred operacijo. Upoštevati je pa tudi stroške za živinozdravnika. Premisli torej in posvetuj se, če hočeš, z živinozdravnikom.“

Podoba 34.

Prasiček z majhno kilo.

„Tako, sedaj sem vse razumel,“ pravi Matevž, ki je pazno poslušal. „Če dam prasička zaradi kile v mošnji operirati, potem ga izpostavim nevarnosti, ki sicer ni velika. Korist srečne operacije pa ni posebna, kajti žival bo gotovo nekaj časa izgubila dober tek, in bom potem moral dlje časa pitati. Za sedaj tega mrjaščka ne bom dal operirati, a jutri povprašam mesarja, ki mu prodajam prasiče, če se bo kaj spotikal nad kilo, če mu čez 8 tednov žival prodam.“

„Tudi jaz ti tako svetujem,“ odgovori сосед, ki je šel proti drugemu koču.

XXXVII. Kile na popku.

V tem koču sta bila dva odstavljeni mrjaščeka. Ko sta se moža približala, pritekla sta oba prasička k železni ograji ter sta se cvileča spenjala po železnih vratih.

„Ali sta prasička tako lačna?“ vpraša Razumnik.

„Poglej, Matevž, kako se postavljata na zadnji nogi in se spenjata. Potem ni čuda, če tvoji prasiči dobivajo kile.“

„Dekla se je to pot s krmo nekoliko zamudila,“ opravičuje Matevž. „Žal, da ta dekla ni posebno točna.“

„Netočnost je velika napaka,“ odgovori Razumnik. „Od točnosti in od reda, od krmljenja natančno ob določenem času je veliko zavisno pri reji prasičev.“

Kaj pa je s temile prasički tukaj? To so svinjice, in kakor vidim, prav lepe?“

„Ena svinjica ima kilo na popku,“ pravi Matevž ter jo dvigne in vzame v naročje, da je sosed mogel videti kilo in jo otipati.

„To je pa grda kila,“ pravi Razumnik začudeno. „Kmalu bo velika kakor majhna glava. Škoda za lepo žival; mislim, da bi bila lepa plemenska svinja.“

„Ali se ta kila ne da operirati?“ vpraša Matevž. „Mislim, da ne bo posebnih težkoč.“

„S to kilo ni veliko več početi,“ zagotavlja Razumnik. „Morda bi se dala odpraviti s precepom. Razen tega bi bila tudi operacija mogoča, če se koža bule varno prereže, čreva noter potisnejo in se potem razpoka zašije. Ta operacija je zelo nevarna. Tudi tega, da bi kilo odpravil s precepom, ne morem svetovati.“

„Potem to svinjo čez nekaj tednov prodam mesarju,“ se odloči Matevž. „Nepotrebnih stroškov si ne maram delati; svinjico odebelim, in če se kaj zgodi, pa škoda tudi ne bo tolika. — Tudi drugi pujssek ima kilo, zato bo tudi pri njem naboljša pomoč, če ga kmalu dam mesarju.“

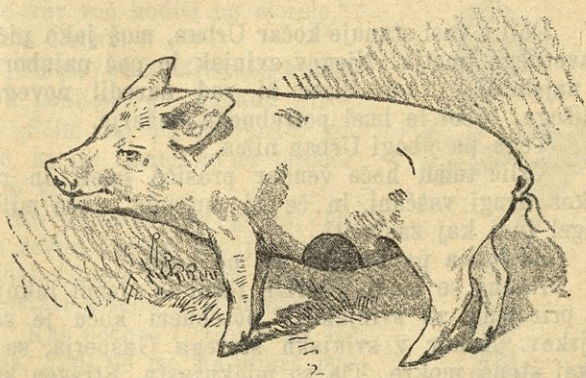
„Ujemi ga in prinesi mi ga sem!“ veli Razumnik. „Mislim, da bi se temu dalo na preprost način pomagati.“

Matevž privleče cvilečega in upirajočega se prasička.

„Kila je komaj za oreh velika (glej podoba 34.),“ pravi Razumnik. „Poskusimo z obližem. Pošlji k mizarju po ponev za klej (lim) in prinesi kos platna. Iz platna izreži okroglo krpo s premerom kakih 10 cm.“

Matevž je vjetega prasička postavil na tla, potem je pa odšel po naročeno. Kmalu se je vrnil s ponvijo in s krpo.

„Ali je tale klej morda pregost?“ je vprašal. „Ali naj še vode dolijem.“

Podoba 35.

Prasiček s poklejenim obližem, ki kilo nazaj tišči.

„Kolikor gostejši, toliko boljši je,“ zagotavlja Razumnik. „Ne sme pa biti premrzal. Ta je še dovolj gorak,“ pravi sosod, ko je s prstom poskusil. Na to vzame čopič ter kilo in kožo okoli nje dobro namaže s klejem. Pri tem delu je prasiček ležal na hrbtu. Ko je bilo narejeno to, je tudi krpo namočil v kleju in jo je prilepil na namazano kilo. Z roko je toliko časa tiščal na kilo in čreva v vampu držal, da se je krpa posušila in se trdno prilepila na kožo. Trajalo je pa kakih 10 minut, preden se je obliž dobro prijel.

„Tako, sedaj obveza drži!“ je dejal smeje Razumnik, ko je videl tekati poklejenega prasička (glej pod. 35.).

Obliž se je dobro držal.

Čez 6 tednov, ko so obvezo odvzeli, in sicer so jo z gorko vodo omehčali, je bila kila izginila. Matevž je bil tega silno vesel. Ozdravljena svinjica je postala izborna plemenska svinja.

Druga dva kilava prasička je pa Matevž precej prodal mesarju, ko sta se odebelila. Mesar se za kile niti zmenil ni.

XXXVIII. Prasiči z mehkimi kostmi.

Doli v vasi stanuje kočar Urban, mož jako pičlega posvetnega imetja. Njegov svinjak je pač najubornejši in najslabši v vasi. Sicer bi rad naredil novega in boljšega, če bi le imel potrebnega denarja.

Tega pa ubogi Urban nima.

Vzlic temu hoče vendar prasiče imeti in rediti kakor drugi vaščani, in če bi mu bila sreča mila, bi mogel tudi kaj zaslužiti.

Zaslužka pa to leto nič ne kaže.

Ravno se mudi v mrzli, tesni in vlažni luknji, ki je prirejena za svinjak. V posebnem koču je sedem pujskov. Kakor v svinjaku starega Gašperja, so tudi tukaj stene mokre. Tla so mlakužasta. Strašen smrad človeku brani dlje časa ostati v tem svinjaku.

Vrhutega je prostor tako tesen, da se uboge živali v njem komaj obračajo.

Pujski leže v stelji. Semtertja kateri boleстно zavili. Vsi so izredno medli. Žalostno zre ubogi Urban na slabi zarod, ki je toliko pričakoval od njega.

V koritu je še obilo ostankov zadnje krme.

„Zopet niso vsega pojedli,“ mrmra Urban. „Od dne do dne manj jedo.“

Kaj le je pujskom?

Poginil sicer še nobeden ni, če bo pa 2 do 3 tedne tako, potem pa lahko vse pobijem in zagrebem, ker tako ne bodo zanič.

Naj jih izpustim na prosto, kajti danes je čez dolgo časa zopet enkrat lep dan.“

Odprl je duri koča in stopil vanj.

Cvileč so se pujski skupaj stisnili, a vstal ni nobeden, in šele, ko jih je Urban prišel s silo kvišku spravljati, so se nekteri dvignili, a so silno vikali.

„Nič drugega ne znajo kakor ležati in cviliti, te presnete mrhe,“ pravi jezno. „Človek bi kar na čarovnice veroval; najboljše krme ne marajo. Četudi h koritu pridejo, pa ga kmalu puste in se zarijejo v steljo.“

Godrnjajočemu Urbanu se je slednjič posrečilo vse pujske kvišku spraviti. Kruljavo in silno počasi so revne stvari tavale vunkaj na prosto. Nekatere so pri vsakem koraku zacvilile. „Danes pa že kar več hoditi ne morejo,“ godrnja Urban.

„Tu pač ne bo drugače, kakor da jih pobijem,“ je obupano ječal.

„Sčim naj pa poplačam izdatke, ki jih imam, če mi prasiči nič ne vržejo?“

Ko je zabodeno gledal na svoje revne pujske, ga je nekdo poklical. Obrnil se je in videl za seboj stati soseda Razumnika.

„Kaj počneš Urban?“ ga ta vpraša. „Zdi se mi, da nimaš posebno veselih misli.“

„Svoje bolne pujske ogledujem,“ odgovori potrto.

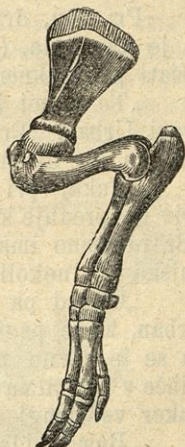
„Od dne do dne so slabši. Pred tremi tedni bi bil dobil po 20 K za par, a danes mi nihče ne da niti 10 K.“

„Prav imaš,“ odgovori Razumnik. „Niti zastonj bi ne maral teh revnih, medlih revčkov.“

„Jaz pač nimam sreče s prasičjo rejo,“ meni otožno Urban. „Vsi drugi sosedje imajo srečo, a mene se tembolj ogiblje, kolikor več je potrebujem.“

„Sreča ne odločuje, ljubi Urban,“ odgovori soseda. „Vzroke je drugod iskati.“

„Kje pa?“ vpraša Urban dvomeč... Moji prasiči dobivajo najboljši krompir, mleko in pomije. Tudi po

Podoba 36.

Vsled omehčanja kosti
skrivljena sprednja
prasičja noga.

nekaj perišč ječmena jim dajem. To je menda dovolj? Moji sosedge tudi ne krmijo drugače. Jaz ne morem umeti, kje tiči vzrok in kakšna bolezen je to.“

Med tem je Razumnik pazljivo ogledoval prasiče.

Po daljšem preudarjanju je rekel: „Kaj je tvojim prasičem, to ti že morem povedati; tudi vem za ime te bolezni. Tvoji prasiči bolehajo za hromoto, imajo mehke kosti ali dvojne ude, kakor ponekod pravijo.

Poglej sem! Pri tem prasiču je ves hrbet vdrt, vrhutega ima vso levo nogo skrivljeno. (Kosti take noge kaže pod. 36.).

Pri tem, drugem pujsku je vsa čeljust zabuhla, da je kar grda. (Tako črepinjo kaže pod. 37.). Tudi je slišati pri vsakem dihljaju neki poseben, hohljajoč šum.

„To se mi je že včeraj pri krmljenju čudno zdelo,“ pravi Urban. „Pri jedi je bilo to hohljanje še močnejše čuti, a jaz nisem vedel, odkod je to.“

„Tukaj pri tem, tretjem pujsku je skočni člen kriv in sprednje koleno je zateklo,“ nadaljuje Razumnik. „Brezdvomno imajo tvoji prasiči mehke kosti. Le dva pujska sta nekoliko boljša.“

„Odkod pa izvira ta bolezen?“ vpraša radovedno Urban, ki je pazno poslušal soseda. „Čudno se mi zdi, da se je ravno mojim prasičem kaj takega pripetilo. Nihče v vasi nima tako bolnih prasičev, in jaz jim strežem kakor vsi drugi sosedge.“

„Bomo videli,“ odgovori Razumnik. „Poglejmo v svinjak, sčim krmiš.“

Razumnik je šel z Urbanom v prostor, kjer je imel ta prasiče, toda ta prostor ni zaslužil imena svinjak.

„Ko je sosed prišel do korita, je videl v njem ostanke zadnje in tudi prejšnje krme.

Vzel je nekaj teh ostankov ter jih je poduhal.

„To je že čisto kislo,“ vzklikne. „Popolnoma je že pokvarjeno.

Korita nimaš snažnega. Kolikokrat pa snažiš korito? Povej mi odkritosrčno!“

„Takih del ne utegnem opravljati,“ pravi Urban in se stem ognje pravemu odgovoru. „Prasiči dobivajo svojo dobro pičo, pa je, žal, ne pojedjo dočistega.“

„Ali z drugimi besedami,“ pravi Razumnik, „prasiči naj sami skrbе za snago v koritu.“

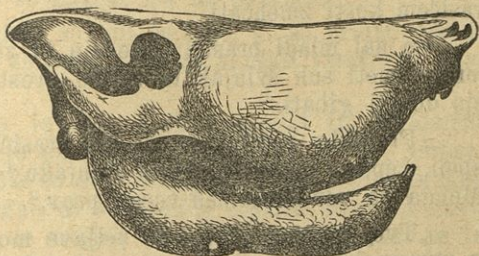
Urban, to je velika napaka. Če korito ni nikdar osnaženo in se ostanki krme v njem prično kisati, potem se tudi dobra, sveža krma skisa. Posledica tega so boleznι v prebavilih, ki k taki bolezni pomorejo, ali jo zakrivijo.

Kolikor pa vidim, pokladaš skoraj sam krompir.“

„Krompirja imamo dovolj,“ pravi Urban. „Drugega jim spomladi pač ne morem veliko dati.“

„Toliko in skoraj samega krompirja take mlade živali trajno ne morejo prenesti,“ razlaga Razumnik. „Prasiči morajo razen krompirja dobiti še otrobov, ječmena ali zdrobljenega ovsa. Tudi mleka morajo pujski dobiti. Koliko mleka pa tile pujski dobivajo na dan?“

„Vsi skupaj dobivajo po 3 l mleka,“ odgovori Urban. Razen tega jim dajem po nekoliko zdrobljenega ječmena, pomij in drugih odpadkov iz kuhinje.“

Podoba 37.

Prasičja črepinja; vsled omehčanja kosti je zgornja čeljust zabuhla.

„No, to menda tudi ne bodo posebni ugrizki,“ odgovori smeja se Razumnik. „S tako krmo pujskov pač ne odebeliš. Tudi je 3 l mleka za pujske bore malo.“

Čuj, Urban! Tako krmljenje je nezadostno za mlade prasičke, ki naj rasejo in naj delajo okostje ter meso. Iz samega krompirja se ne delajo kosti in meso.

Za toliko stare prasičke, ki so že nekaj tednov odstavljeni, je za vsakega treba na dan po 2 l posnetega mleka, $\frac{1}{2}$ kg zdrobljenega ječmena ali ovsa in $\frac{1}{4}$ kg otrobov. Krompirja ni dajati čez 1 $\frac{1}{2}$ kg na dan.

In kaj krmiš ti? Skoraj samo krompir.

Potem ne odstranjuješ ostankov krme. Zdrobljen ječmen pa menda z dvema prstoma potresaš po krmi, kakor o Božiču kadilo na žerjavico. Na temle zmečkanem krompirju ga vsaj ne vidim več.

Vrhutega ima pri nas krma sploh malo fosforovokislega apna v sebi.

Tega apna, ali kakor mi pravimo klajnega apna, najbrž tudi ne daješ. Kaj ne da?“

Urban odkima.

„Potem pa še tale tvoj svinjak,“ nadaljuje Razumnik. „Tu ni prostora, zraka in svetlobe; a obilo je gnojnice, nesnage in smradu.

Urban, ta svinjak je naravnost stranišče. V takem brlogu, v takem zraku in pri taki krmi se morajo prasičem kosti zmehčati.

Če naj mladi prasiči uspevajo in zdravi ostanejo, morajo imeti suh svinjak in toliko prostora, da se morejo dovolj gibati.“

„Preteklo poletje so mi pa prasički prav dobro uspeli, čeprav so bili v temle svinjaku,“ odvrne Urban. „Menda pa vendar nimaš vsega prav.“

„Tvoj ugovor ne vzame veljave mojim besedam,“ ga zavrne izkušeni sosed.

„Zle posledice slabega svinjaka se poleti seveda tako ne kažejo, ker so prasiči lahko ves dan na prostem. Potem si pa preteklo leto skoraj gotovo prasičke drugače krmil kakor sedaj.

Gotovo so dobivali več mleka, otrobov in zelene klaje. Pomisli, ali imam prav ali ne?“

Urban je nekoliko premišljal, potem je pa dejal: „Lansko poletje so prasiči res več mleka dobivali. Takrat smo imeli veliko mleka. Konec maja mi je krompir že pošel, zato sem prasičem pokladal odpadke z vrta ter iz kuhinje in precej otrobov, ki sem jih moral kupiti. Zunaj na prostem so pa prasiči tudi marsikaj dobili.“

„No, vidiš! pravi Razumnik. Tako se je stvar razjasnila. Lansko leto si čisto drugače krmil. Prasiči so dobivali več mleka, veliko otrobov, zelenjavo in vrhutega še tisto, kar so zunaj dobili.

V temle stranišču jim ni bilo treba neprenehoma biti. Pregibali so se dovolj in so mogli tudi prst žreti. Pujski so torej imeli vse pogoje, da so mogli uspevati.

To pomlad je bilo pa vse drugače. Krma je bila druga, in sicer nezadostna, oziroma nepravna, in pri sedanji mokri pomladi pujski dosihdob niso mogli na prosto.

To je vzrok, da so vsi pujski iz tega gnezda zanikarni.

Sedaj pa pojdiva, Urban, vunkaj na dvorišče k tvojim pokvekam. Rad bi jih malo natančneje ogledal!“

Moža sta še enkrat šla na dvorišče.

Med 7 pujski so bili še trije, ki so pridno brskali po tleh. Drugi so ležali. Če so skušali vstati, so takoj zacvilili.

Dlje časa je Razumnik opazoval tri živalnejše pujske, potem je pa dejal: „Morda bo še šlo, Urban! Tle trije prasički so še dovolj ješči. Prav pridno brskajo po tleh. Na nogah ni še opaziti oteklih udov ali krivih kosti. Le eden te trojice malo bolj šepa. Obdrži te tri pujske, kajti sedaj je prišel čas, da bodo mogli na prosto.

Za tri pujske bo 3 l mleka za silo zadostovalo. One pokveke pa, ki že več vstati ne morejo, pobij, ali jih pa zakolji in speci. Želim ti dober tek! Po tem kupi otrobov in jih dajaj vsakemu prasiču poleg zdobljenega ječmena po $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$ kg na dan.

Ob lepem vremenu spodi prasiče za ves dan na dvorišče.

Zatrdno se nadejam, da na tak način te tri prasičke kvišku spraviš.“

„Ali mi ni treba nič drugega narediti? vpraša Urban, ki ni več dvomil o tem, kar mu je dobri sosed povedal. „Ali naj dajem tudi kaj soli?“

„Če daješ pomije, potem sol ni potrebna,“ pravi Razumnik.

„Klajnega apna pa vendar daj, in sicer dvakrat na dan med krmo pomešanega, vselej za vsakega prasiča za dobro noževno špico, kajti fosforove kisline tvoji prasiči najbolj nujno potrebujejo.

Do prihodnje zime pa svinjak temeljito popravi, drugače rajši opusti prasičjo rejo v mrzlem letnem času.“

„Jaz pa hočem, da moja svinja dvakrat na leto stori,“ odgovori Urban. „Saj bi bilo škoda, če bi le enkrat storila.“

Razumnik je še enkrat šel v brlog, ki ga je imel Urban za svinjak in ki je bil z majhnim okencem v zvezi z govejim hlevom.

Zvedavo je gledal okrog sebe, potem je pozval Urbana in mu dejal:

„Poglej, tvoj hlev je dovolj prostoren. Poleg starih goved, ki notri stoje, prav lahko vanj spraviš tudi pujske.

Naredi tamle v onem kotu lesen paž. Tla so tlakana, torej suha, in tudi stene so suhe. Z majhnimi stroški moreš prirediti prav primerno zimsko bivališče za pujske. Hlev je tudi dovolj gorak.

Prasičkom daj potem vsaj po 2 l posnetega mleka ali pinjenca in $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$ kg otrobov na dan. Poskrbi tudi, da bodo imeli tukaj v hlevu prsti na razpolaganje.

Tako! Sedaj pa srečno, in če me boš ubogal, boš imel tudi ti srečo pri prasičji reji!“

Hvaležno se je Urban poslovil od prijaznega in postrežljivega soseda.

Štiri krevljaste pujske je Urban zaklal. Pečenka ni bila bogve kakšna, a v hiši reveža vendar tudi taka velja. Ostali pujski so se ob boljši ter izdatnejši krmi in vsled bivanja na prostem prav dobro popravili.

Čez 4 mesece jih je Urban prodal in je zanje stržil lepe kronice.

XXXIX. Zdravljenje izvinjenih in zlomljenih prasičjih nog.

Urban je povedal svojemu sosеду, kočarju Anžetu, ki se je tudi pečal s prasičjo rejo, kako dobro ga je poučil Razumnik.

Nekega jutra je Anže opazil, da neki odstavljen šestedenski prasiček ne more skoraj več vstati. Prestrašen je šel po Urbana, ki je takoj prišel.

„Ravno tako se je pri meni pričelo,“ pravi Urban. „Zdi se mi, da so tudi tvoji prasički oboleli za hromoto.“

„Prasički so vsi zdravi in živahni,“ odgovori Anže; „jaz menim, da je bilo pri tebi drugače, zato grem rajši gor v vas po Razumnika.“

Ko je ta čez nekaj časa prišel, je hotel bolnega prasička vjeti, da ga laže preišče. Razumnik je prasičevo bolno nogo vlekel in stiskal.

Pritisk na bicelj je prasička očitno bolel; tudi je žival cvilila, če se je člen pregibal.

„Noga je nekoliko izvinjena,“ razlaga Razumnik. „Bržkone je prasič z nogo obtičal v kaki globini, ali je pa nerodno stopil.“

„Kaj je početi?“ vpraša Anže. „Je li kaj pomoči?“

„Najbolje bo narediti poklejeno obvezo,“ odgovori sosed. „Ta je najboljša, najmanj zamudna in najmanj sitna.“

„Kakšna pa je ta obveza?“ vpraša Anže. „Jaz je še nisem videl in je tudi ne znam narediti.“

„To ti precej pokažem,“ pravi Razumnik. „Skoči tja k mizarju po ponev za klej in segrej nekoliko kleja (lima). Med tem časom naj pa tvoja gospodinja nareže iz platna povojev.“

Ko je bilo vse naročeno skupaj, je Razumnik narezane povoje poklejlil ter jih je odspodaj navzgor tesno ovijal okoli izvinjenega člena.

Med tem časom je Anže žival krepko držal. Kmalu je sosed delo dovršil. Čez četrto ure se je obveza strdila.

Pujsek je takoj nogo laže rabil. Čez nekaj tednov so obvezo odvezli, in pujsek ni več čotal.

„Take obveze so tudi prav izvrstne, če si kak pujsek nogo zlomi,“ pravi Razumnik. „Večkrat doječa svinja pohodi kakega pujska, ali si pujsek na kak drug način zlomi nogo. Takega pujska ni treba precej dejati na raženj, temveč ga je poskusiti ozdraviti s tako poklejeno obvezo.“

„Ali so take obveze tudi za odrasle prasiče?“ vpraša Anže. „Lansko leto sem moral zaklati brejo svinjo, ker si je nogo izvinila.“

„Ravno danes zjutraj sem breji svinji tako nogo obvezal,“ odgovori Razumnik. „Spremi me, pa ti pokažem svinjo in obvezo.“

„Prav rad,“ pravi Anže. „Takoj se napravim.“

Gori v sosedovem svinjaku je prijazni Razumnik pokazal Anžetu svinjo, ki ji je zjutraj poklejl nogo (glej pod. 38.)

Svinja si je namreč nogo izvinila, ko je stopila z odra.

„Danes zjutraj svinja niti ni mogla na nogo stopiti,“ pravi Razumnik. „Sedaj pa že stopa, četudi previdno. Čez tri do štiri tedne odvezamemo obvezo. Do tedaj bo izvinjena noga zdrava.“

Res se ni motil. Ko je Anže prišel čez 4 tedne mimo, je videl svinjo z mladiči zunaj na tekališču. Obveze ni več imela in prav nič ni čotala.

„Takele poklejene obveze so pa res izvrstne,“ je sam pri sebi dejal Anže, korakajoč proti domu.

„Pri mojem prasičku je taka obveza hitro pomagala, in ravno tako pri tej veliki svinji. Res imenitno sredstvo.“

XL. Ikrasti prasiči in nevarnost odprtih stranišč na kmetih.

Ravnokar je pismonoša prinesel Vogelniku pismo. Ko ga je prebral, ga je ježno vrgel po mizi.

„Že zopet škoda,“ vzklikne razburjen.

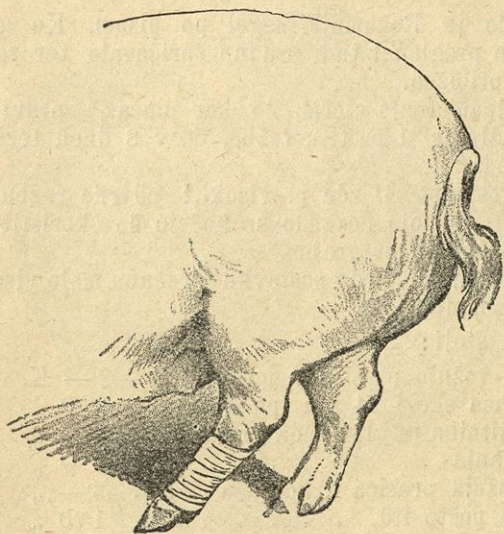
„Komaj človek misli, da bo kaj zaslužil, pa pride kaj vmes, in namesto zaslužka je izguba in še stroški povrhu. Vrag naj vzame vso prasičjo rejo.“

Še enkrat je pismo prebral, in potem je razmišljeval. Nato vtakne pismo v žep in sname klobuk s kljuko.

„Jaz grem gor k sosedu v vas,“ pravi ženi, ki je stala na kuhinjskem pragu.

„Zakaj si pa tako jezen?“ vpraša gospodinja. „Takega te že dolgo nisem videla!“

„Ni čuda!“ odvrne Vogeltnik. „Pred dvema tednoma sem prodal, kakor veš, mesarju v mestu pitanega prasiča.

Podoba 38.

Izvinjena noga, povita s poklejeno obvezo.

Mesar je prasiča precej plačal, zdaj mi je pa pisal ta lump, da je bil prasič ikrast, da mu moram kupnino 112 K vrniti in povrhu še 18 K plačati za stroške.

Tukaj je spričevalo živinozdravnika iz klavnice in račun. Sedaj naj plačam 130 K, in prasič je proč!“

„To je strašno,“ vzklikne prestrašena gospodinja. „Ob prasiča naj bomo, in še 18 K naj povrhu plačamo;

to ni prav in ne pravično. Pojdi no k Razumniku. Morda ti bo on vedel svetovati; saj mi se ne spoznamo.“

„Ta namen ravno imam,“ odgovori Vogelnik. „Plačati bo še vedno čas.“

„To poglej, sosed,“ prične Vogelnik pri Razumniku. „Nekaj lepega se mi je napeklo. Pred 15 dnevi sem prodal mesarju v mestu pitanega prasiča, in danes mi je pisal, da je bil prasič ikrast, da ga je konjač vzel, da moram ves denar vrniti, povrhu pa še 18 kron stroškov plačati. Kaj naj naredim? Ali je to vse upravičeno?“

Molče je Razumnik segel po pismu. Ko ga je prebral, je pregledal tudi uradno spričevalo ter račun, ki je bil priložen.

„Najpametneje storiš, če kar plačaš,“ pravi Razumnik. „Mesar ti preti s tožbo, če v 8 dneh terjatve ne poravnaš.“

„Stroški se mi zde previsoki,“ odvrne razburjeni Vogelnik. „Z mojo nezgodo se hočejo še okoristiti, in to je krivično in pregrešno.“

„Tudi meni se zde postavke v računu malo visoke,“ pravi Razumnik.

„Tu stoji:

Za vožnjo prasiča v mesto . . .	2.— K.
Krma skozi 14 dni (po 45 h) . . .	6'30 „
Užitnina in klavnična pristojbina . . .	2.— „
Klanje	3.— „
Vožnja prasiča h konjaču . . .	3.— „
Za pošto itd.	1'70 „
Skupaj	18.— K

Lep račun; če se ga pa braniš plačati, ne boš dosti dosegel. Sodišče bo bržkone račun potrdilo. Nekatere postavke so odločno previsoke, druge pa naravnost neupravičene.

Najbolje bo, če se skušaš z mesarjem poravnati in ga prosis, da račun zniža. Vtekni v žep denar, ki si ga dobil od mesarja, in pelji se z menoj v mesto, ker imam danes tamkaj opraviti. Spremim te k mesarju in tam se osebno prepričava, kako reč stoji in če se da kaj doseči.“

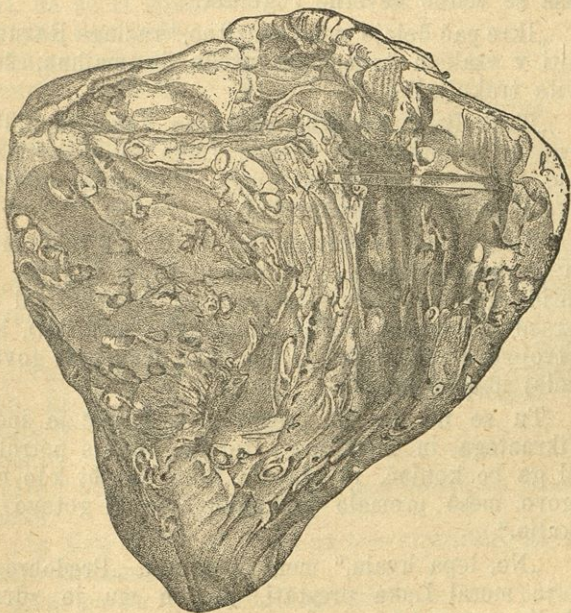
S tem predlogom je bil Vogeltnik seveda silno zadovoljen.

Čez pol ure sta bila že na potu v mesto.

Poiskala sta mesarja, ki jih je precej mrzlo sprejel.

Prasič pa ni bil še pri konjaču, temveč je visel posebej od drugega mesa, in poleg njega drob.

„Kaj je bilo prasiču?“ vpraša Vogeltnik. „Prasič je bil vedno zdrav in do zadnjega ni bilo na njem

Podoba 39.

Ikravo prasičje srce.

zaznati nič napačnega, in sedaj naj bo naenkrat za konjača. Saj je bil zdrav in debel!“

„Poglejte sami,“ odgovori mesar. „Ikrast je in za prasičjo ikravost mora po zakonu jamčiti prodajalec. Če bi tole meso prodajal, me zapro.“

Mesar jima pokaže zaklanega prasiča in njegov drob: „Le poglejta! Srce je polno iker (glej pod. 39.), ravno tako je na mesu ikra pri ikri (glej pod. 40.).

„Jaz pa nič posebnega ne vidim,“ pravi neverno Vogelник. „Meso je tako, kakor vsako drugo.“

„Poglej tele bele mehurčke,“ pravi Razumnik. „Veliki so za grahovo zrnje ter s tekočino napolnjeni. To so ikre!“

„In te delajo meso tako slabo in neužitno?“ vpraša še vedno neverno Vogelник.

„Ikre pač delajo meso neužitno,“ razlaga Razumnik. „Kajti v vsakem takem mehurčku je majhna, še ne razvita trakulja!“

„Trakulja!“ vzklikne začudeno Vogelник. „To pa skoraj ni mogoče. Naš hlapec Luka je imel trakuljo, pa je je na vatile šlo od njega. Najmanjši košček je bil večji kakor tile mehurčki.“

„Prav imaš,“ odgovori Razumnik. „V tehle mehurčkih je samo glavica trakulje, in ta je majhna. Šele, če pride glavica v človeški želodec, prične žival rasti in zraste potem več vatlov dolga (glej pod. 41.), kakor pri tvojem hlapcu Luki. O tem bova drugikrat govorila; že kdaj nanese prilika.

Tu se ne da nič prenarediti. Prasič je spoznan za ikrastega in neužitnega ter je polit s petrolejem. Vzel ga bo konjač, in prav je tako. Če bi kdo užival njegovo meso premalo prekuhano, pa bi gotovo dobil trakuljo.“

„No, lepa hvala,“ meni Vogelник. „Predobro vem, kaj je moral Luka prestati, preden mu je zdravnik trakuljo pregnal.“

„Lep račun ste pa vendar naredili sosedu Vogelniku,“ pravi nato Razumnik mesarju. „Vem da Vam na sodišču pritrdijo, pa vendar bi bilo prav, če bi nekatere postavke v svojem računu znižali ali pa črtali.“

Mesar se je sicer v pričetku branil, ko pa Razumnik, ki je imel v vsi okolici velik ugled, ni odjenjal, se je slednjič udal in tako pobotal, da je Vogelник vrhu kupnine dal samo še 6 K za stroške.

„Kaj je neki vzrok,“ vpraša drugi dan Vogeltnik Razumnika, „da je dobil moj prasič ikre? Jaz si kar misliti ne morem, kako se je to dogodilo. S prasičem sem ravnal kakor z drugimi, in pri nobenem nismo zasledili iker, kadar smo kterega zaklali.“

„Pojdiva na dvorišče in pelji me k stranišču, kamor hodijo tvoji posli!“ pravi sosed. „Ti že razložim, zakaj je prasič dobil ikre.“

„K stranišču naj te peljem?“ vpraša začudeno Vogeltnik. „Ali to resno misliš? Kaj hočeš tam? Zdi se mi, da se ti meša.“

„No, zato je še čas,“ odgovori smeje Razumnik. „Pojdiva; meni se mudi.“

Šla sta na dvorišče proti zelo enostavni kolibi. Bila je poleg gnojišča v kotu. Iz stranišča se je blato iztekalo kar naravnost na gnojišče.

„Ti si torej imel hlapca, ki je imel trakuljo?“ vpraša Razumnik.

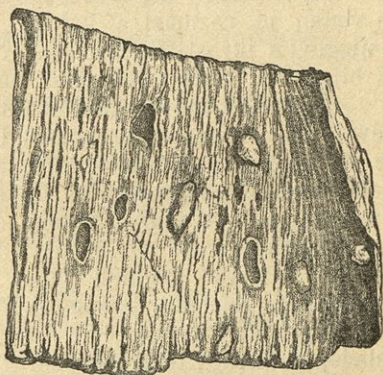
„Da!“ odgovori Vogeltnik.

„In tisti hlapec je hodil na tole stranišče, kajne?“ vprašuje Razumnik nadalje.

„Kaj pa da!“ pritrdi Vogeltnik. „Saj za posle ni druge prilike!“

„In prasič, ki si ga prodal mesarju v mesto, je tamle iz svinjaka ali iz tekališča gotovo kterikrat prišel semkajle na gnojišče, ali celo pod stranišče? povprašuje Razumnik nadalje. „Zdi se mi, da sem sedaj na pravem sledu.“

Vogeltnik je nekoliko premišljeval, potem je pa dejal: „Je že mogoče. Enkrat sem celó sam spodil prasiča nazaj na tekališče, ko sem ga tukajle zalotil,

Podoba 40.

Kos ikravega prasičjega mesa.

in ... da, da, sedaj sem se spomnil. Pred pol leta, ali tako nekako je bilo, sem prasiča našel pod straniščem. Sam sem ga spodil, in spominjam se, kako sem se jezil nad grdo prasico!“

„Torej si vendar vsega sam kriv,“ pravi Razumnik. „Če bi bil stranišče za posle bolje zavaroval, bi sedaj ne trpel take škode. Taka nemarna in nezavarovana stranišča niso le grda ter ne razširjajo le neznanskega smradu in niso le nevarna človeškemu zdravju, temveč tudi živalskemu, kakor si sedaj sam izkusil.“

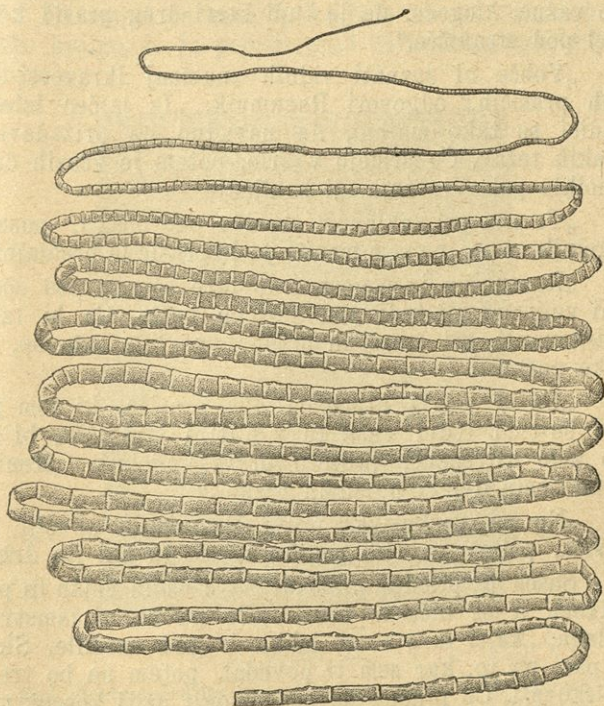
„Kako to?“ zopet začudeno vpraša Vogeltnik, ki še vedno ni razumel, v kakšni zvezi naj bo stranišče z njegovim ikrastim prasičem. „Ne uvidevam, zakaj naj bi bil zaradi tegale stranišča moj prasič ikrast!“

„Poslušaj me!“ pravi Razumnik. „Saj si pripovedoval, da je imel tvoj hlapec Luka trakuljo in da je je šlo od njega na vatle. Povedal si tudi, da je hlapec hodil na tole stranišče in da si enkrat sam prepodil prasiča izpod stranišča. Prasič je pri tisti priliki požrl kosce trakulje, ki so šli od Luke. V koscih trakulje je brez števila majhnih jajec, ki so prišla prasiču v želodec. Apnena jajčna lupina se v kislem želodčnem soku raztopi, in iz nje izlezejo majčkene mlade, še nerazvite trakuljice. Te prebodejo in se prerinejo skozi čreva in se razidejo po vsem životu. Končno pridejo v meso, tamkaj ostanejo in se obdajo z mehurčkom, ki se z vodo napolni. Tvoj prasič je pri tisti priliki moral požreti precej trakuljinih jajec, kajti imel je vse polno iker v mesu in v srcu. Da bi pa tvoj hlapec pojedel le eno ikro iz mesa prodanega prasiča, bi zopet dobil trakuljo in bi zdravljenje lahko iznova pričel.“

„Tako, sedaj pa razumem!“ vzklikne ves začuden Vogeltnik. „Kaj takega bi mi v sanjah ne prišlo na um!“

„In vendar bi take reči moral vedeti vsak prasičerejec in sploh vsak količkaj zaveden gospodar!“ odgovori resno Razumnik. „Odkod pa prihaja toliko nezgod, nesreč in vrsta škod? Od nevednosti! Ker naši ljudje nezgodam ne vedo vzroka. Vse se res ne da preprečiti.“

Žal, da mnogokrat res ne vemo, kaj je vzrok temu ali onemu. Mnogokrat pa vemo, ali bi vsaj lahko vedeli, in takrat se da pomagati. V mojem svinjaku ni ikrastih prasičev, ker na mojem dvorišču ne dobiš tako nagnusnega, nemarnega in nezavarovanega stranišča za posle, kakor je tole tvoje.“

Podoba 41.

Človeška trakulja.

„To si pa zapomnim!“ zagotavlja Vogeltnik. „Še to poletje vse potrebno ukrenem. Poskrbel bom, da noben prasič ne bo več mogel priti do trakulje.“

„Prav tako,“ pritrdi Razumnik. „Poslom pa povej, da se morajo zdraviti, če imajo trakuljo, zdravniške stroške pa plačaj ti. Ne bo tvoja škoda.“

„Tudi to storim!“ pravi Vogeltnik. „A še nekaj bi rad vedel!“

„To je?“ vpraša sosed. „Menim, da sem ti že skoraj vse povedal.“

„Ali ikravosti ni mogoče spoznati na živem prasiču? vpraša Vogeltnik. „Če bi to vedel, bi bilo zame zelo važno. Mogoče, da je tudi kateri drug prasič kdaj zašel pod stranišče.“

„Vobče ni zaznati vidnih znamenj ikravosti na živih prasičih,“ odgovori Razumnik. „Iz jajčec izlezli mladiči so tako majhni, da navadno ne prizadevajo nikakih težav. Če pridejo v grlo, potem je včasih čuti zamolklo pokašljevanje ali kruljenje.“

„To sem pri zaklanem prasiču pač opazil,“ poseže Vogeltnik vmes, „pa sem menil, da je prasič le prehlajen.“

„Razentega je pogostokrat ikre otipati pod očesnimi vejicami ali tudi pod jezično vežjo. Če bi tako preiskovanje pri starejših prasičih ne bilo težavno, bi lahko poskusil.“

„Če bi mogla preiskati dva prasiča, ki sem jih pred šestimi tedni videl tu v bližini stranišča, bi mi bilo zelo ustrezno,“ proseče pravi Vogeltnik. „Menim, da ne bosta delala posebnih težkoč.“

„No pa poskusiva,“ pravi Razumnik. „Pošlji po prasiča, potem naj jih polože na tla in naj jih drže.“

Sosed je prasiča preiskal na očesnih vejah in pod jezikom, a ni ničesar našel. „To pa še ni jamstvo,“ razlaga, „kajti ikre so se lahko drugod naselile. Sicer pa pazi na to, kar sem ti povedal, potem ne bo treba preiskovati. Če prasiči ne bodo mogli užiti koscev trkulje, tudi ikravi ne bodo!“

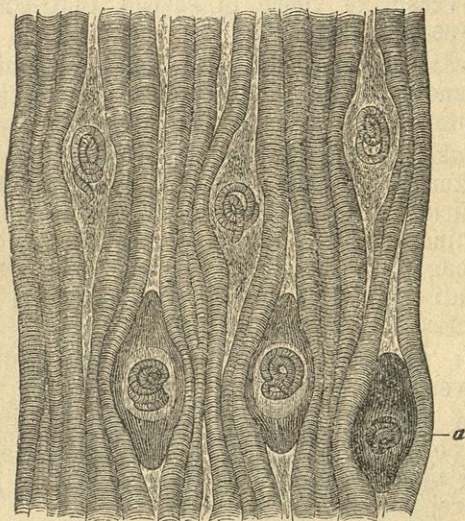
„Kar precej bom ravnal po tvojem nasvetu! Pa še nekaj bi rad vedel: kako je pa s trihinami?“

„To se pa ne da kar nakratko razložiti, dragi Vogeltnik,“ odgovori Razumnik. „Drugokrat. Pridi prihodnjo nedeljo popoldne po cerkvenem opraviu k meni in pripelji tudi Kopitarja in še kaj drugih sosedov s seboj. Poučim Vas o trihinah in Vam tudi pokažem podob.“

XLI. Trihine v prasičih ter škodljivost podgan v svinjaku.

V nedeljo popoldne so k Razumniku prišli: Vogeltnik, Kopitar, Poljanec, Matevž in še nekaj drugih, da bi se poučili o trihinah.

Razumnik je vzel iz knjižne omare živinozdravniško knjigo, jo je položil pred se in odprl poglavje o trihinah.

Podoba 42.

Pod drobnogledom povečan kos mesa s trihinami. Gornje trihine so šele došle, spodnje so že zamehurjene; pri *a* je trihina že v luščini.

Nato je pričel razlagati ter jim je najprej pokazal podobo trihine, zadelane v mehurček.

„Pri miših in podganah,“ je razlagal, „se pogostokrat nahajajo v mesu prav majhni črvički, ki so zviti in zadelani v apnastem mehurčku. Ti mehurčki in črvički so tako majhni, da jih oko niti ne zapazi. Pod drobnogledom, če se 90—100krat povečajo, se pa že

vidijo ti silno nevarni črvički. Zviti so kakor presta. Na podobi to lahko vidite.“ Radovedno so kmetje ogledovali podobo (glej pod. 42.).

„Ti črvički v svoji apnasti luščini lahko do deset let živi ostanejo.“

„Čudno!“ pravi Kopitar. „Kako pa pridejo ti črvički iz podgane v prasiča in v človeka?“

„To je prav preprosto,“ odgovori Razumnik. „Če pride podgana v svinjak, je znano, da so prasiči koj za njo. Včasih jo vjemo in seveda tudi požro, kajti prasiči vse žro, tudi meso.“

„Sedaj razumem!“ poseže vmes Vogeltnik, ki je prav pazno poslušal. „Potem se tako godi, kakor pri mojem prasiču, ki je jedel kosce trakulje.“

„Tako je, čeprav nekoliko drugače,“ smeje nadaljuje Razumnik. „Razlika je le ta, da se trakuljina jajca v prasičjem želodcu in v črevih ne razmnožujejo, dočim je s trihino drugače. Trihina, to je tisti črviček, ki je bil v podganjem mesu, prične rasti šele v prasičjem želodcu ali črevesu, in sicer se razvijajo samci in samice, ki se potem med seboj pariyo.“

„Ni mogoče!“ vzklikne Vogeltnik. „Kdo bi kaj takega verjel!“

„In vendar je tako!“ pravi Razumnik. „Tukaj na tej podobi (glej pod. 43.) vidite majhnega samca in poleg njega večjo samico. Samica rodi, ko je dorasla, kar naprej majhne, žive mladiče.

To traja nekaj tednov, ter v tem času zaplodi več sto takih nevarnih zajedalcev.

Kolikor več zamehurjenih trihin je prasič požrl, toliko več samic se razvije v njem, ki potem skotevajo mladiče.

Število trihin v podganjem mesu je lahko silno veliko. Našli so na pr. v mesu, ki ga je bilo za dober lešnik, 1000 zamehurjenih trihin, in vsaka samica more pozneje, če pride v prasiča, zatrositi do 1500 in celo 1600 mladih trihin!“

„To je grozno,“ zopet vzklikne Vogeltnik. „Potem je še huje kakor z ikrami.“

„Saj se jih je mogoče obvarovati,“ odgovori Razumnik. „A o tem pozneje. Najprej naj Vam povem, kako je potem z mladiči.“

Dva dni po njih rojstvu prično smukati zkož črevo in pridejo najprej v trebušno prečno mreno in v trebušno meso.

To prerivanje črevesa prasiče silno boli. V štirih tednih so se mlade trihine razlezle po vsem telesu in čez daljne 4 tedne se zvijejo in mirno obleže.

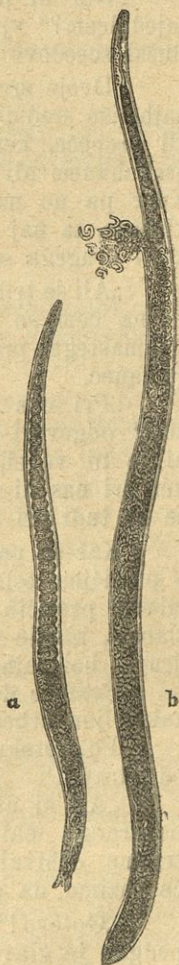
Čez leto dni se mehurček, ki jih obdaja, zaapni.

Če kdo zavžije sirovo ali napol sirovo prasičje meso, ki je polno zamehurjenih trihin, potem želodečni sok razje apnasto luščino, trihina je oproščena in prične v človeku rasti. Samec zraste do $1\frac{1}{2}$ mm, samica pa do 4 mm. Nato se prične parjenje in kmalu zatem kotenje mladih trihin. Čez 5 do 10 dni po užitju trihinastega prasičjega mesa že prično mlade trihine riti skoz črevo.

Če je človek s prasičjim mesom zaužil veliko trihin, potem se pokažejo pri njem takrat, kadar mlade trihine rijejo skozi črevo, znamenja bolezní, ki so podobna trebušnemu tifusu, in sicer silni črevesni katar in driska. Bolečine so zelo hude.

Najbolj so občutljivi mladi ljudje, manj starejši. Včasih človek koj v pričetku umrje; navadno pa smrt ni tako hitra. Kadar so trihine pri obolelem človeku prišle v mesovje, potem so bolečine podobne protinu ali putiki.

V 6 tednih človek navadno ozdravi, če je še do tja ostal pri

Podoba 43.

Trihina: a samec in
b samica, ki skoteva
žive mladiče.

življenju, a mnogi umrjo koj v prvih tednih, kadar trihine prično lezti iz črev.“

„Kaj ni nikakega sredstva proti tem nevarnim zajedalcem?“ vpraša to pot Kopitar, ki je pazno poslušal sosedovo razlaganje.

„Dvoje sredstev je,“ odgovori Razumnik. „Prvo in najboljše sredstvo je, da se prasičje meso dobro prekuha ali prepeče, ker trihina vrelega kropa ne prenese. V prekuhanem ali prepečenem mesu so vse trihine mrtve. Kdor pa ne mara opustiti uživanja presne gnjati ali klobase, ta naj pa dá preiskati meso, če ni trihinasto, kajti drugega sredstva ni.“

„Ali se trihine pri prasičih pogostokrat pojavljajo, in na čem se spoznajo? Jaz še nikdar nisem videl trihinastega prasiča, in moji sosede tudi ne!“ pravi Poljanec.

„Pri nas dosedaj o tej bolezni ni bilo še veliko čuti,“ odgovori Razumnik, „in sicer zato ne, ker ali nihče ni vedel, če je bil kateri prasič trihinast, in pa ker pri nas ni navada jesti sirovo prasičje meso. Sicer se pa tudi pri nas ta nadloga lahko vsak hip pokaže.“

Kar se pa tiče znamenj, ki bi kazala na trihine v prasičjem telesu pa, žal, niso posebno vidna. Le pri mladih prasičih in če so zaužili veliko trihin, je zapaziti slabost, klanje in drisko, kar se pa kaže tudi pri mnogih drugih boleznih.

Pozneje dobi žival trde ude, okorno hojo in kvišku zakrivljen hrbet.

Po preteku 6 tednov pa ni več ločiti bolnih prasičev od zdravih.“

„Ali ni nikakega sredstva, varovati prasiče tega nevarnega malega črviča?“ vpraša Vogeltnik. „Če se trihine dobivajo od podgan, potem utegne zadostiti, če pazimo, da prasiči ne morejo požreti kake podgane.“

„Gotovo!“ pritrdi sosed. „Preganjanje in zatiranje podgan je glavna reč. Skrbeti je tudi za svinjake, kjer se podgane ne morejo lahko zarediti. Poleg tega je tudi skrbeti, da prasiči nikdar ne dobe jesti sirovega mesa pogiblih prasičev, ki so lahko trihinasti. Pa ravno tu se mnogokrat greši.“

V nekterih krajih konjači svoje prasiče redijo z mesom pogiblih prasičev.

Če je med pogiblimi prasiči kaj trihinastih, potem se trihine naprej širijo.

Glavna reč seveda pa vendar ostane neizprosno zatiranje podgan.“

Stem je Razumnik končal svoj pouk.

Možje so se še v marsičem pogovorili, ko pa se je bližal večer, se so hvaležno poslovili od izkušenega svetovalca.

XLII. Prasičja kuga.

To pot pa Razumnik sam, dobri svetovalec vseh vaščanov, zamišljeno stoji v svinjaku ter opazuje svinjo „Lado“, ki kar naprej pokašljuje.

„Kaj je vendar svinji?“ misli sam pri sebi. „Kašelj kar ne odneha. Pred desetimi dnevi sem kupil to žival za drage denarje; 200 K sem moral šteti, in sedež....

Prvi dan je nisem čul kašljati, drugi in tretji dan tud ne, zato je nisem osamil. Zdi se mi, da to pot nisem bil dosti previden in prebrisan, kakor o meni pravijo vsi vaščani.

Svinja je zopet začela pokašljevati. Razumnik stopi bliže in jo natančno ogleduje.

„Tudi sope težko,“ govori Razumnik sam s seboj. „Tega do sedaj še nisem zapazil. Sicer je to lahko od tega, ker je breja.

V 14 dneh bo storila, in kakor kaže, bo imela veliko mladičev. Morda bo boljša, ko se izprazni; saj je mogoče, da jo muči pritisk na trebušno mreno. Le ta kašelj me vznemirja.“

„Ali svinja rada je?“ vpraša vstopivšo deklo.

„Ne je več toliko, kolikor pred tednom,“ odgovori dekla. „Že nekterikrat sem zapazila, da svinja ni korita dočistega izpraznila. Vsi drugi prasiči rajši jedo.“

„Prinesi nekaj klaje!“ veli gospodar.

Hitro je dekla prinesla otrobov in poparjenega krompirja ter je vse skupaj stresla v korito.

Pokašljujoča svinja je prišla počasi h koritu. Zbirčno je vohljala po jedi in nekaj požrla, a je zopet hitro odšla ter se zarila v steljo.

„Svinja je bolna, še celo zelo bolna!“ pravi Razumnik dekli. „Bolezen je hujša kakor bi človek navidez domneval; na pujske od te svinje nam ni misliti.“

Razumnik je šel na dvorišče, koder se je drvilo lepo število 5—6 mesecev starih pijskov. Pujsek je bil lepši od pujska. Z dopadenjem je gledal živahno čredo, ki je veselo okoli skakljala.

Na tihem je Razumnik izračunil, koliko vkratkem za te prasiče izkupi. Lepa vsota je bila. Izpod 70 do 80 K ni mislil dati nobenega teh prašičev. Za plemenske živali so bili prav gotovo toliko vredni.

Čemerni obraz se mu je razjasnil.

„Eden prasič sem ali tja“, se je tolažil. „Če bom imel z drugimi prasiči srečo, potem naj že v božjem imenu pogine ta plemenska svinja, čeprav sem res veliko pričakoval od nje, ker je iz jako imenitne reje. Če ne bo druge nesreče, potem se še vedno lahko zadovoljim, kajti ravno letos mi je dala prasičja reja prav lep dobiček!“

Prešlo je nekaj dni.

Bolni svinji se ni nič obrnilo na bolje; narobe: kašljanje in težka sapa sta se celo shujšala.

„Ce tako ostane, moram dati svinjo zaklati,“ je dejal neko jutro, ko je prišel v svinjak.

„Prav bojim se, da niti 3 dni več ne bo živela.“

„Danes ni svinja prav nič več jedla,“ pravi dekla. „Niti kvišku je nisem mogla več spraviti.“

„Najbolje bo, če grem po živinozdravnika,“ odgovori Razumnik.

Hitro je šel iz svinjaka ter naročil hlapcu napreči koleselj.

K sreči je v mestu našel živinozdravnika doma, ki je šel takoj z Razumnikom. Ko sta prišla čez uro na dom, je bila svinja že tako slaba, da jo je kazalo kar zaklati.

Klavec je bil kmalu na mestu.

„Prav radoveden sem, kaj pokaže raztelesenje,“ pravi živinozdravnik Razumniku. „Bojim se, da ima svinja prav hudo bolezen.“

Ko je bila svinja zaklana in ves drob iz nje pobran, je živinozdravnik prav sumljivo privzdignil rameni ter je dejal: „Videti je vnetje pluć, prsne mreže in srčnega mehurja. Radoveden sem, kaj najdem v črevih. „Ali dovolite, da čreva razparam?“ vpraša Razumnika.

„Naredite vse, kar se Vam zdi potrebno,“ odgovori Razumnik.

„Če ne preiščem črev, ne morem izreči sodbe,“ pravi živinozdravnik. „V tem slučaju je prav posebno važno, da smo na jasnem glede bolezni.“

„Zakaj to?“ vpraša nekoliko prestrašen Razumnik. „Jaz si ne vem tolmačiti, zakaj bi bilo tako važno ravno pri tem prasiču?“

„Ker se gre za prasičjo kugo!“ odgovori večši živinozdravnik. „To ni šala, in nepotrebnega suma bi tudi ne naredil rad napram veljavi, ki jo ima Vaša reja.“

„Bojite se, da bi utegnila biti svinjska kuga?“ vzklikne Razumnik prestrašeno. „To bi bilo grozno!“

„Več mesecev bi ne mogel prodati nobenega prasiča, in ves svinjak bi moral poklati.“

„To bi bilo pač najbolje v tem slučaju,“ pritrdi živinozdravnik. „Sicer pa upajmo, da morda vendar ni kuga. Pa tu so čreva. Poglejmo, če najdemo v njih uljesa.“

Vzel je škarje in počasi razparal črevo.

Natančno je ogledoval notranjščino črev, ko je oddrgnil vsebino in sluz.

„Če je kaj uljes, potem morajo biti tukajle,“ pravi živinozdravnik, parajoč črevo na mesto, kjer kolkovo črevo preide v obračilnico.

Natančno je pregledal ta kos, potem je pa dejal:

„Tu sta dve sumljivi uljesi. Veliki sta za desetico.“ Pokazal jih je Razumniku.

„Ali je sedaj gotovo, da je bila ta kupljena svinja bolna sa prasičjo kugo?“ vpraša Razumnik bojazljivo.

„Z vsoto gotovostjo tega denes še ne morem reči,“ odgovori živinozdravnik. Zboleli in poginiti mora še več prasičev. En sam slučaj nam ne da vse gotovosti. Če je kuga, bo tako še več prasičev zbolelo z enakimi znamenji, in potem ne bo dvoma, da imamo opraviti z nevarno prasičjo kugo. Za sedaj bi Vam pa svetoval, da ne prodaste nobenega prasiča, da bolezni ne zatrosite drugam.“

„Tega gotovo ne naredim,“ zagotavlja Razumnik.
„Jaz gotovo nikogar ne spravim v škodo in nesrečo.“
Živinozdravnik se je poslovil.

Ni dolgo trpelo, in živinozdravnik je zopet prišel raztelesovat prasiče.

Čez pet dni je obolel pujsek, ki je še sesal. V pričetku so mislili, da je pohojen, ker je nogo za seboj vlekel.

Drugo jutro je zopet eden obolel, in še isti dan tretji.

„Tako; sedaj živinozdravnik lahko kar tri prasičke raztelesi,“ pravi Razumnik zdihujoč svojemu sinu. „Pelji se precej v mesto ponj!“

Še isti dan je živinozdravnik došel.

Eden obolel prasiček je bil še živ, druga dva sta med tem že poginila.

Ko so mrtve prasičke raztelesili, so našli prav značilna znamenja.

Vsi prasički so bili oboleli za vnetjem pljuč, prsne mreže in srčnega mehurja. Na nekterih mestih je bilo srce k mehurju priraslo in v srčnem mehurju je bilo malo tekočine.

Uljesa v črevih se pa zbog kratkega časa še niso mogla razviti.

„Tako, sedaj ni več dvoma, s katero boleznijo imamo opraviti,“ pravi živinozdravnik.

„Prasičja kuga je to.“

Razumnika je prestrašil živinozdravnikov izrek. Zadnji up mu je splaval po vodi.

„Sedaj moram podati uradno obvestilo, in potem bo ta slučaj kuge razglašen v uradnem listu,“ pojasnjuje živinozdravnik.

„To je huda določba,“ pravi Razumnik ves prestrašen. „Z dobičkom pri prasičji reji potem dolgo ne bo nič. Pa kaj hočem? Kolikor hitreje se kuge iznebim, tem bolje.“

„Dve poti imamo,“ pojasnjuje živinozdravnik. „Naredimo lahko poskus in cepimo vse prasiče s cepivom proti prasičji kugi, in nato z oslabelemi trosi prasičje kuge.“

Na ta način morda dosežemo, da okužene živali ozdravimo!“

„To bi bilo imenitno sredstvo,“ vzklikne veselo Razumnik. Kar nič ne odlašajmo; jaz bi bil iz velike

neprilike. Cepljenje bo imelo pa tudi to prednost, da prasiči, ki bolezen prestanejo, ne bodo več podvrženi kugi. Potem bo okuženje izključeno, četudi pride med prasiče kak drug bolan prasič. Hitro torej naročimo cepiva!“

Živinozdravnik je obljubil, da pride čez nekaj dni cepit, ko dobi cepivo.

Ko je potem res prišel, je vsakemu prasiču vbrizgnil za ušesi cepiva, in čez 5 dni oslavljenih kužnih trosov.

Po prvem vbrizganju ni bilo zaznati nič posebnega, Živali so rade jedle in so ostale živahne.

Tretji dan po drugem vbrizganju je bila pa reč drugačna.

Eden prasič je močno kašljal in ni prišel več h koritu. Trije sesajoči pujski so se zarili v steljo. Tudi ti so neusmiljeno kašljali.

Čez dva dni so oboleli trije večji prasiči in vrsta sesajočih pujskov.

S strahom je Razumnik gledal ta uspeh cepljenja, in na večer petega dne je poslal po živinozdravnika.

Z glavo majaje je ta ogledoval bolne prasiče.

„To je pa zelo slab učinek,“ je menil. „Tega nisem nameraval. Razumnik, jaz menim, da so sedaj vsi Vaši prasiči okuženi.“

„Pravkar sta poginila dva pujska,“ pravi dekla, ki je ravno iz koč vlekla mrtvi živalci. Tudi s plemensko svinjo, ki danes zjutraj ni mogla več vstati, je slabo. Mislim, da še danes pogine, če je hitro ne zakoljemo.“

Razumnik in živinozdravnik sta šla naglo v koč k bolni svinji.

Uboga žival je stegnjena ležala na stelji. Težko je soplja. Kvišku se ni dala več spraviti.

Živinozdravnik jo je pregledal, kolikor se je to dalo. „Še danes je to svinjo zaklati,“ je dejal. Tudi bi bilo najbolje, vse bolne prasičke zaklati.

S cepljenjem smo sploh zakrivili hudo nezgodo. Sedaj ni v vsem svinjaku ni enega prasiča, ki bi ne kašljal. Cepljenje se prav nič ni sponeslo. Namesto nekaj bolnih prasičev imamo sedaj vse okužene.

Iz tega je razvidno, da sedanje cepivo proti prasičji kugi še ni zanesljivo.“

„Kaj pa naj počnemo?“ vpraša Razumnik, ves v skrbeh. „Uvidevam, da smo naredili s cepljenjem veliko napako.“

„Vse prasiče moramo s pota spraviti,“ odgovori živinozdravnik. „Škoda bo seveda velika. Nekaj prasičev vsekako še pogine.“

„Nekteri pujski so močno bolni, in tudi marsikteri starejši prasič bo moral pod nož.“

„Vse močno bolne prasiče dam poklati,“ odgovori Razumnik. „Pujski se že dado prodati, in doječe svinje opitam, ko bodo mladiči odstavljeni, če ne bodo preveč bolne.“

„Tej nameri morem le pritrditi,“ zagotavlja živinozdravnik. „V kakih 6 do 8 tednih bo svinjak izpraznjen, in potem ga moramo prav temeljito razkužiti.“

„Kaj ne moremo z razkuževanjem precej pričeti?“ vpraša nato Razumnik. „Prihodnji teden prodam pujske, in tako dobimo dovolj prostora. Med tem, ko razkužujemo koče na eni strani, pa denemo ostale prasiče v koče na drugo stran.“

„To bi ne bilo umestno,“ odvrne živinozdravnik. „Razkuževanje se da le tedaj uspešno izvršiti, če se ves svinjak izprazni. Do takrat moramo potrpeti.“

Ko je minulo 6 tednov, je prišel živinozdravnik zopet k Razumniku. Ta je v tem času vse prasiče prodal v mestno klavnico. Škoda pri prodaji je bila seveda občutna, a ni moglo biti drugače. Sedaj je živinozdravnik velel vse lesene dele, kakor deske, stene med koči, odre in ozadja sežgati ali zelo skrbno najprej očistiti z lugom, in potem suhe namazati z zmesjo 200 g solne kisline, 500 g sirove karbolne kisline in 10 litrov kropa.

Namazane lesene reči so potem postavili za 4 tedne vunkaj na dvorišče, da so se sušile in zračile, ter so jih vsak teden enkrat obrnili.

Tekališča in pašnika ni bilo treba razkuževati, ker so ti prostori vedno na čistem zraku in solncu, ki sta najboljša razkuževalca.

Zato je pa živinozdravnik dal z vso natančnostjo in skrbnostjo zmiti s sodo v izpraznjenem svinjaku tla in stene, železne vezi in traverze ter sploh vse, kar je bilo notri, in vrhutega še vse to namazati s solno in

karbolno kislino, kakor gori povedano. Več tednov so tako razkuženi svinjak prezračevali noč in dan. Pozneje, kadar vanj pridejo prasiči, se svinjak pobeli in vse železo se namaže z železovim lakom. Leseni deli se pa namažejo s karbolinejem.

Ko je živinozdravnik po tem razkuževanju zopet prišel k Razumniku nadzirat naročena dela, je rekel, da sedaj ni v svinjaku nobenega kužnega trosa več.

„Ali moram vzlic temu z nakupom prasičev čakati še do jeseni?“ vpraša Razumnik. „Svinjak je razkužen in kužni tros je menda uničen?“

„Jaz bi svetoval, novokupljene prasiče poprej dejati v telečji hlev,“ odgovori živinozdravnik. Tamkaj naj bodo živali nekaj tednov osamljene. Če bi kateri izmed novih prasičev dobil kugo, bi bilo vse naše delo zastonj in bi lahko zopet odnovega pričeli.“

„No, to bi bilo lepo,“ meni prestrašeno Razumnik. „Boga hvalim, da je to delo prikraju.“

„Jaz bi Vam sploh svetoval kupiti 3 mesece stare, lepe plemenske svinjice ter jih najprej dejati v prazno šupo; saj je sedaj poleti toplo. Za take mlade prasiče se vse potrebno kmalu pripravi, ker ni treba drugega, kakor par korit in par lesenih pažev.“

Jeseni te prasiče, ki so sedaj poceni, že lahko imate za pleme, in tako vam ne bo treba jeseni kupovati dragih plemenskih živali.

Ko pride mrzla jesen, pa denite prasiče zopet v ta prezračeni in razkuženi svinjak.“

„S tem nasvetom sem zadovoljen,“ odgovori Razumnik veselo. „Kakorhitro bo vse potrebno priskrbljeno, kupim iz reje, ki je na posebno dobrem glasu, kakega pol tucata lepih plemenskih svinjic in mrjaščeka.“

Z rejo moram seveda pričeti popolnoma odnovega.

Tožiti in jadikovati nič ne pomaga; sedaj velja delati. Vprihodnje bom že bolj premišljeno in skrbno ravnal.

Kadar bom zopet imel vso rejo skupaj, ne pride mi nobena tuja žival več v svinjak, razen novega mrjasca. Mrjasca pa, ki ga bom moral kdaj kupiti, vselej drugje osamim za 14 dni.

Saj imam prostora dovolj, in za enega prasiča je kmalu kje prirejen začasni hlev.

Vaš sklep popolnoma odobravam," odgovori živinozdravnik.

„Na ta način gotovo lahko preprečite novo okuženje.

Čez 8 dni je imel Razumnik v šupi zopet 8 mladih svinjic in mrjasca. Živali so bile vse zdrave in živahne. Vsled izborne krme in oskrbe so prasiči izvrstno uspevali.

Prišli so tudi pogosto na prosto. Saj je bilo domnevati, da so solnce, zrak in veter zamorili vse kužne trose na tekališču in na paši.

XLIII. Prasičja rdečica in nje zdravljenje s cepljenjem.

Prišlo je vroče poletje. Naenkrat zboli pri Razumniku mlad prasič, in dan potem drugi.

Razumnik se je sam peljal v mesto po živinozdravniku.

Ko sta stopila v svinjak, je že poginil prasič, ki je prvi obolel. Po trebuhu, na glavi in na drugih mestih je imel modrordeče zaplavljene lise.

„Neumno je bilo, da sem nove prasiče izpuščal na staro tekališče," pravi Razumnik. „Zdi se mi, da sem si vsled tega drugič nakopal prasičjo kugo."

„To ni prasičja kuga," odgovori živinozdravnik. „Prasiča sta obolela za rdečico, ali, kakor nekteri pravijo, za perečim ognjem.

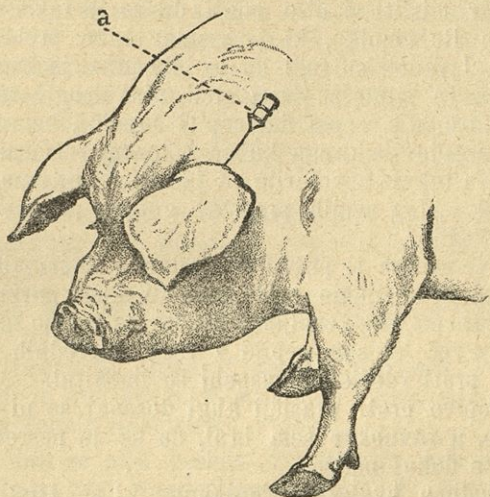
Le pogledjte tukajle te modrordeče lise.

Tu ni nikakega dvoma."

„Potem se pač dado prasiči z uspehom cepiti?" vpraša Razumnik. „Vsaj bral sem tako, da je iznajdeno proti rdečici popolnoma zanesljivo cepivo."

„Res je tako," potrdi živinozdravnik. „Cepivo proti rdečici je izborno, in ni se nam bati kaj takega, kakor s cepivom proti kugi. K sreči imam cepivo ravno pri sebi in ga lahko takoj vbrizgam. Na potu domu sem nameraval cepiti pri drugem posestniku, pa to lahko preložim na drug dan.

Temule bolnemu prasiču bom vbrizgal veliko množino cepiva, „zdravilno množino“, kakor pravimo; za druge, dosedaj zdrave prasiče zadostujejo manjše množine. In potem vbrizgam oslabiljene kužnine. Zdrave prasiče cepim zato, da preprečim, da ne obole, kajti rdečica je kužna bolezen in je domnevati, da jo nalezejo tudi vsi drugi prasiči, če je že niso.“

Podoba 44.

Prasič z zateknjeno cepilno iglo.

„Kar pričnimo,“ pravi Razumnik. „Precej pokličem dva hlapca.“

Kmalu je bilo vse potrebno skupaj.

Cvileče prasiče so drugega za drugim vjeli, trdno držali, in živinozdravnik jim je zabodel cepilno iglo v ohlapno kožo pod ušesom. Potem je nateknil na iglo brizgalnico ter je vbrizgal cepivo, vsled česar je na dotičnem mestu precej nastala majhna oteklina zaradi pritiska cepiva (glej pod. 44.). Zdrave prasiče je živinozdravnik cepil na obeh ušesih, in sicer na eni strani s cepivom, na drugi strani pa z oslabiljeno kužnino.

Drugi dan je bil oboleli prasič nekoliko boljši, tretji dan je že prišel h koritu, in četrti dan je bil zdrav. Pri drugih prasičih se bolezen niti ni pojavila.

Cepljenje se je to pot izborno sponeslo. Noben prasič ni poginil za rdečico.

Bilo je nekaj tednov potem. Razumnik je sedel s svojimi prijatelji vaščani v gostilni.

Z velikim zanimanjem so vaščanje sledili dogodkom v Razumnikovem svinjaku, ko je bil okužen.

Kar misliti si niso mogli, da se je taka nesreča pripetila Razumniku, ki je vendar tako prebrisan in izkušen. Izvedeli so tudi, da je bila prasičja kuga vsled cepljenja še silnejša. Zategadelj niso mogli razumeti, da je Razumnik zopet dal cepiti prasiče, ko se mu je svinjaku pojavila druga kužna bolezen, rdečica.

„Na takele novotarije pa jaz že nič ne dam,“ pravi Vogeltnik. „Jaz svojih prasičev gotovo ne dam cepiti, če se okužijo.“

„Ne morem ti prav dati,“ odvrne Razumnik. „Resnično mi je cepljenje proti prasičji kugi povzročilo le škodo, zato pa vsega cepljenja vendar ne smemo zametati.“

Že več let sem cepijo v vseh naprednih deželah prasiče proti rdečici, in uspehi so imenitni.

Cepivo proti prasičji kugi dosedaj še ni bilo zanesljivo, a ravnokar sem bral, da se je posrečilo prirediti že dokaj boljše.

Bodimo hvaležni učenjakom, ki se trudijo najti sredstev, ki varujejo živinorejca najnevarnejših sovražnikov, raznih kug.

Upajmo, da se jim to posreči.

„V tem smo vsi enih misli,“ vzkliknejo možje okoli mize. „To bi bil pravi blagoslov za živinorejce.“

„Prav imate,“ pritrdi Razumnik. „Zanesljiv in zjamčen način cepljenja proti vsem prasičjim kužnim boleznim bi bil velik blagoslov za prasičerejca.“

To sem uvidel to pot, ko se je v mojem svinjaku pojavila rdečica.

Za rdečico obolel prasič je ozdravel vsled cepljenja, in drugi prasiči se niti okužili niso, ker so bili pravočasno cepljeni.

Če bi imeli proti prasičji kugi tako zanesljivo cepivo, bi lahko bolj mirno spali. Dokler pa takega pripravnega sredstva nimamo, moramo rabiti drugo.

„In to je?“ vpraša radovedno Vogeltnik.

„Tako branilno sredstvo je največja previdnost pri nakupovanju,“ odgovori Razumnik.

„Da mi je prasičja kuga tako škodo prizadela, sem sam kriv, ker nisem bil dovolj previden, ko sem kupil ono plemensko svinjo, ki je prva zbolela. Če bi bil imel to svinjo najprej kakih 10 dni kje posebej zaprto, zunaj svinjaka, ter bi jo bil opazoval, potem bi bil bolezen pravočasno spoznal, in drugi prasiči bi se bržkone ne bili okužili. Drugič se mi kaj takega gotovo ne pripeti, in vedno bom imel pripravljen majhen svinjak za osamovanje.

Kakorhitro bom imel dovolj plemenskih živali, tudi ne nameravam več kupovati plemenskih svinj, ampak samo mrjasce.

Vam pa, ljubi sosedje, tako ravnanje tudi prav toplo priporočam.“

„Ubogati te hočemo,“ obetajo Vogeltnik, Poljanec, Vrhovnik in vsi drugi, ki so sedeli okoli mize ter so hvaležno segali Razumniku v roko.

In bili so mož beseda vrli kmetje, sebi v veliko korist ter na čast sosedu Razumniku, ki se je neumorno uspešno trudil kot učitelj naprednega kmetijstva, da je sovaščane poučeval in jim ob vseh neprilikah nesebično pomagal!

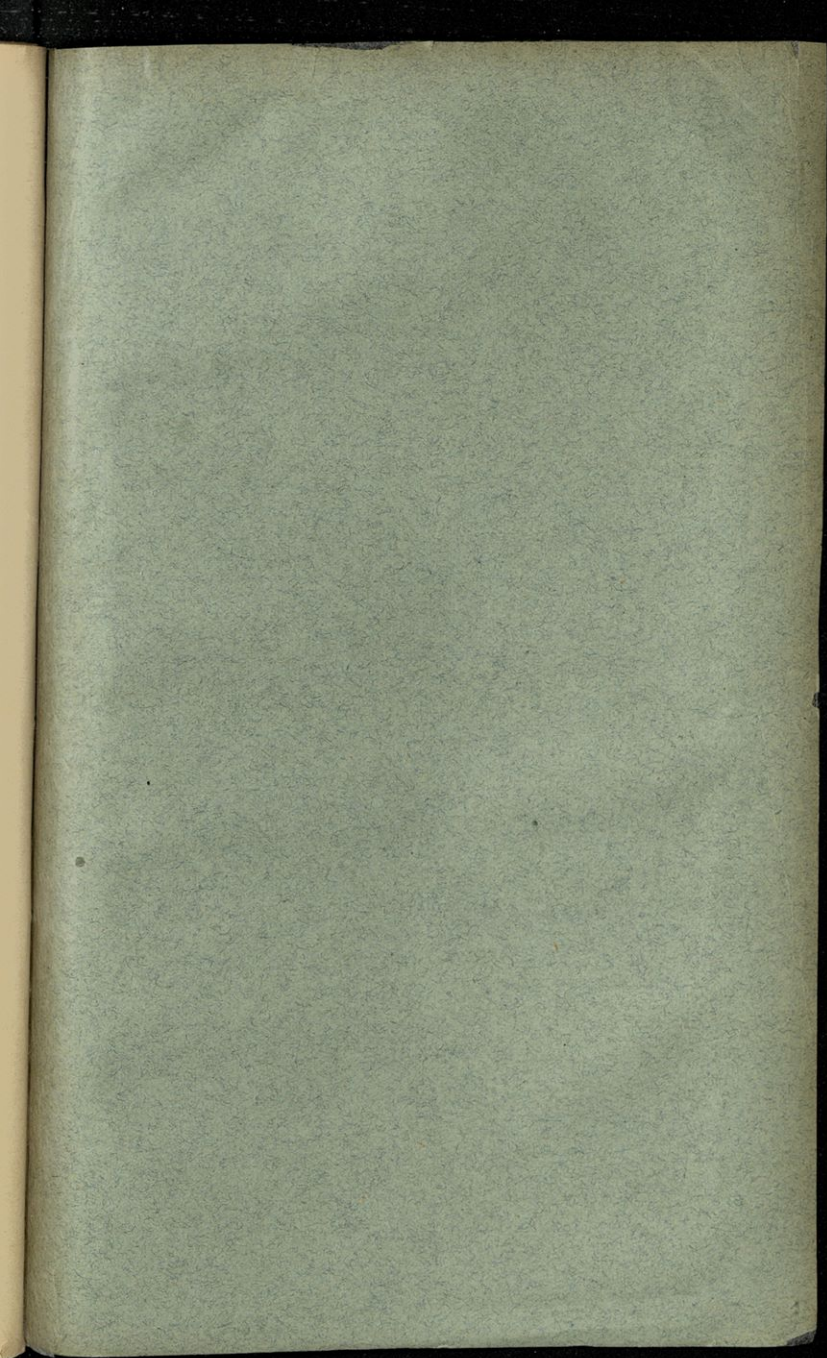

Narodna in univerzitetna
knjižnica

• NUK

00000447275

Kmetijska knjižnica:

1. zvezek: Dr. E. Hotter: Gnoj in gnojenje . . . K — 40
2. „ Fr. Štupar: Apno v kmetijstvu . . . „ — 30
3. „ Fr. Štupar: Navodilo, kako je sestavljati poročila o letini . . . „ — 20
4. „ Dr. Steuert-Pirc: Sosedu Razumnika prasičja reja . . . „ 1—